

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Науковий журнал

Випуск 4

2015

РЕДАКЦІЙНА РАДА

чл.-кор. НАН України, д-р фіз.-мат. наук, проф. **М. В. Поляков** (голова редакційної ради); старш. наук. співроб., проф. **В. І. Карплюк** (заст. голови); д-р фіз.-мат. наук, проф. **О. О. Кочубей**; д-р хім. наук, проф. **В. Ф. Варгалюк**; чл.-кор. НАПН України, д-р філос. наук, проф. **П. І. Гнатенко**; д-р фіз.-мат. наук, проф. **О. Г. Гоман**; д-р філол. наук, проф. **В. Д. Демченко**; д-р техн. наук, проф. **А. П. Дзюба**; д-р пед. наук, проф. **Л. І. Зеленська**; чл.-кор. НАН України, д-р фіз.-мат. наук, проф. **В. П. Моторний**; чл.-кор. НАПН України, д-р психол. наук, проф. **Е. Л. Носенко**; д-р біол. наук, проф. **О. Є. Пахомов**; д-р іст. наук, проф. **С. І. Світленко**; акад. Академії наук ВО України, д-р іст. наук, проф. **С. В. Савчук**; акад. Академії наук ВО України, д-р фіз.-мат. наук, проф. **В. В. Скалозуб**; д-р філол. наук, проф. **Т. С. Пристайко**; чл.-кор. НАН України, д-р біол. наук, проф. **А. П. Травлєєв**; д-р техн. наук, проф. **Ю. Д. Шептун**; д-р філол. наук, проф. **О. С. Токовенко**; д-р екон. наук, проф. **Н. І. Дучинська**; д-р філол. наук, проф. **І. С. Попова**; ректор Європейської школи та управління, проф. **Вятр Єжи Йозеф** (Польща); д-р фіз.-мат. наук, проф. **Ю. Мельников** (США)

Серія: МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙ

Дніпропетровський
національний університет
імені Олеся Гончара, 2015

УДК 330.3 : 658.589 (060.55)

ББК 65.291.21-551 я5

*Надруковано за рішенням вченої ради
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
згідно з планом видаць на 2015 р. /протокол № 6 від 18.12.2014 р./*

*Вісник включено до переліку фахових видань
згідно з наказом МОН України від 13.07.2015 р. № 747*

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф. **О. М. Ястремська**

д-р екон. наук, проф. **В. В. Стадник**

Уміщено результати досліджень провідних фахівців, науковців, здобувачів наукових ступенів і звань із питань сучасного формування та розвитку теоретико-методологічних положень менеджменту інновацій, інноваційного розвитку країн світової економіки в умовах глобалізації, розвитку міжнародної інноваційної діяльності та науково-технологічного обміну, менеджменту й маркетингу наукових досліджень, корпоративного управління.

Для науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів і студентів, широкого загалу читачів, які цікавляться питаннями менеджменту інновацій та інноваційної діяльності.

Вестник включает результаты исследований ведущих специалистов, ученых, соискателей научных степеней и званий в вопросах современного развития и формирования теоретико-методологических положений менеджмента инноваций, инновационного развития стран мировой экономики в условиях глобализации, развития международной инновационной деятельности и научно-технологического обмена, менеджмента и маркетинга научных исследований, корпоративного управления.

Для научно-педагогических работников, ученых, аспирантов и студентов, широкого круга читателей, которые интересуются вопросами менеджмента инноваций и инновационной деятельности.

Herald comprises the results of research findings of the top specialists, scientists, candidates for degree dealing with problems of contemporary development, theory and methodology of innovation management, innovation development of the world economy countries in the age of globalization, international innovation activity development, science and technology exchange, management and marketing of scientific research, corporate management.

The materials can be helpful for academic teachers, scientists, students and post-graduate students. It can be also used by general readers, which are interested in innovation management and innovation activity.

Редакційна колегія:

д-р екон. наук, проф. **Н. П. Мешко** (голова редкол.); д-р екон. наук, доц. **О. А. Джусов** (заст. голови редкол.); д-р екон. наук, проф. **С. Велеско** (Німеччина), д-р екон. наук, проф. **А. Добровська** (Польща); д-р екон. наук, проф. **Ю. Васильчук** (Польща); д-р екон. наук, проф. **Н. В. Стукало**; д-р екон. наук, проф. **Л. М. Тимошенко**; д-р екон. наук, проф. **С. Ю. Хамініч**; д-р екон. наук, доц. **В. О. Гришкін**; д-р екон. наук, проф. **Л. О. Петкова**; д-р екон. наук, проф. **М. І. Флейчук**; канд. екон. наук, доц. **К. М. Гудим**; канд. техн. наук, доц. **О. Є. Джур**; канд. екон. наук, доц. **Г. В. Нямещук**; канд. екон. наук, доц. **І. Ю. Приварникова** (відп. секретар).

© Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2015

УДК 378.147.88

E. N. Hudym

Dnepropetrovsk national University by Oles Honchar, Ukraine

SUPPORT OF INNOVATIONS THROUGH IMPROVEMENT OF REGULATORY FRAMEWORK FOR HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

It was investigated the main directions of forming well-educated persons provide functioning of competition national economics. Using European experience, it was defined, the most important platform of new ideas' conceptions is high school, where the students can realize their projects and transform them from theoretical idea into profitable business one. It was substantiated actuality to introduction of European experience of support of innovations through improvement of regulatory framework for higher education for Ukrainian education system.

Key words: modern globalization processes, European education system, theoretical knowledge, innovations, profitable business, real customers.

Досліджено основні напрями формування високоосвічених кадрів, які забезпечують функціонування конкурентоспроможної національної економіки. З огляду на європейський досвід визначено, що найважливіша платформа формування нових ідей – вища школа, де студенти можуть реалізовувати свої ідеї та трансформувати їх із ідей теоретичних в прибутковий бізнес-проекти. Обґрунтовано актуальність упровадження європейського досвіду підтримки інновацій шляхом вдосконалення сучасної структури вищої освіти для української системи освіти.

Ключові слова: сучасні процеси глобалізації, європейська система освіти, теоретичні знання, інновації, прибутковий бізнес, реальні покупці.

Исследованы основные направления формирования высокообразованных кадров, которые обеспечивают функционирование конкурентоспособной национальной экономики. Опираясь на европейский опыт, было отмечено, что самой важной платформой формирования новых идей является высшая школа, где студенты могут реализовать свои идеи и трансформировать их из идей теоретических в прибыльные бизнес-проекты. Обоснована актуальность внедрения европейского опыта поддержки инноваций посредством улучшения действующей структуры высшего образования для Украины.

Ключевые слова: современные процессы глобализации, европейская система образования, теоретические знания, инновации, прибыльный бизнес, реальные покупатели.

Introduction. High quality of education is one of the most important question all over the world. In the conditions of the modern globalization the education system must realize the modern business tendencies.

Statement of the problem. Scientific works of many foreign and Ukrainian authors elucidate the problems of mixing and conversation between businesses, high school and innovation. P. Altbach, R. Atkinson, S. Marginson, P. Aghion, A. Pavlenko, L. Antonyuk, N. Vsykova, D. Ilnytskyi, A. Nyameschyuk and others [1-6]. These scientific workers discussed the main problems of globalization and the role of high school in this process.

Moving power of modern economics is innovations. The platform of generation and growing up of new ideas is a high school. European experience is evidence of truthfulness this position. Real business must know where it can take new ideas for its development. Besides that, the modern conception the European high school is the students make new working places by themselves through improvement of innovations. For explaining of this conception, it is very interesting to analyze Lund University experience.

Results. The Lund University is one of the oldest university in the world (est. 1666). There are 48000 students / 7200 staff and 2200 courses / 285 programs in it. Comprehensive – provide education and research in engineering, science, law, social sciences, economics and management, medicine, humanities, theology, fine art, music and drama. Research oriented – ranked as of the top-100 in the world. Large research facilities, e.g. European Spallation Source (ESS) will be the world's most powerful neutron source.

Characteristics of the Swedish university system:

- state owned universities (except three universities: Chalmers, Jönköping, Stockholm School of Economics);
- large variety of universities: From large research oriented universities to small regional university-colleges;
- teachers exemption, i.e. university researchers (not the university) have full ownership rights to inventions from their research results;
- new university law in 1992 (law 1992:1434) including the "third mission" for universities, that is universities should cooperate with surrounding society and utilize research results outside the university.

The Lund University entrepreneurial eco-system's got its history of development:

1) early commercialization successes:

- Tetra Pak (1951);
- Gambro (1964), Bricanyl (1966), Nicorette (1967).

2) creation of IDEON Science Park:

- Axis (1984);
- Oatly (1990);
- Proviva (1991);
- Qliktech (1993).

3) university Law – Third Mission:

- TTO – LUAB (1994).

4) LU Strategic Plan:

- CIRCLE (2004);
- SKJCE (2012).

5) ESS and MaxLab4.

The process of inculcation of innovations in the high school had taken about 25 years old. As a result the Lund University have created the structure of entrepreneurial eco-system. It has the following characteristics (tabl.1).

LU entrepreneurial eco-system: success factors and problems.

1. Success factors are :

- Successful role models.
- University law from 1992: Third mission.
- Strong infrastructure incubators, actors supporting entrepreneurship, etc. built over decades.

- Strong support from the university and its management.

- Collaboration between university and private actors (IDEON).

2. Problems:

- Strong academic values and incentive system – commercialization not a key issue for most researchers at LU.

- Lack of entrepreneurship knowledge among students and researchers.

- Difficulties to close-down organizations and activities → too many organizations and a fragmented eco-system.

Table 1

Characteristics of the LU entrepreneurial eco-system			
	Early stage ventures	Established businesses	Total of app. 35 actors
Students	FENA, Black Pearl, Venture Cup	LUAB, Agro Food, Mobile Hights, Teknoseed, Venture Capital, Business Angel Networks	
Researchers	LUIS, IDEON Open, Venture Cup, Connect Scania, Cleantec, Colloidal Resources, Qnano, Innovation Bridge		
Incubators	Venture Lab, IDEON Innovation, Life Science, Bioincubator, Cleantec	IDEON Science Park, Medicon Village	
Seed	Start-up	Early development	Growth

It was illustrated the completely strategic structure of the LU entrepreneurial eco-system. It's very important the working mechanism of this system.

Demola project is one of the LU entrepreneurial eco-system key department. It functions usingco creation and open innovation through multidisciplinary student teams working with challenges from the society.

Demola project's main aim is to transform theoretical ideas into profitable project. The Roles of Demola project are to allow communication between theoretical base, business and real customers (fig. 1).

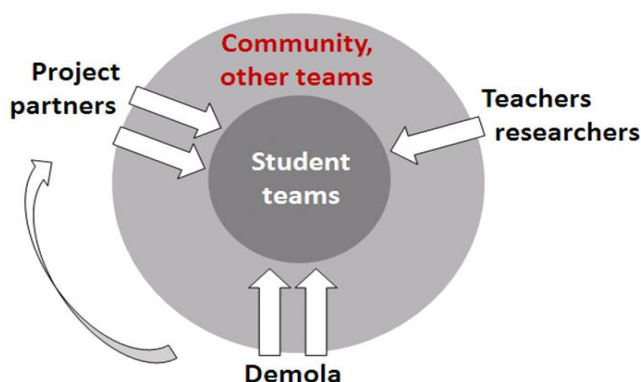


Fig. 1. The Roles of Demola project

1. Teacher researches provide:
 - supporting the students with expertise knowledge;
 - examiner.
2. Project partners provide:
 - contact person;
 - support with company specific information and tools;
 - participation in pitching events.
3. Demola:
 - facilitator;

– administrating Demola course (application, hosting workshops and pitching events).

Pitching events have one of the lead positions in the generation of innovations. The essence of the matter is the students who has an interesting idea can introduce it publicly. The presentation lasts a minute. Then the discussion begins. Everybody, who wants it, can take part in the discussion, acting different roles (as an investor, a customer, from optimistic and pessimistic points). In response to everybody's minds, the reporter has some time to correct his project presentation.

During the second act of the pitching events, students presentate impoved description of their ideas. In the end of these publcal discussions an independed expert, counting all strong and weak positions of every presentations) decides who's won. The winner gets money bonus and some stimulus to develop his idea. Nobody knows, maybe exsactly this project will be become into a real profitable business plan.

Using such practic in the Ukrainian high school, it allows to activate the innovation generation processes. What'll increase the level of national education competition.

In the modern economic conditions of the strongest competition, real business oftener and oftener needs fresh ideas to get profit. Therefore, Demola can help it. Company can contact with Demola using the following scheme:

- sign contract with Demola.
- contact person 1,5-2 h per week including pitch events.
- challanging the students
- support with company specific information and tools.
- participation in pitching events
- if the company after evaluation find the project result useful, the company can buy a non-exclusive license to the result (licence cost spring 2014 is 20 000 kr).

Poland high school is connecting to the innovation processes for 5 years. Gdansk University of Technology started realizing the innovation program "Horizon 2020".

"Horizon 2020" is the biggest EU Research and Innovation program ever with nearly €80 billion of funding available over 7 years (2014 to 2020).

'Framework programs' (FPs) have been the main financial tools through, which the European Union supports research and development activities covering almost all scientific disciplines. FPs are proposed by the European Commission and adopted by Council and the European Parliament following a co-decision procedure.

"Horizon 2020" needs to move to a knowledge society and to become a more competitive and sustainable economy; to pursue those objectives the UE; should carry out activities to implement research, technological development, demonstration and innovation. This research program should support all stages in the research and innovation chain (including non-technological and social innovation and activities). Synergies and interactions between "Horizon 2020" and the European Structural and Investment Funds (fig. 2).

Rules for the Protection and Use of Intellectual Property are very important question. Gdansk University of Technology is committed to providing legal protection of intellectual works created in research and supports initiatives to transfer knowledge and technology from academia to the business environment.

Gdansk University of Technology provides special protection of creators/inventors by:

- establishes friendly procedures for filing internal (domestic) applications,
- provides professional support in preparing patent documentation and patent proceeding,

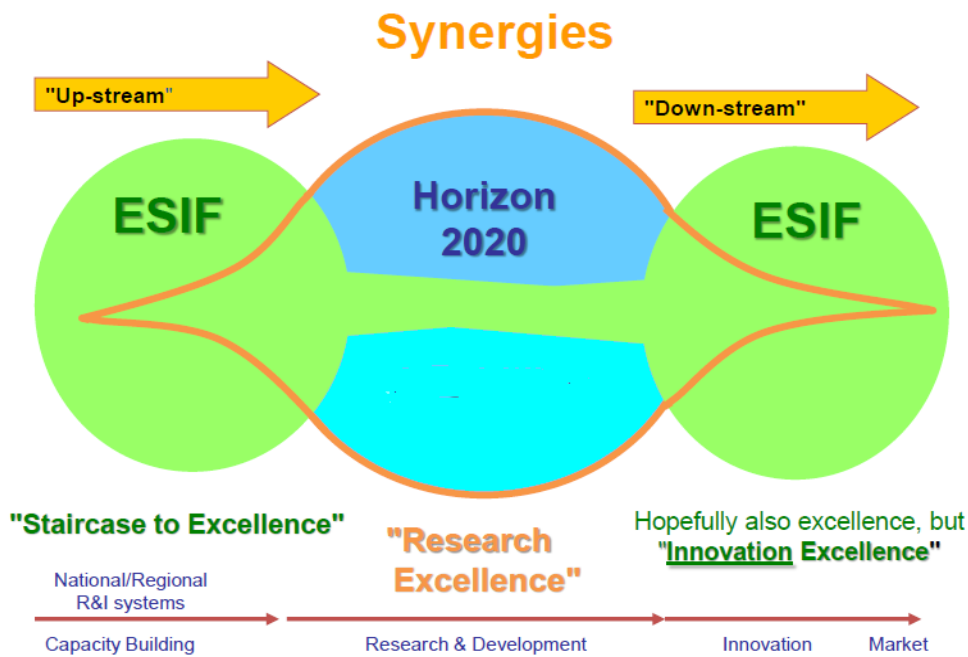


Fig. 2. Synergies and interactions between “Horizon 2020” and the European Structural and Investment Funds

- promotes all actions of academics whose goal is to transfer the solutions to the economic environment,
- establishes rules for access to the results of intellectual work and to support the commercialization process,
- determines fair compensation for inventors whether the commercial use of the results of intellectual work brings financial profits,
- takes into account the implementations in the periodic evaluation of scientific output.

This scheme works in a following way: without profit and profitable (fig. 3,4):

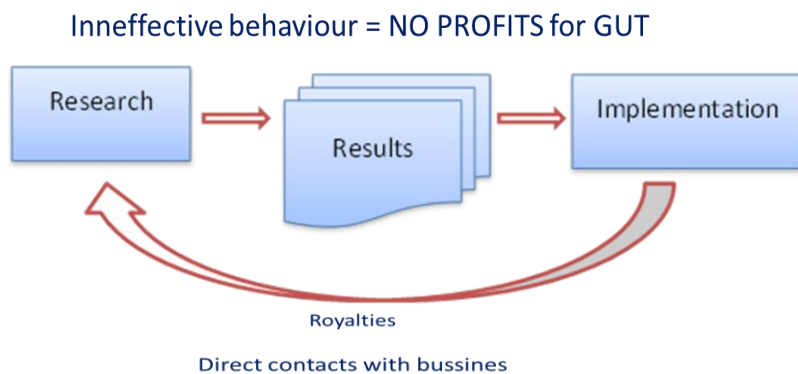


Fig. 3. Direct contacts with business (no results)

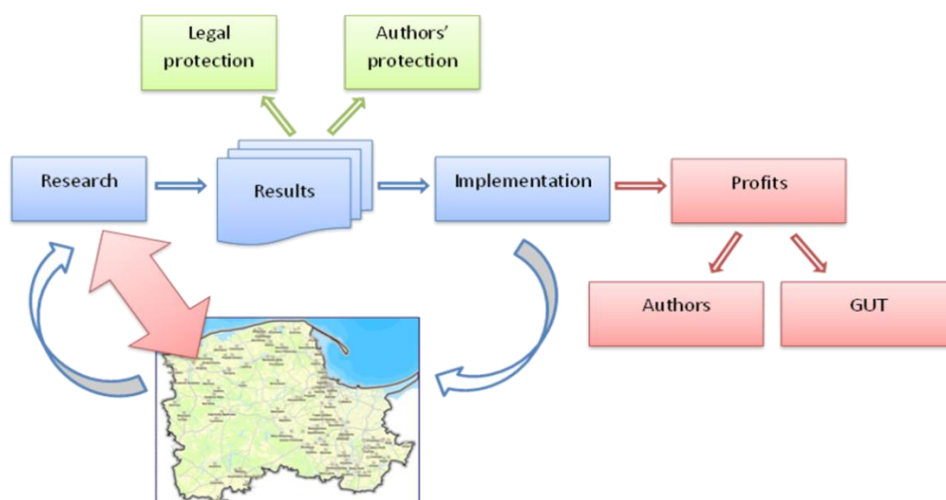


Fig. 4. Direct contacts with profitable business

Therefore, the innovation could be an additional resource to get profit for high school.

Conclusion. Development process of European education system has already had the 25th years of history. This experience like the practice's shown is rather successful. The incubators are made on the University base allow realizing new ideas, creating new working places, increasing level of the national economics' competition.

Now days Sweden and Polish government finance innovation another saying its future because profitable business is a guarantee tax-paymaster. Without any doubts, this European experience of realizing innovation through improvement of regulatory framework is actual for higher education in the Ukraine.

Bibliographic references

1. **Altbach, P. G.** The road to Academic Excellence: The Making of World-Class Research Universities [Electronic resource]. – Access mode: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/09/28/000333038_20110928021346/Rendered/PDF/646680PUB0acad00Box361543B00PUBLIC0.pdf. – Title from the screen.
2. **Atkinson, R. C.** Research Universities: Core of the US science and technology system / R. C. Atkinson, W. A. Blanpied // *Technology in Society*. – Jan. 2008. – Vol. 30, Nr. 1. – P. 30–48.
3. **Marginson, S.** The problem of public good(s) in higher education [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ses.unam.mx/curso2014/pdf/Marginson.pdf>. – Title from the screen.
4. **Aghion, P.** The Governance and Performance of Research Universities: Evidence from Europe and the U. S. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.nber.org/papers/w14851>. – Title from the screen.
5. *Doslidnystki universytety: svitovy dosvid ta perspektivy rozvytku v Ukraini* [Text]: monografia / A. F. Pavlenko, L. L. Antonyuk, N.V. Vsykova, D.O. Ilnytskyitain.; za zagred. d.e.n., prof. A. F. Pavlenko ta d.e.n., prof. L. L. Antonyuk. – K. : KNEU, 2014. – 350 p.
6. The Academic Ranking of World Universities [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.shanghairanking.com/aboutarwu.html>. – Title from the screen.

7. Ranking Web of World Universities [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.webometrics.info/>. – Title from the screen.

8. QS World University Rankings [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.topuniversities.com/>. – Title from the screen.

9. Times Higher Education [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings> – Title from the screen.

10. **Nyameschyuk, A. V.** Organization forms of conversation between science and education system in the conditions of globalization // Visn. of Dnepropetrovsk univ. Ser. «World economy and international economy conversations». – 2014. – Т. 22, № 10/2. – Print. 6. – P. 56-63.

11. **Nyameschyuk, A. V.** Innovation functions of higher school in the modern economy system [Text] / A.V. Nyameschyuk // Prometeyi - 2012. – 3 (39). – P. 67 – 72.

Надійшла до редколегії 26.02.15

УДК 339.727.6

В. В. Апалькова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ЄВРОСОЮЗІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Визначено поняття цифрової економіки та проаналізовано базову концепцію її розвитку в ЄС. Досліджено тенденції розвитку цифрового підприємництва, виявлено позитивні тренди у розширенні сфер цифрової економіки в ЄС. Ідентифіковано принципи відмінності у специфіці розвитку елементів цифрової економіки у країнах ЄС та Україні. Запропоновано ключові напрямки трансформації регуляторного середовища для досягнення найбільшої ефективності та зростання цифрової економіки.

Ключові слова: цифрова економіка, платіжні системи, платіжні картки, інформаційно-телекомунікаційні технології, цифрове підприємництво.

Определено понятие цифровой экономики и сделан анализ базовой концепции ее развития в ЕС. Исследованы тенденции развития цифрового предпринимательства, выявлены положительные тренды в расширении сфер цифровой экономики в ЕС. Идентифицированы принципиальные различия в специфике развития элементов цифровой экономики в странах ЕС и Украине. Предложены ключевые направления трансформации регуляторной среды для достижения наибольшей эффективности и роста цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровая экономика, платежные системы, платежные карточки, информационно-телекоммуникационные технологии, цифровое предпринимательство.

The article defines the concept of the digital economy and made an analysis of the basic concept of its development in the European Union. There have been studied five dimensions of digital entrepreneurship program, declared in the strategic documents of the European Commission and member states. The fundamental differences and specific elements of the development of the digital economy in the EU and Ukraine were identified. The key areas for transformation of the regulatory environment were proposed in order to achieve maximum efficiency and growth of the digital economy.

Key words: digital economy, payment systems, payment cards, information and telecommunications technology, digital business.

Вступ. Цифрові технології у вигляді персонального комп'ютера й Інтернету вже трансформували працю, освіту, управління, розваги, дозволяючи породити нові ринкові можливості, зумовивши суттєві економічні наслідки в широкому діапазоні секторів. Виникнення нових цифрових інфраструктур, у тому числі бездротових мереж, мобільних пристроїв і технологій, сприяє радикальному зсуву у сфері інформаційних технологій, їх інтеграції у всі прояви соціально-політичного й економічного життя суспільства, формуванню нової парадигми міжнародної економіки – цифрової. Розвиток цифрової економіки у більшості розвинутих країн, наприклад, США, Канаді, Японії, Німеччині на наступні десятиліття – стратегічна мета. Цифрові технології мають стати рушійною силою інновацій і для української економічної системи.

Постановка завдання. Мета статті – теоретичне обґрунтування сутності цифрової економіки та її концептуального відтворення в економічній політиці ЄС, а також аналіз стану та специфічних рис української економічної системи з погляду інтеграції до міжнародного цифрового середовища.

Методи дослідження – системний аналіз.

Результати. Ідея «цифрової економіки» походить від концепції, відомої ще з 1960-х рр.: спочатку це була теорія Деніела Белла про «інформаційну економіку», пізніше трансформована у поняття «мережеве суспільство» або «мережева економіка» Мануеля Кастелла [1].

Існує багато підходів до тлумачення терміна цифрової економіки. Згідно з визначенням Департаменту комунікацій та цифрової економіки Австралії цифрова економіка – це глобальна мережа економічних та соціальних заходів, реалізованих через такі платформи, як Інтернет, а також мобільні та сенсорні мережі [2].

За Мезенбургом [1] можна виділити три основні компоненти концепції цифрової економіки:

- 1) підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.);
- 2) електронний бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі);
- 3) електронна комерція (дистрибуція товарів через Інтернет).

Сьогодні два мільярди людей підключені до Інтернету і до 2016 року прогноують зростання числа абонентів майже на половину населення світу [3].

Цифрова економіка стрімко розвивається в глобальних масштабах, досягнувши 3,2 трлн. євро в групі країн G-20 [3].

У широкомасштабному дослідженні, проведеному Глобальним інститутом Маккінсі (МГІ) у травні 2011 р. [4], зазначено, що Інтернет – найважливіший елемент економічного прогресу. Так, його внесок у ВВП розвинутих країн за 15-річний період, з 1995 р. до 2009 р., сумарно склав 10%, при цьому за останні 5 років він зріс у два рази – до 21 %. Слід зазначити, що велика частина економічної цінності Інтернету створюється за межами технологічного сектора, зокрема, компанії традиційних галузей отримують до 75 % вигоди завдяки он-лайн простору. Інтернет також є каталізатором для створення нових робочих місць.

Сучасні технологічні тенденції, такі як мобільні та соціальні рішення, «хмарні обчислення» (англ. Cloud Computing) та аналіз даних пропонують новий спектр можливостей для бізнесу в умовах економіки знань. Ці технології несуть в собі потенціал для створення нових бізнес-цінностей компаній. Цифрові перетворення виробництв трансформують цілі галузі.

Не можна переоцінити важливість фактора наявності доступу до глобальної мережі і з погляду залучення клієнтів для компаній. За результатами аналізу [4] за 3-річний період рівень продажів малих та середніх підприємств (МСП), що застосовували Інтернет як канал дистрибуції, на 22% більший порівняно з компаніями із низькою або нульовою присутністю в Інтернет-просторі.

Велику увагу розвитку цифрової економіки приділяє ЄС, вважаючи, що рівень економіки континенту залежатиме від того, наскільки ефективно підприємства застосовуватимуть цифрові технології. Підприємства, не інтегровані до цифрового простору, не належатимуть до Світового ринку [3].

У DESI 2015 (індекс цифрової економіки та суспільства) ЄС у цілому отримав 0,47 бали, що демонструє поліпшення цифрового розвитку у 2015 році порівняно з 2014 роком, коли він набрав 0,44 бали (рис. 1). Регіон має найвищі оцінки в категоріях зв'язку та людського капіталу, але потребує поширення цифрових громадських послуг та інтеграції цифрових технологій у підприємницьку діяльність.

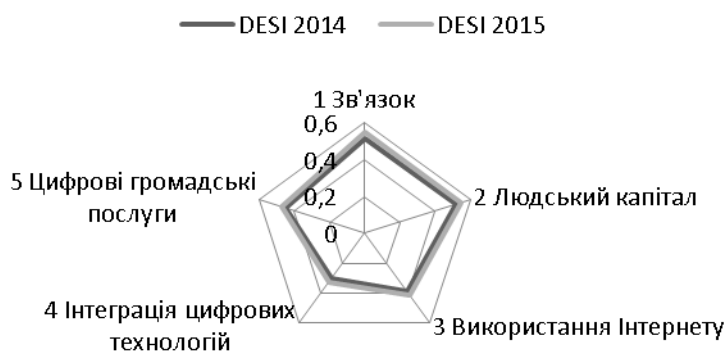


Рис. 1. Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI) у 2014-2015 рр.

Виходячи з даних індексу DESI для ЄС за всіма категоріями, протягом останнього року найбільший прогрес досягнуто у категорії зв'язку (з 0,51 до 0,55), що пов'язано в основному з розширенням мобільного покриття (з 58 до 67 користувачів на 100 осіб) та збільшенням високошвидкісного покриття (частка високошвидкісного Інтернету зростає з 18% до 22% усього покриття). Також у ЄС відбулось поглиблення базових цифрових знань громадян (з 55% до 59% населення), але попереду ще багато завдань щодо забезпечення населення необхідними навичками з метою ефективнішого застосування цифрової економіки.

За індексом DESI як ЄС в цілому, так і окремі його члени удосконалюються на шляху до цифрової економіки та суспільства. Однак існує досить великий розрив між рівнем розвитку та швидкістю абсорбції технологій серед різних країн-членів (рис. 2).



Рис. 2. Індекс DESI за окремими країнами ЄС у 2014 р. [5]

Незважаючи на позитивні зрушення у напрямку інформатизації, величезний потенціал цифрової економіки і досі європейці не використовують. Так, згідно з даними Європейської Комісії [3] 41% підприємств наразі взагалі не використовують цифрові технології та тільки 2% повною мірою користуються їх перевагами (рис.3) .



Рис. 3. Частка цифрових підприємств у ЄС (2014 р.), % [5]

Тому Європа намагається забезпечити нові можливості для підприємств та прискорити «цифрові» трансформації свого бізнес-ландшафту, стимулюючи застосування новітніх цифрових технологій для вдосконалення бізнес-процесів, створення нових бізнес-моделей, удосконалення бізнес-аналітики щодо взаємодії з клієнтами, підвищення темпів зростання та створення робочих місць. Останнє завдання особливо актуальне з огляду на високі показники безробіття серед молоді, яке досягло 20% в ЄС і більше 55% в Іспанії та Греції.

Про необхідність використання потенціалу цифрових технологій з метою підвищення рівня конкурентоспроможності, підприємництва та інноваційної діяльності було окремо наголошено у Плані дій «Підприємництво 2020» («Entrepreneurship 2020 Action Plan») [6]. Європейська комісія спонукає використати можливості цифрової революції, заохочуючи інноваційні перетворення бізнесу і підтримуючи цифрові підприємства в Європі [7].

Більш ефективно застосування цифрових технологій було визнано країнами ЄС як основний драйвер для посилення конкурентоспроможності та розвитку економіки, а також росту робочих місць і, як наслідок, це питання фігурує в ряді ініціатив як одне з перших на порядку денному, зокрема:

— Флагманські ініціативи ЄС 2020 – *Індустріальна політика для ери глобалізації (Industrial policy for the globalisation era), Цифровий порядок денний для Європи (Digital Agenda for Europe), Інноваційни Союз (the Innovation Union)* [8];

— План дій «Підприємництво 2020» – *The Entrepreneurship 2020 Action Plan* (2013) [6];

— Акт про малий бізнес Європи – *The Small Business Act for Europe* (2008) [9];

— Комюніке Комісії «Адаптація політики щодо електронного бізнесу в мінливому середовищі: уроки ініціативи Go Digital і завдання на майбутнє – *Adapting e-business policies in a changing environment: the lessons of the Go Digital initiative and the challenges ahead*» (2003) [3].

У Плані дій «Підприємництво 2020» закладена основа політики та бачення ключових пріоритетних галузей до 2020 р. Програма має п'ять категорій, кожна з яких описує основні фактори, що впливають на цифрове підприємництво. Комісія має намір працювати в напрямку розгортання та впровадження цього підходу на основі п'ятикомпонентної стратегії (рис. 4).



Рис.4. Складники програми План дій «Підприємництво 2020» [6]

Європейська комісія також працює з інших питань, пов'язаних із конкурентоспроможністю цифрової економіки в Європі [3]:

1) стимулювання переходу на електронний обіг рахунків-фактур і платіжної інформації між підприємствами, що прискорюватиме грошовий обіг між ними, скорочуватиме друкарські та поштові витрати, забезпечуватиме зниження витрат на зберігання документації;

2) стандартизація інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ) із метою уніфікації їх специфікацій і властивостей та максимізації можливостей співпраці між суб'єктами бізнесу;

3) вироблення «електронних навичок» для ефективного застосування цифрових технологій у промисловості та інших секторах економіки.

Важливим складником формування інформаційного суспільства та цифрової економіки в Україні є використання можливостей сучасних ІКТ для створення інформації та нових знань, а також товарів та послуг, та ефективного обміну ними. Інформаційно-телекомунікаційні технології за умов інтенсивного розвитку ринкових відносин – один із найважливіших елементів ефективного керування.

Рівень розвитку ІКТ в країні можна оцінити за загальними показниками використання комп'ютерної техніки та телекомунікацій. Згідно з вибіркоким дослідженням Державної служби статистики України [10] 91,1% підприємств у всіх регіонах країни послуговуються комп'ютерами у своїй діяльності. Найвищий рівень комп'ютеризації мають підприємства галузі грошового посередництва, надання кредитів, страхування – 99,6% загальної кількості підприємств. Високе значення цього показника було у галузі виробництва фільмів та діяльності у сфері радіомовлення та телебачення – 96,5%; найменший рівень комп'ютеризації – у сфері готельно-ресторанного бізнесу – 82,1%.

Із загальної кількості комп'ютеризованих підприємств 62,7% користувались внутрішньою комп'ютерною мережею, а розширеною внутрішньою комп'ютерною мережею – майже кожне шосте підприємство. Кожне четверте підприємство мало функціональну домашню сторінку у внутрішній комп'ютерній мережі (Інтранет) та використовувало бездротовий доступ.

Виходячи з даних Держкомстату, в 2013 р. частка підприємств із доступом до глобальної мережі Інтернет становила 95,1% від загальної кількості підприємств, які використовували комп'ютери.

Інтернет давав змогу отримувати банківські та фінансові послуги (87,7% підприємств); форми (81,6%); інформацію (80,5%); повертати заповнені форми (66,6%); виконувати адміністративні процедури (декларування, реєстрацію, запит на одержання дозволу (40,5%)).

Більше третини підприємств (39,8%) з доступом до Інтернету мали домашню сторінку або веб-сайт. Дві третини підприємств, які на веб-сайті розміщували каталоги продукції або прейскуранти, належали до переробної промисловості та торгівлі. Кожне четверте підприємство, використовуючи веб-сайти, розміщувало оголошення про відкриті вакансії або забезпечувало можливість подання заяв на заміщення вакантних посад у режимі он-лайн; надавало пропозиції щодо виготовлення продукції згідно з вимогами клієнта або можливість для клієнтів самостійно розробляти дизайн продукції; проводило платежі он-лайн. Кожне шосте підприємство забезпечувало персоналізоване інформаційне наповнення в межах веб-сайта для постійних клієнтів; розміщувало замовлення або бронювало в режимі он-лайн (функція «Додати в кошик»). Комп'ютеризовані підприємства активно здійснювали автоматизований обмін даними (відправляли або отримували дані

для/від державних установ й транспортну документацію, надавали платіжні доручення фінансовим установам, отримували (відправляли) електронні рахунки-фактури, відправляли (отримували) інформацію про продукцію, надсилали замовлення постачальникам, одержували замовлення від клієнтів).

Доступ до Інтернету мали 93,9% малих підприємств, 98,0% – середніх та 99,4% – великих. Усі підприємства (малі, середні та великі) широко послуговувалися можливостями Інтернету для отримання банківських та фінансових послуг й інформації взагалі, а також для одержання та повернення заповнених форм [11].

Незважаючи на доволі оптимістичні оцінки державного статистичного органу, міжнародні дослідження свідчать про порівняно скромні досягнення України щодо розвитку цифрової економіки, на відміну від інших країн Європи. Так, згідно з інформацією, представленою «Measuring the Information Society Report» 2014 р., тільки 57% українських домогосподарств мають доступ до Інтернету, коли цей показник в ЄС становить 78% (рис.5) [12].

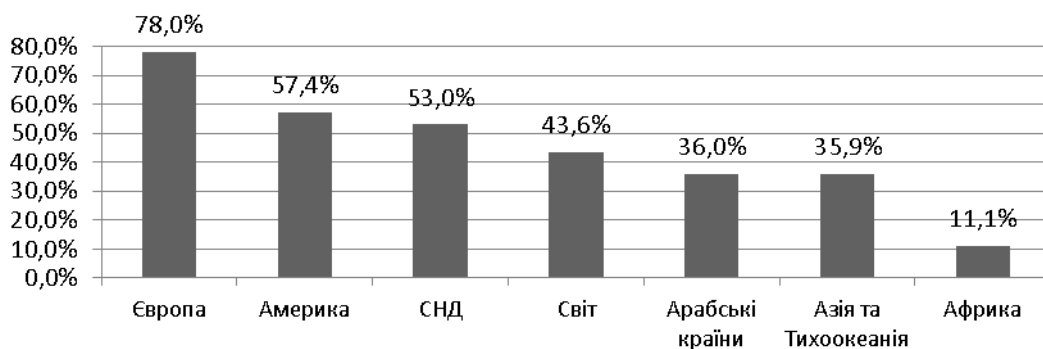


Рис. 5. Частка домогосподарств із доступом до Інтернету у 2014 р., % [7]

Хоч індекс IDI (ICT Development Index) у країнах СНД у 2013 р. підвищився порівняно з 2012 р. він все одно не досягає середнього рівня розвинутих країн:

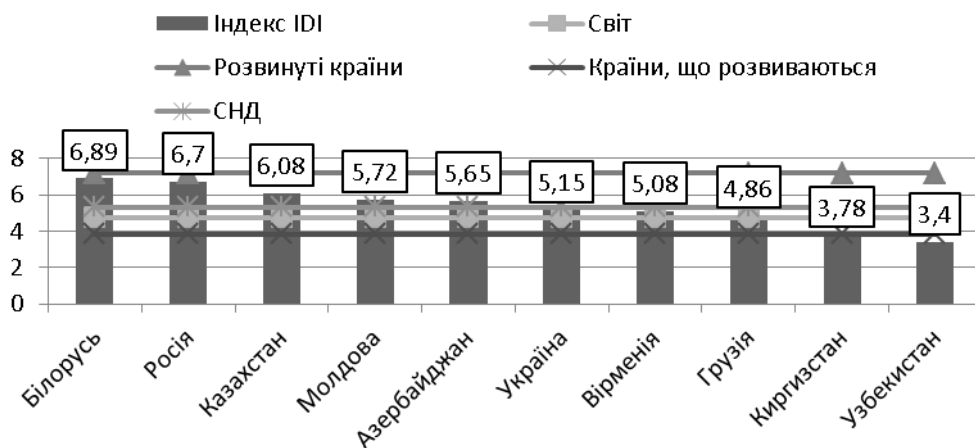


Рис. 6. Рівень індексу IDI в країнах СНД у 2013 р. [7]

Місце ж України за рівнем індексу знизилось у світовому рейтингу на 2 позиції. За даними дослідження Україна має найнижчий рівень поширення бездротового широкосмугового Інтернет-зв'язку (7% на кінець 2013 р.). Таке тривале впровадження технологій пояснює зниження значення країни в міжнародному масштабі. Крім того, розвитку цифрової економіки в Україні перешкоджає дуже повільне оновлення матеріально-технічних засобів (рис. 7).

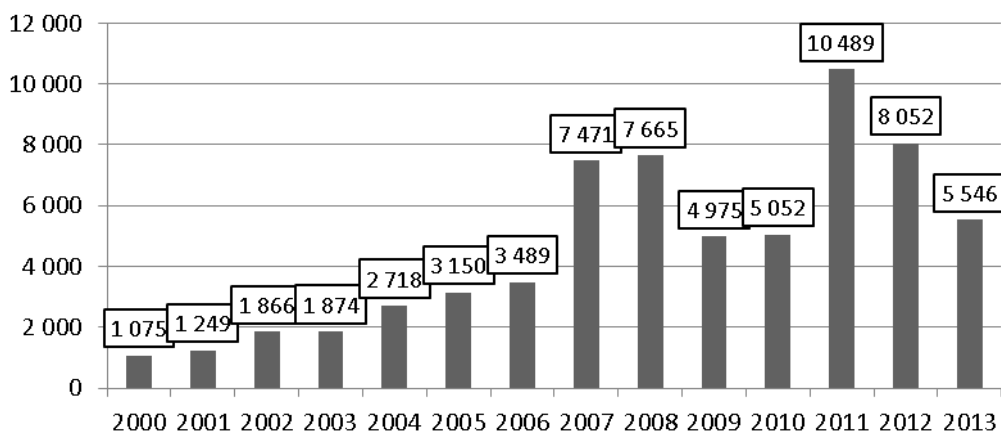


Рис. 7. Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення підприємствами, млн грн [11]

У рейтингу відсутності «електронних перешкод», поданому у звіті BCG «Як прискорити розвиток цифрової економіки» (Greasing the Wheels of the Internet Economy) за 65 країнами, Україна посідає 39-те місце, третю категорію з п'яти водночас із низкою східноєвропейських країн – Болгарією, Угорщиною, Польщею, Румунією та Чехією [13].

За ступенем розвитку телекомунікаційної інфраструктури (наявність доступу до мережі, швидкість каналів зв'язку, вартість трафіка, архітектурні рішення) Україна займає 34-те місце, обігнавши Іспанію та Росію й опинившись практично на одному рівні з Арабськими Еміратами та Польщею.

За показником проникнення цифрових технологій у різні сектори економіки наша країна посідає 6-те місце з кінця, перебуваючи в найвідсталішій категорії разом із Росією, В'єтнамом, Нігерією та Пакистаном. Основні причини: нестача кваліфікованих фахівців, важкість організації бізнесу та ускладнений доступ до капіталу.

У деяких галузях економіки (зокрема, банках) автоматизація на досить високому рівні, тоді як у державних органах вона практично відсутня.

За використанням цифрових технологій звичайними громадянами України вдалося потрапити до четвертої категорії, але тільки на останню сходинку – 52-ге місце в загальному рейтингу.

Основні чинники, які впливають на це, – ступінь розвитку платіжних систем у країні та довіра до них з боку споживачів.

Відсутність виразної державної політики призвела до того, що в Україні немає власних великих платіжних систем. Переважна більшість населення користується сурогатами та імпортованими системами.

У компанії «Magento» (світовий лідер у сегменті Open Source рішень для електронної комерції) дану проблему вбачають у відсутності конкуренції у сфері

електронних платежів. Ще до факторів, що стримують зростання он-лайн продажів в Україні, належать низький рівень проникнення пластикових карт на ринку та недовіра до них споживачів, а також значний обсяг тіньового ринку.

Увійти до третьої категорії країн в інтегральному рейтингу Україні допомогла не тільки розвинена телекомунікаційна інфраструктура, а й високі показники доступності інформації. Йдеться про достатній обсяг контенту національною мовою, відкритість Інтернету. За цими показниками Україна сумарно посідає 20-те місце разом із розвиненими західноєвропейськими країнами – Бельгією, Італією, Францією.

Незважаючи на середнє 39-те місце, Україна має непогані шанси на скорочення «електронних перешкод», якщо тільки держава почне будувати регуляторну політику відповідно до загальносвітових практик і не створюватиме штучних перешкод для розвитку бізнесу.

Висновки. На сучасному етапі розвитку світової економіки вагоме значення має рівень інформатизації суспільства та бізнесу. Економіку, що активно абсорбує і застосовує цифрові технології, називають «цифровою». Вона – найважливіший двигун інновацій, конкурентоспроможності і економічного розвитку в країні, тому ЄС її всебічний розвиток вважає ключовим напрямком свого бізнес-середовища у стратегіях майбутнього.

Європейська комісія виділяє п'ять вимірів програми цифрового підприємництва: а) цифрові знання та ринок ІКТ; б) цифрове бізнес-середовище; в) доступ до фінансів для бізнесу; г) цифрові навички трудової сили та електронне лідерство; д) створення підтримуючої підприємницької культури.

З огляду на аналіз економіки України у аспекті залучення інформаційно-телекомунікаційних технологій визначено нерівномірність «інформатизації» залежно від галузей та секторів. Так, фінансова сфера найбільш розвинута в цьому напрямку, а, наприклад, державний сектор значно відстає порівняно з європейськими країнами. У цілому в рейтингах цифрових показників Україна займає середнє місце, головні перешкоди розвитку пов'язані з відсутністю цифрової стратегії держави, непослідовністю регуляторної політики та недовірою населення новітнім фінансовим інструментам. У зв'язку з цим доцільно вивчити європейський досвід з цього питання та включити завдання щодо розвитку цифрової економіки у глобальний план реформування держави.

Висновки, зроблені за результатами дослідження, можна застосовувати для диференціації користувачів цифрової інформації та вироблення стратегії їх залучення до певних сегментів.

Наукова новизна роботи – виявлення ознак розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій в Україні, які полягають у нерівномірності «інформатизації» залежно від галузей та секторів економіки, відсутності цифрової стратегії держави, непослідовності регуляторної політики та недовірі населення новітнім фінансовим інструментам.

Бібліографічні посилання

1. The Concept of a 'Digital Economy' [Electronic resource]. – Access mode: <http://odec.org.uk/the-concept-of-a-digital-economy/> – Title from the screen.
2. Measuring the Information Society Report [Electronic resource]. – Access mode: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf – Title from the screen.

3. Digital economy [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/index_en.htm – Title from the screen.
4. McKinsey Global Institute. “Internet matters: The Net’s sweeping impact on growth, jobs and prosperity”, report, May, 2011. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.mckinsey.com/features/sizing_the_internet_economy – Title from the screen.
5. The Digital Economy and Society Index (DESI) [Electronic resource]. – Access mode: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-economy-and-society-index-desi> – Title from the screen.
6. The Entrepreneurship 2020 Action Plan [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/entrepreneurship-2020/index_en.htm – Title from the screen.
7. Measuring the Digital Economy OECD Report [Electronic resource]. – Access mode: http://www.keeper.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/measuring-the-digital-economy/summary/english_1443d3d7-en#page1 – Title from the screen.
8. New Digital Economy [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.ida.gov.sg/~media/Files/Infocomm%20Landscape/Technology/TechnologyRoadmap/NewDigitalEconomy.pdf> – Title from the screen.
9. OECD Digital Economy Papers [Electronic resource]. – Access mode: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-digital-economy-papers_20716826 – Title from the screen.
10. The Infrastructure Needs of the Digital Economy [Electronic resource]. – Access mode: https://www.bcgperspectives.com/content/articles/telecommunications_public_sector_infrastructure_needs_digital_economy/ – Title from the screen.
11. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.
12. Дослідження інтернет-аудиторії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.inau.org.ua/analytics_vuq.phtml. – Заголовок з екрана.
13. Що заважає розвиватися цифровій економіці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: forbes.ua/ua/business/1363657-shcho-zavazhae-rozvivatisya-cifrovij-ekonomici-v-ukrayini. – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 20.04.15

УДК 332.122

Т. А. Бельчик, Д. С. Чуйкова

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Кемеровский государственный университет»,
Российская Федерация*

ОЦЕНКА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА КАК ИНСТРУМЕНТ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ (НА ПРИМЕРЕ КЕМЕРОВСКОЙ ОБЛАСТИ)

Рассмотрено понятие инновационного развития региона и региональной инновационной системы, определены три составляющие региональной инновационной системы: инновационный потенциал, инновационный климат, инновационная восприимчивость. Кроме того, представлена методика оценки инновационного развития региона, проведена её апробация на примере Кемеровской области, на основе полученных результатов выделены проблемы инновационного развития региона, сформулированы рекомендации для повышения эффективности инновационного развития рассматриваемой области.

Ключевые слова: инновационное развитие региона, региональная инновационная система, инновационный потенциал, инновационный климат, инновационная восприимчивость.

Розглянуто поняття інноваційного розвитку регіону та регіональної інноваційної системи, визначено три складники регіональної інноваційної системи: інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційна сприйнятливість. Крім того, подано методику оцінки інноваційного розвитку регіону, здійснено її апробацію на прикладі Кемеровської області, на основі отриманих результатів виділено проблеми інноваційного розвитку регіону, сформульовано рекомендації для підвищення ефективності інноваційного розвитку розглядуваної області.

Ключові слова: інноваційний розвиток регіону, регіональна інноваційна система, інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційна сприйнятливість.

The article discusses the concept of innovative development of the region and the regional innovation system, identified three components of the regional innovation systems: innovation potential, innovation climate, innovation susceptibility. In addition, the method of estimation of innovative development of the region, conducted testing of method on the example of the Kemerovo region, on the basis of the obtained results highlighted the problems of innovative development of the region, recommendations for improving the effectiveness of innovative development of the Kemerovo region.

Key words: innovative development of the region, the regional innovation system, innovation, innovation climate, innovation susceptibility.

Введение. Возрастающая роль инноваций обусловлена, во-первых, самой природой рыночных отношений, во-вторых, необходимостью глубоких качественных преобразований в экономике Российской Федерации (РФ) с целью преодоления кризисных явлений и выхода на траекторию устойчивого роста.

Актуальность исследования заключается в необходимости при оценке инновационного развития региона комплексно рассмотреть условия, возможности, показатели инновационного развития региона; совершенствовать существующую методику оценки инновационного развития региона, поскольку в отечественной литературе тема инновационного развития чаще всего анализируется применительно к предприятиям; выделить проблемы инновационного развития Кемеровской области.

Рассмотрение и решение вопроса устойчивого развития необходимо, на наш взгляд, начинать с регионов, так как именно эти субъекты экономики являются образующими и составляют звенья единого целого.

Проблемная ситуация. Несмотря на наличие постоянно растущего потенциала, Кемеровская область не может называться инновационно развитым регионом, а следовательно, и не может выйти на лидирующие позиции в рейтинге инновационно активных регионов страны.

Степень разработанности проблемы. Изучение теории и практики управления инновационным развитием в нашей стране началось совсем недавно. Вопросам инноваций посвящены работы многих авторов (И. Шумпетер, Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, К. Р. Макконнелл и С. Л. Брю, Ф. Котлер, Б. Санто, Б. Твисс, Ф. Валента и Л. Волдачек, С. Валдайцев, И. Молчанов, Л. Гохберг, В. Лапин и В. Медынский, П. Завлин и А. Васильев и т.д.). В развитие концепций региональных инновационных систем свой вклад внесли такие исследователи, как Ф. Кук, В. В. Иванов, А. Ф. Суховой, И. М. Голова, А. М. Мухамедьяров и др.

Постановка задачи. Цель данного исследования заключается в выявлении проблем инновационного развития региона путём уточнения структуры региональной инновационной системы региона и совершенствования методики оценки инновационного развития региона.

Объектом исследования является система инновационного развития Кемеровской области.

Предметом исследования выступают элементы региональной инновационной системы, определяющие особенности организации инновационной деятельности.

Теоретическая и методологическая основа исследования – научные труды и разработки отечественных и зарубежных авторов в области управления инновационным развитием региона, научно-методические рекомендации по разработке и реализации механизмов осуществления инновационной деятельности.

При написании работы в методологическом плане применялись следующие приёмы научного познания: анализ, обобщение, аналогия, классификация, сравнение, которые были применены для исследования теоретических основ инноваций, разработки классификации инноваций и анализа сущности и составляющих инновационного развития.

В ходе написания работы применены математические и статистические методы, необходимые для обработки полученных данных методами опроса, а также для установления количественных зависимостей между изучаемыми явлениями. В статье был применен системный подход для выявления взаимосвязи понятий инновационного потенциала, инновационного климата и инновационной восприимчивости региона.

Информационной базой исследования послужили данные органов статистики, законодательной и исполнительной власти регионов РФ, федеральных органов власти, а также данные, имеющиеся в периодической научной печати, эмпирический материал, содержащийся в публикациях отечественных авторов, отчеты аналитиков в инновационной сфере.

Результаты. Инновационное развитие – это комплексное понятие, которое мы рассматриваем как процесс целенаправленного создания, внедрения и коммерциализации инноваций для достижения экономического, технологического совершенствования экономики путем достижения общественных

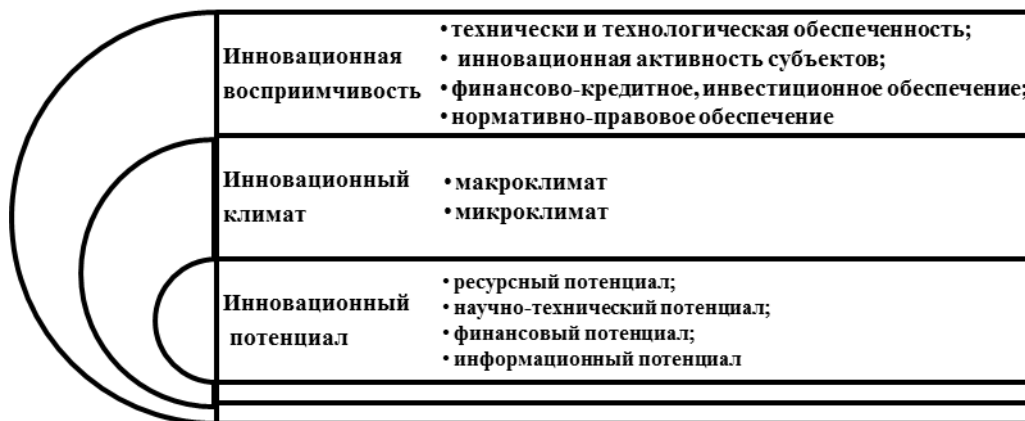
потребностей [1;2]. Следовательно, инновационное развитие должно иметь комплексный характер.

Инновационное развитие региона мы рассматриваем как процесс целенаправленного создания, внедрения и коммерциализации инноваций для достижения экономического, технологического, социального, инфраструктурного совершенствования экономики территориальной единицы страны, т.е. субъекта РФ, приводящее к росту валового регионального продукта, уровня и качества жизни населения и других качественных и количественных показателей.

В ходе исследования понятие региональной инновационной системы уточнено в связи с необходимостью построения устойчивых взаимосвязей между субъектами данной системы. На наш взгляд, региональная инновационная система (РИС) представляет собой комплекс организаций всех стадий инновационного процесса (процесса превращения идеи в товар), способствующих финансово-экономическому, правовому и информационному обеспечению инновационных процессов и функционирующих в едином пространстве, имеющих постоянно устойчивую взаимосвязь. Суть эффективно работающей инновационной системы состоит в объединении ее отдельных элементов, координации их деятельности, поддержании инновационной инфраструктуры и определении путей постоянного роста эффективности инновационной деятельности. Для этого необходимо провести анализ и оценку современного состояния данной системы, определить ее позитивные и негативные стороны, разработать перспективные направления ее развития.

В теоретических исследованиях и в практической деятельности на сегодняшний день нами не выявлено разработок и применения какой-либо целостной и общепринятой (универсальной) методики оценки инновационного развития региона. Сформированы лишь основные показатели к оценке инновационного развития, такие как международный сводный инновационный индекс; индекс инновационной активности (руководство ОСЛО); российский инновационный индекс, разработанный Министерством образования и науки РФ и Высшей школой экономики; рейтинг инновационной активности Национальной ассоциации инноваций и развития информационных технологий [4–7].

Нами разработана схема региональной инновационной системы (рисунок).



Региональная инновационная система

В процесі дослідження поняття інноваційного потенціала сформульовано як сукупність науково-технічних, кадрових, технологічних, фінансових, інформаційних, ресурсних і інших можливостей, забезпечуючих інноваційний процес. Інноваційний потенціал регіону складається з системи потенціалів: виробничо-технологічного, кадрового, фінансового, науково-технічного. Для оцінки інноваційного потенціала застосовуються кількісні показники, такі як вартість основних виробничих фондів підприємств промисловості, ступінь їх зносу, чисельність працівників інноваційно активних підприємств на одну тисячу зайнятих в господарстві регіону; удільний вага докторів, кандидатів наук в загальній чисельності працівників інноваційно активних підприємств; витрати на науково-дослідницькі і експериментально-конструкторські роботи (НІОКР) і освоєння нововведень з усіх джерел фінансування, в тому числі в % до валового регіонального продукту (ВРП), витрати на науку і професійну освіту з регіонального бюджету, удільний вага інноваційної продукції в загальному обсязі виробництва, кількість патентів, свідоцтв, отриманих організаціями регіону і т.д. Аналізувалися по п'ять показників в кожній групі. Після чого динаміці (або її відсутності) кожного показника була присвоєна оцінка за бальною шкалою: 1 балл – при наявності позитивної динаміки відповідного показника, 0 баллів – при відсутності як позитивної, так і негативної динаміки.

Інноваційний клімат ми розглядаємо як сукупність зовнішніх умов, впливаючих на інноваційний потенціал регіону:

- можливості для виробництва нових або покращених видів продукції або послуг (процесні та технологічні інновації);
- можливості для зміни соціальних відносин (кадрові інновації);
- можливості для розробки нових методів управління (управлінські інновації);
- можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок (риночні інновації);
- можливості придбання ноу-хау, патентів;
- законодавча база, пільги по оподаткуванню;
- взаємодія влади і бізнесу;
- практика комерціалізації технологій.

Для оцінки інноваційного клімату регіону нами виділені макросередовище і мікросередовище. В макросередовищі виділено чотири основні стратегічні сфери: соціальна, технологічна, економічна і політична. Їх вплив на макросередовище регіону і його інноваційний потенціал встановлюється за результатами СТЭП-аналізу. Мікросередовище регіону розглядається як сукупність стратегічних зон найближчого оточення, як склад суб'єктів, безпосередньо з нею взаємодіючих і прямо впливаючих на стан інноваційного потенціалу. Вимірювання і аналіз інноваційного клімату проводилися експертним шляхом, їх результати внаслідок цього також були підтвержені бальною оцінкою.

Інноваційна вразливість регіону розглядається нами як здатність суб'єктів регіону і органів виконавчої влади створювати, здійснювати і реалізовувати інноваційні процеси, виходячи з наявних

условий и ресурсов, в рамках определенной и проводимой региональной инновационной политики. Для оценки инновационной восприимчивости мы применяли такие показатели, как удельный вес внутренних затрат на исследования и разработку в ВРП, затраты занятых исследованиями и разработками в регионе и другие, которые также подвержены балльной оценке.

Далее мы рассмотрели основные результаты анализа инновационного развития Кемеровской области. Кемеровская область расположена на юго-востоке Западной Сибири. Площадь области — 95,7 тыс. км², что составляет 4 % территории Западной Сибири и 0,56 % территории РФ.

Кемеровская область относится к числу наиболее развитых индустриальных регионов Сибири, обладает огромным природным, ресурсным и промышленным потенциалом.

Обобщающим показателем развития регионов является ВРП (табл. 1).

Таблица 1

Объем и динамика валового регионального продукта*

Показатель	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Валовой региональный продукт (в основных ценах), млрд р.	437,8	575,9	512,4	622,5	763,5	718,3	729
ВРП на душу населения, тыс р.	154,9	204,1	181,6	220,7	276,5	261	266,2

* Источник [9]

В 2013 г. ВРП в Кемеровской области составил 729 млрд р., что на 5,5 % выше уровня 2012 г.

На территории Кузбасса сосредоточено 67 % запасов угля РФ. Среди разведанных запасов половина приходится на коксующиеся угли. Регион добывает 57 % российского угля, в том числе 75,5 % – коксующегося. Ресурсы природного газа метана оцениваются в 13 трлн м³. По их запасам Кузнецкий бассейн занимает второе место после Уренгойского. Кроме того, регион богат месторождениями золота, серебра, железной руды, цинка, свинца, меди. Перспективны для разработки месторождения марганцевых руд, ильменитового концентрата, редкоземельных руд, формовочных глин. Добыча топливно-энергетических полезных ископаемых (угля) Кузбасса является многоотраслевым комплексом, включающим 105 угледобывающих предприятий и 32 обогатительные фабрики и установки.

Таблица 2

Основные индикаторы уровня жизни населения

Показатель	2011	2012
Денежные доходы на душу населения (в месяц), р.	166666,0	18385,5
Реальные располагаемые денежные доходы, в % к предыдущему году	100,1	103,9
Среднемесячная номинальная начисленная заработная плата работающих в регионе, р.	20478,8	23403,2

Динамичное развитие экономики Кемеровской области напрямую отражается на финансовых результатах деятельности субъектов хозяйствования и доходах населения области. Среднемесячная заработная плата выросла сравнительно с прошлым годом на 12,8 % и составила 17988 р. (табл.2). Уровень общей безработицы в Кузбассе составляет 8% экономически активного населения. Среди двенадцати регионов Сибирского федерального округа Кемеровская область

занимає середню позицію між Республікою Тыва, де зафіксовано максимально високий рівень безробіття, – 21,7% і Красноярським краєм з мінімальним рівнем – 6,2% [8].

В цілому Кемеровська область представляє собою сировинний регіон, де основною економіки залишаються галузі паливно-енергетичного і металургічного комплексів. За останні кілька років можна побачити стійкі позитивні тенденції в соціально-економічному розвитку, зафіксовані в офіційній статистиці.

В результаті проведеного аналізу отримана бальна оцінка інноваційного потенціалу Кемеровської області (табл. 3).

Таблиця 3

Бальна оцінка інноваційного потенціалу Кемеровської області

Складаюча інноваційного потенціалу регіону	Балл
Виробничо-технологічний потенціал	1
Кадровий потенціал	0
Науково-технічний потенціал	1
Фінансовий потенціал	1
Інформаційний потенціал	0
Ітого	3

Таким чином, інноваційний потенціал Кемеровської області знаходиться вище середньої межі за бальною оцінкою (так як максимальне значення може становити 5 балів, а мінімальне 0 балів відповідно). Найслабшим ланкою в інноваційному потенціалі є кадровий потенціал. А значить, це сфера, на яку необхідно звернути особливу увагу при організації діяльності різних структур для того, щоб розвиток Кемеровської області був інноваційним.

Наступним елементом інноваційного розвитку є інноваційний клімат, під яким розуміється стан зовнішнього середовища регіону.

Експертам необхідно було оцінити інноваційний макро- і мікроклімат Кемеровської області. При оцінці макроклімату передбачається оцінка наступних сфер: соціальної, природно-географічної, технологічної, економічної і політичної. Оцінка мікроклімату зводиться до аналізу стратегічних зон на території регіону. Зона господарювання передбачає визначення конкурентоспособності інновацій Кемеровської області, зона капіталовкладень – визначення кількості інвестицій і їх достаточності, зона нових технологій – визначення можливості і наявності умов для створення і впровадження інновацій в регіоні, зона трудових ресурсів – достаточності спеціалістів в області інновацій.

Експертами виступили вчені, представники бізнесу, інфраструктурних організацій, доктора економічних наук, професора наукових шкіл, які займаються проблемою інноваційного розвитку регіону, резиденти технопарку, спеціалісти провідних підприємств Кемеровської області, керівники малих інноваційних підприємств, начальник управління інноваційної діяльності Кемеровського державного університету.

Максимальна оцінка інноваційного клімату – 5 балів, мінімальна – 0 балів.

В цілому інноваційний клімат Кемеровської області оцінили на 3 бали, що представляє собою середнє значення оцінки інноваційного клімату. Інноваційний макроклімат регіону, за думкою експертів, є

удовлетворительным, за исключением технологической и правовой сфер, которые требуют существенной реорганизации.

Инновационный микроклимат эксперты также оценили в среднем на 3 балла. Большинство исследователей считают, что зона сырьевых и кадровых ресурсов находится в хорошем состоянии и возможна дальнейшая ее эксплуатация. Максимальную оценку в микросреде получила зона информационных ресурсов. Однако некоторые эксперты уровень конкуренции и зону капиталовложений оценили самым минимальным баллом.

Таким образом, инновационный климат требует наблюдения и принятия существенных мер для исправления сложившейся ситуации. Самым уязвимым местом в макросреде является технологическая и правовая сферы, а в микросреде – зона хозяйствования и капиталовложений.

И наконец, последним компонентом инновационного развития является инновационная восприимчивость. Для определения её уровня была применена методика О. Н. Владимировой [3].

Количественно оценить инновационную восприимчивость можно с помощью функциональной модели, в результате построения которой максимальное количество баллов – 5, а минимальное – 0. Инновационная восприимчивость Кемеровской области составляет 3,09 балла.

Выводы. По данным Института статистических исследований и экономики знаний Высшей школы экономики Кемеровская область по индексу инновационного развития субъектов РФ Национальной ассоциации инноваций и развития информационных технологий в 2014 г. занимала 32 место с показателем инновационного развития 0,37.

В целом, после оценки всех трех компонентов, максимальная оценка может составить 15 баллов, а минимальная – 0 баллов. Оценка инновационного развития Кемеровской области составила 9,06 балла и занимает среднее положение по балльной оценке.

Можно выделить слабые стороны, на которые необходимо сконцентрировать внимание и предпринять меры по их совершенствованию, не игнорируя и все остальные сферы, так как все они имеют нестабильное состояние: кадровый и управленческий потенциал, правовое обеспечение, сфера капиталовложений и конкурентная среда, а также потребительский сегмент инноваций, инновационная культура.

После проведенного анализа полученных результатов выделены проблемы, сдерживающие инновационное развитие Кемеровской области:

- 1) отсутствие четко сформулированного федерального проекта по формированию инновационной системы;
- 2) разобщенность действий региональных властей, бизнеса и науки;
- 3) ограниченный спрос на инновации и ограниченное предложение инноваций;
- 4) отсутствие квалифицированных кадров в области инноваций;
- 5) отсутствие института экспертов в сфере создания инновационных систем.

После выделения проблем инновационного развития Кемеровской области были сформулированы рекомендации для стимулирования инновационного развития региона:

1. Необходимость разработки и реализация форсайт-проекта «Инновационное развитие Кемеровской области» с выработкой дорожной карты, который позволяет комплексно решить вышеперечисленные проблемы.

2. Дальнейшее развитие инновационной инфраструктуры в целом как единого распределенного по регионам и отраслям механизма научно-технических нововведений в виде инновационно-технологических фирм (центров), позволяющее решить проблему отсутствия института экспертов, разобщенности действия субъектов системы.

3. Развитие маркетинга территорий и инноваций, решающее проблему ограниченного спроса и предложения, отсутствия кадров в данной сфере.

Таким образом, Кемеровская область имеет существенный потенциал для инновационного развития. Много уже сделано в направлении создания региональной инновационной системы и условий для инновационного развития региона. Но существует еще ряд проблем, для решения которых требуются совместные усилия различных институтов. Сформулированные рекомендации, на наш взгляд, представляют собой комплекс действий, которые помогут Кемеровской области встать на путь инновационного развития и занять устойчивые позиции на рынке инноваций.

Научная новизна исследования заключается в уточнении понятия региональной инновационной системы, разработке методики оценки инновационного развития региона, способствующей не только количественному анализу инновационной деятельности в регионе, но и качественному анализу существующих проблем регионального развития региона.

Перспективы данного исследования заключаются в применении разработанной методики в других регионах РФ для проведения сравнительного анализа их инновационного развития, выявления общих и частных закономерностей и тенденций.

Библиографические ссылки

1. **Агарков, С. А.** Инновационный менеджмент и государственная инновационная политика [Текст] / С. А. Агарков, Е. С. Кузнецова, М. О. Грязнова. – М.: Академия Естествознания, 2011. – 272 с.

2. **Апрышкин, М. И.** Инновационное развитие: сущность, организационные формы и механизмы управления [Электронный ресурс] / М. И. Апрышкин // Дух времени. – 2011. – 26 окт. – Режим доступа: <http://www.spiritoftime.net/Apryshkin-M.htm> (дата обращения: 13.05.2014). – Загл. с экрана.

3. **Владимирова, О. Н.** Методические подходы к формированию рейтинга инновационной восприимчивости региона [Текст] / О. Н. Владимирова // Инициатива XXI века. – 2010. – № 4-5. – С. 68–72.

4. **Гармашова, Е. П.** Развитие теории инновационных процессов [Текст] / Е. П. Гармашова // Молодой ученый. – 2011. – №2. – С. 90–94.

5. **Ицковиц, Г.** Тройная спираль. Университеты - предприятия - государство. Инновации в действии [Текст] / Г. Ицковиц; пер. с англ. под ред. А. Ф. Уварова. – Томск: Изд-во Томск. гос. ун-та систем управления и радиоэлектроники, 2010. – 238 с.

6. **Лисина, А. Н.** Методики оценки уровня инновационного развития региона [Текст] / А. Н. Лисина // Вестн. НГУ. Сер.: Соц.-экон. науки. – 2012. – Т. 12. – Вып. 1. – С. 115–126.

7. **Минин, В. А.** Об опыте РФФИ в организации ориентированных фундаментальных исследований как важного элемента инновационного цикла [Электронный ресурс] / В. А. Минин, С. А. Цыганов // Вестн. РФФИ. – 2006. – №2.

– Режим доступа: http://www.rfbr.ru/rffi/ru/bulletin/o_12935#1 (дата обращения: 14.08.2014). – Загл. с экрана.

8. **Петров, А. В.** Кузбассе безработных становится меньше [Электронный ресурс] / А. В. Петров // Газета Кемерово. – 2012. – 12 мая. – Режим доступа: <http://gazeta.a42.ru/lenta/show/v-kuzbasse-bezrabotnyih-stanovitsya-menshe.html> (дата обращения: 23.01.2015). – Загл. с экрана.

9. Статистический ежегодник «Кузбасс». Сайт Федеральной службы государственной статистики. – 2015. – 20 февр. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kemerovostat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/kemerovostat/ru/publications/official_publications/electronic_versions/ (дата обращения: 18.02.2015). – Загл. с экрана.

Надійшла до редколегії 28.02.15

УДК 330.341.1

Р. С. Білик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

ОСОБЛИВОСТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Досліджено особливості інноваційного розвитку в Україні в умовах посилення глобальної конкуренції. Проаналізовано трансформаційні зміни у розвитку інвестиційно-інноваційного середовища в Україні, що дало можливість визначити реальний стан інвестиційного клімату та інноваційної привабливості нашої країни. Доведено, що на інноваційну привабливість України значно впливає не лише загальний стан національної економіки країни, а й умови ведення підприємницької діяльності.

Ключові слова: інновації, інноваційний клімат, інноваційне середовище в Україні, глобальна конкуренція.

Исследованы особенности инновационного развития в Украине в условиях усиления глобальной конкуренции. Проанализированы трансформационные изменения в развитии инвестиционно-инновационной среды в Украине, что дало возможность определить реальное состояние инвестиционного климата и инновационной привлекательности нашей страны. Доказано, что на инновационную привлекательность Украины значительно влияет не только общее положение национальной экономики страны, но и условия ведения предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: инновации, инновационный климат, инновационная среда в Украине, глобальная конкуренция.

In the article the features of innovative development in Ukraine in the increasingly global competition. Analyzed the transformations in the development of investment and innovation environment in Ukraine, which made it possible to determine the real state of invest climate, innovation attractiveness of our country. It is proved that the innovative appeal of Ukraine significantly affect not only the general state of the national economy, but also the conditions of doing business.

Key words: innovation, innovative climate, innovative environment in Ukraine, the global competition.

Вступ. Ринкова трансформація економіки України протягом останніх двох десятиліть зумовлює необхідність усебічного аналізу її впливу на окремі сфери економічної діяльності, оскільки глибина та інтенсивність трансформаційних

процесів має суттєві відмінності, позначені специфікою сприйняття тієї чи іншою сферою ринкових перетворень. У зв'язку з цим особливо важливе інноваційне середовище, від розвитку якого значною мірою залежить конкурентоспроможність національної економіки, темпи і якість економічного розвитку. Сьогодні конкурентоспроможність країни визначається головним чином її стійким розвитком. При цьому сукупність економічних, фінансових, соціальних і територіальних ресурсів України, значний науково-технічний потенціал не лише виражають її специфіку, але і формують пріоритетні напрямки її розвитку. З огляду на це аналіз розвитку конкурентоспроможності, насамперед у інноваційній сфері України, особливо актуальний для забезпечення подальшого покращення економічного становища країни.

Питання інноваційного розвитку вивчають багато дослідників, які пов'язують переваги економіки України з розвитком високих технологій, посиленням глобальної конкуренції в інноваційній сфері. Проблеми використання конкурентних переваг тієї чи іншої країни у світовому економічному просторі, механізмів і фінансових інструментів забезпечення інноваційного розвитку, інвестиційного співробітництва набули значного висвітлення в працях зарубіжних та українських учених: Л. Антонюк [1], З. Варналія [2], А. Гальчинського [3], В. Геєця [4;14], А. Динкіна [8], Н. Іванової [7], Б. Кваснюка [14], Д. Лук'яненка [16], Н. Мешко [12], А. Поручника [1;14], А. Румянцева [15], В. Семиноженка [4;14], В. Сіденка [10], В. Сизоненка [11], В. Шенаєва [17], Н. Шмельова [17] та ін. Але практично відсутні комплексні дослідження функціональних складників інноваційної активності та інвестиційні компоненти забезпечення конкурентних переваг за рахунок створення сприятливих умов для розвитку інноваційного середовища. Відсутність чіткого категорійного апарату та методик оцінювання потребує подальших наукових досліджень та розкриття методів цілеспрямованого державного впливу на параметри забезпечення інноваційного розвитку у контексті підвищення конкурентоспроможності національної економіки, і, як наслідок, якості життя населення.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні розвитку глобального інноваційного середовища, розробці та науковому обґрунтуванні напрямів забезпечення національних інноваційних конкурентних переваг, визначенні можливостей використання інтеграційних процесів для активізації міжнародного інноваційно-інвестиційного співробітництва. Для досягнення поставленої мети було застосовано такі методи: абстрактно-логічний, структурно-логічний, порівняльний та статистичний.

Результати. Інноваційна модель економічного розвитку суспільства дедалі більше стає тією основою, яка визначає економічний потенціал країни та її перспективи на світовому ринку. Інноваційна та науково-технічна діяльність – водночас складний та тривалий процес трансформації нових ідей та знань у об'єкт економічних відносин.

Переважну більшість наукових досліджень із цього питання зорієнтовано на виробничу концепцію інноваційного розвитку, в якій акцентують передусім на продуктові та технологічні інновації. Проте за умов нестабільного, швидко змінюваного економічного середовища, загострення конкуренції ключовими чинниками успіху стають не тільки виробничі нововведення, а й організаційно-управлінські інновації, зокрема розробка відповідного механізму комплексних стратегій інноваційного розвитку національної економіки та їх упровадження [3; 4].

Для досягнення стабільного функціонування економіки країни в довгостроковій перспективі необхідне створення ефективної структури національного господарства, заснованої на поновлюваних ресурсах і наукомістких технологіях. Першочергова проблема її формування у період активної експлуатації природних ресурсів, національної інноваційної системи з розвинутою інфраструктурою та ефективними механізмами державного регулювання та підтримки. Інноваційна стратегія розвитку національної економіки – це погоджені концепція, програмні напрямки, основні механізми та заходи органів влади, значної частини великих національних компаній, середнього та малого бізнесу, наукових, проектних та освітніх організацій, установ інфраструктури, спрямованих за умов підтримки населення на середньостроковий і довгостроковий стійкий економічний розвиток країни з метою масштабного системного становлення конкурентоспроможних наукомістких виробництв і формування інноваційного середовища на основі нових знань і технологій [2].

В економічній літературі на сьогодні немає єдиного підходу щодо розуміння сутності поняття «інноваційне середовище». Цей термін розглядають як сукупність інститутів інноваційних перетворень в усіх сферах життєдіяльності суспільства та як чинник розвитку освіти та науки у трансформаційній економіці. «Інноваційне середовище» характеризує не лише комплекс різних умов інноваційної діяльності в країні, але й ту сукупність економічних суб'єктів, на яких покладено функцію реалізації інноваційного потенціалу конкретної держави і її територій. Елементи, що заповнюють національну, а також регіональну (місцеву) інноваційну систему, підтримує цілеспрямована група інституціональних чинників, соціально-економічні, правові, інформаційні, екологічні, культурні умови, мотиваційні, економічні й адміністративні компоненти інноваційного середовища [1; 3; 4].

Основна тенденція сучасного розвитку світового господарства – суттєвий відрив країн-інноваторів (лідерів), що створюють «інноваційний анклав (центр)» у світі, від менш потужних країн-імітаторів, які становлять периферію та повністю залежать від позиції «активних гравців». Країни у сучасному світі змушені здійснювати пошук прийнятної моделі економічного розвитку, яка б забезпечувала високу конкурентоспроможність і спрямовувала національну економіку на довгостроковий розвиток. Невдачі та прорахунки у цьому напрямі призводять до перманентних кризових потрясінь та збільшення диференціації.

У країнах-лідерах інноваційного розвитку наявна висока концентрація найбільш прибуткових видів бізнесу (із найбільшим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національної економіки, винесення за межі власної країни промислово-технологічного циклу екологічних, ресурсоемних та інших виробництв), зосередження найбільших фінансових потоків. Попри те, що між цими країнами жорстка конкуренція за високорентабельні види діяльності, у випадках виникнення спільної загрози існуванню чинної соціально-економічної моделі вони об'єднують свої зусилля для реалізації спільної політики щодо джерел цієї загрози [8].

З огляду на світовий досвід глобальну конкурентоспроможність забезпечують передусім країни, економіка яких ґрунтується на високих технологіях та інноваціях, ефективних ринкових інститутах та регуляторному середовищі бізнесу. За розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України [2], беручи до уваги розвиток таких економічних параметрів, як інституції, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринків, технологічне оснащення, бізнесове середовище та інноваційна сфера, наша держава

згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму у «Глобальному звіті про конкурентоспроможність» зайняла 84-ту позицію із 148 країн світу [39]. Порівняємо: у 2009 р. Україна була на 69-му місці, а минулого 2013 р. – на 73-му. Тобто наша країна за останній рік у рейтингу глобальної конкурентоспроможності втратила 11 позицій, із 73 до 84, отримавши показник 4,05 бали з 7 можливих. Падіння рейтингу України пов'язано з низькою продуктивністю економіки та іншими факторами. Але це не відповідає потенційним можливостям країни: за даними ЮНЕСКО за інтелектом нації України посідає 23-тє місце серед 192 країн, що входять до цієї організації (Фінляндія – 1-ше, США – 13-тє, Росія – 27-ме місце) [2;17].

Відповідно до світової практики, кардинальні зміни в інноваційній сфері є головним фактором довгострокового економічного розвитку будь-якої країни, чинником зростання добробуту населення. З огляду на це всі розвинені країни світу формують так звані «національні інноваційні системи» (НІС), тобто інституційний механізм цілеспрямованого державного управління інноваційним процесом як стратегічним фактором соціально-економічного розвитку. Практично в усіх країнах Європи становлення інноваційних засад підприємництва стало можливим завдяки створенню НІС, що спираються на відповідну державну політику та законодавчу базу [8], які забезпечують розвиток їхньої економіки за рахунок підвищення ефективності використання наявного науково-технічного, інвестиційного та інтелектуального потенціалу, шляхом прискореного створення сучасних технологій та організації на їх основі випуску високотехнологічної продукції масового попиту.

Формування національної інноваційної системи в Україні необхідно здійснювати у тісному взаємозв'язку з інтеграцією національних інноваційних систем країн-членів ЄС в єдину мережу. Політика ЄС відзначається високою конструктивністю щодо вирішення проблем конкурентоспроможності на основі впровадження інноваційної стратегії розвитку, застосування новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій. Незважаючи на перепони в реалізації Лісабонської стратегії (циклічний розвиток економіки, недопрацьований механізм перетворення ідей на комерційні продукти, порівняно нижча частка витрат на НДДКР, ніж у США та Японії), амбітне завдання доведення витрат на НДДКР до рівня 3 % від ВВП залишається на порядку денному ЄС. Основними напрямками міжнародного науково-технічного та інноваційного співробітництва України з ЄС має стати нарощування співпраці з метою отримання та використання нових знань із актуальних проблем фундаментальних і прикладних наук; організація співробітництва у сфері розвитку інноваційної інфраструктури; участь у виконанні програм ЄС; трансферт нових сучасних технологій [4;8].

Важливий фактор, що стримує розвиток інноваційного середовища в Україні, – фінансування науково-технічної сфери, яке не відповідає загальноприйнятим тенденціям, потенційно скорочує інноваційну діяльність на виробництві, не сприяє розвитку та впровадженню високих технологій, які будуть довгостроковим ресурсом розвитку. Наразі в Україні ще не сформовано національну інноваційну систему, яка мала б взяти на себе виконання завдань інноваційної перебудови. Панівною стратегією модернізації має бути збільшення інвестицій в інноваційно пріоритетні галузі шляхом задіяння механізму перетікання капіталу до цих галузей із інших, а також за рахунок стимулювання іноземних інвестицій, які за короткий строк збільшують податкові надходження в бюджет, створюючи необхідні умови переходу національної економіки України на інноваційну модель розвитку [3].

Основне джерело фінансування інноваційної діяльності в Україні сьогодні – власні кошти підприємств, частка яких у 2013 р. значно зросла і становила 72,9% загального обсягу витрат. Фінансову підтримку з боку держави отримали 10 підприємств із держбюджету і 24 – із місцевих бюджетів, загальна частка отриманих коштів склала 1,9% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності (у 2012р. – 2,2%); 12 підприємств отримали кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, частка яких – 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7%); 55 підприємств скористалося кредитними коштами, їхня частка значно скоротилася та дорівнювала 6,6% (21,0%) [5].

За статистичними даними фінансування витрат на наукові розробки в Україні, враховуючи інфляційний складник, недостатнє. Бюджетні асигнування на розробку та впровадження інновацій обмежені доходами бюджетної системи. При цьому залежно від політико-економічних умов країни форми та розміри бюджетних інвестицій у інновації мають суттєві відмінності. Бюджетна криза, характерна для України, обмежує можливість державної участі в розвитку та провадженні інноваційних процесів. У 2013 р. питома вага загального обсягу витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП становила в Україні 0,77%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,33%. Порівняємо: середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС-27 у ВВП за даними Євростату у 2012 р. становив 2,06%. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії – 3,55%, Швеції – 3,41%, Данії – 2,99%, Німеччині – 2,92%, Австрії – 2,84%, Словенії – 2,80%, Франції – 2,26%, Бельгії – 2,24%, Естонії – 2,18% та Нідерландах – 2,16%; найменшою – у Румунії, Кіпрі, Болгарії, Латвії (від 0,42% до 0,66%) [5].

Відмінності у витратах на наукові дослідження та розробки між країнами часто пов'язують із рівнем витрат у підприємницькому секторі, який становив 1,30% від ВВП ЄС у 2012 р., 2,49% – в Японії (у 2010 р.) і 1,83% у США (у 2011 р.), тоді як частка витрат в державному секторі та в секторі вищої освіти майже не відрізнялася серед країн тріади (Євросоюз, США і Японія). За оцінками даних держав-членів ЄС також підтверджено, що в країнах із найвищим рівнем наукоємності (2,80% і вище) був досить високий рівень витрат на ДІР підприємницького сектора (у Фінляндії, Швеції, Словенії, Данії, Австрії та Німеччині). Крім Словенії і меншою мірою Німеччини, у цих країнах найнижчий рівень витрат спостерігався у секторі вищої освіти. Найвищий рівень витрат державного сектора у Німеччині, Чехії, Словенії, Фінляндії, Франції та Люксембургу. Для України співвідношення витрат секторів підприємницького, вищої освіти і державного становило 55:6:39 у 2013 р., або 0,41%, 0,01% і 0,29% відповідного сектора від ВВП [5].

В умовах посилення глобальної конкуренції інноваційна сфера, як ніяка інша, потребує стратегічного планування та управління. Підвищення ефективності функціонування у традиційних сферах підприємництва, а також проникнення в нові галузі економіки стає можливим для багатьох компаній лише за умови забезпечення стратегічного управління інноваційною діяльністю.

Нормативним підґрунтям трансформації інноваційного розвитку України вважають стратегію інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів, згідно з якою мають бути створені механізми реалізації національної інноваційно-інвестиційної політики, підвищення стійкості економіки до тиску зовнішніх чинників [13]. Головна мета цієї трансформації інноваційного розвитку не обмежена лише підвищенням рівня конкурентоспроможності, але й повинна забезпечувати національну безпеку, зростання людського капіталу,

сприяти оптимізації еколого-економічної системи. Орієнтирами успішності такої трансформації можуть бути на макрорівні показники соціального прогресу: якість життя, людський розвиток, індекси стану довкілля, охорони здоров'я та ін.; на макрорівні – соціально-економічні конкурентні переваги суб'єктів господарювання, соціальні умови для зростання національної конкурентоспроможності.

Сучасні дослідження процесів стратегічного управління інноваційним розвитком наголошують на нових стратегічних імперативах, серед яких можна виділити такі: загострення конкуренції на ринку інноваційних технологій; інтенсифікація конкуренції в середині організації; забезпечення гнучкості у виводі інноваційної продукції на ринок; домінування портфелів із широкою номенклатурою продуктів; зростання швидкості розробки стратегій; скорочення життєвого циклу стратегій [3; 4; 12].

Зазначені стратегічні імперативи вимагають відповідних змін в управлінні організаціями: забезпечення різноспрямованих наукових досліджень; налагодження процесів управління конфліктами; створення змішаних каналів дистрибуції; проектування структурних змін в організації; прискорення внутрішньоорганізаційних процесів; підтримка організаційної гнучкості.

Для сучасного етапу розвитку України характерні вкрай незначний вплив інноваційних факторів на економічне зростання та існування значних перешкод упровадження інновацій. Це пов'язано з тим, що в Україні ще не сформована інноваційна модель розвитку. Головна причина цього – системність проблеми, оскільки готовність підприємців вкладати кошти у інновації залежить від макроекономічної стабільності, місткості та розвиненості внутрішнього ринку, платоспроможності попиту, захисту права приватної власності, відсутності бюрократизму та корупції чиновників, прозорості та рівності конкурентного середовища, захисту прав інвестицій та ін. [15].

Українські підприємства зацікавлені у впровадженні інноваційних технологій, але тепер вони неспроможні проводити кардинальні інноваційні зміни через зношеність засобів виробництва та дефіцит фінансових ресурсів, а також через відсутність чіткої державної стратегії й активізації інноваційної діяльності. Інноваційну діяльність вітчизняних підприємств стримують такі фактори, як відсутність фінансування, високі кредитні ставки, недосконалість законодавства, високий економічний ризик, відсутність попиту на продукцію, недостатність інформації про ринки збуту та ін. [11].

У результаті незадовільного стану ринкових регуляторів підприємницької діяльності, фінансових обмежень вітчизняних підприємств рівень їх інноваційної активності незначний: у 2013 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1715 підприємств, або 16,8% досліджених промислових установ (у 2012 р. – 1758, або 17,4%), порівняно з 18% у 2000 р., тоді як у країнах ЄС цей показник був на рівні 40-60%. Приріст ВВП за рахунок упровадження нових технологій в Україні становить 0,7%, у США та країнах ЄС цей показник досягає 60-90% [5].

Вивчення проблем організації інноваційної діяльності на підприємствах України дозволило виявити, водночас відсутність діючих державних програм підтримки, фінансування інноваційних проектів та дефіцит власних оборотних коштів у підприємств. Упровадження нововведень найчастіше потребує значно більших витрат, ніж очікували під час ухвалення рішень про інновацію. Потенційно ефективні нововведення не впроваджуються або впроваджуються зі значною затримкою в часі у зв'язку з помилковою оцінкою строків впровадження, з

сильним опором інноваціям, із недосконалою організацією інноваційних процесів. У 2013 р. понад три чверті інноваційно активних промислових підприємств вводили інновації (або 12,9% досліджених промислових) – це на 4,3% менше, ніж у 2012 р. [5].

Очевидне поширення тенденції посилення диференціації між підприємствами щодо здійснення інноваційної політики. Слід зазначити, що сприйнятливість до інновацій значно варіювала за видами економічної діяльності. Так, найбільш схильна до нововведень галузь машинобудування (приблизно 40,0%). Відомо, що саме цю галузь традиційно розглядають як основне джерело інноваційної продукції. Водночас не більше 4,0% підприємств здійснювали інновації у металургії та обробці металів [2].

Різке падіння інноваційної активності зумовлено не тільки поглибленням економічної нестабільності, а й недосконалістю нормативно-правової бази щодо охорони інтелектуальної власності та несприятливими соціально-економічними умовами трансформаційної економіки.

Але, незважаючи на складні економічні та політичні умови внаслідок глобальної фінансової кризи, урядом проведено значну роботу в напрямі формування інноваційного середовища та активізації інноваційної діяльності в Україні, зокрема в частині законодавчого та нормативно-правового забезпечення реалізації різноманітних програм розвитку, створено розгалужену інституційну інфраструктуру [6;13].

Динамізм суспільних процесів, в тому числі й економічних, примушує уряд та підприємців усіх рівнів постійно замислюватися над сучасними ринковими тенденціями та їх можливими наслідками для результатів ведення бізнесу, а також над змінами в управлінні, яких вимагає передбачення та реакція на зазначені тенденції.

На різних етапах розвитку національної економіки (і в разі піднесення, і у випадку кризи) вирішальним фактором успіху (або виживання) на ринку вважають спроможність організації розробляти та впроваджувати сучасні інновації. Для досягнення довготривалого лідерства на ринку такі фактори, як зміни уподобань споживачів, технологій і конкуренції необхідні постійні оновлення підприємницьких структур та вдосконалення їх продукції, запровадження та адаптація відповідних організаційних інновацій.

Один із шляхів реалізації наступальної конкурентної поведінки на ринку – швидкий вихід на ринок із новим продуктом. Згідно з результатами досліджень західних науковців перші учасники (лідери) захоплюють майже 30% ринку, приблизно 20% – наступні за ними і не більше 3% – пізні послідовники. І хоча інші результати менш оптимістичні та наголошують на тому, що вірогідність невдачі у ринкових піонерів дорівнює 50%; середня ринкова частка складає лише 10%; а піонери на ринку стають його лідерами лише у 20% досліджених категорій товарів; водночас отримані результати свідчать, що «ранні лідери» мають мінімальний відсоток невдач, майже в три рази вищу середню ринкову частку та високий рівень ринкового лідерства [14].

Висновки. Таким чином, з метою розвитку інноваційного середовища та активізації інноваційної діяльності в Україні необхідно зосередити зусилля на формуванні її розгалуженої законодавчої та нормативно-правової бази, яка забезпечувала б широкі можливості для юридичних і фізичних осіб у здійсненні та підтримці інноваційної діяльності незалежно від базових державних замовлень, необхідно створити умови зацікавленості промислових підприємств у розробці та впровадженні інновацій.

Виконання сформульованих стратегічних завдань дозволить національній економіці вирішити питання забезпечення істотного росту валового продукту, підвищити інвестиційну привабливість, створити умови для розвитку сучасних і залучення нових великих компаній, створювати нові сектори економіки в сфері малого та середнього інноваційного бізнесу, сформувати кластери інноваційних підприємств, забезпечити інтеграцію науки, влади та бізнесу шляхом участі їх у єдиній інноваційній системі, заснованій на комерціалізації знань і науково-технічних досягнень.

На підприємствах у ході планування інноваційної діяльності необхідно ставити цілі, досягнення яких забезпечує розробка та реалізація інноваційних стратегій. І лише спроможність стратегічного менеджменту під час планування розвитку організації враховувати сучасні тенденції в економіці уможливить перетворення інноваційних цілей на реальність.

Подальшого детального вивчення потребують питання трансформації інноваційного розвитку в контексті подолання кризи конкурентоспроможності національної економіки, відповідності ринкових перетворень ефективності суспільного виробництва. Оскільки втрата позитивної динаміки економічної системи є не лише наслідком тривалої інституційно-політичної кризи в країні або негативного впливу світової кон'юнктури, але й насамперед відсутності реалістичної стратегії та політики інноваційного розвитку.

Бібліографічні посилання.

1. **Антонюк, Л. Л.** Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізація [Текст] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. **Варналій, З. С.** Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення [Текст]: монографія / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. – К.: Знання України, 2013. – 387 с.
3. **Гальчинський, А.** Інноваційна стратегія українських реформ [Текст] / А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко. – К.: Знання України, 2012. – 336 с.
4. **Геєць, В. М.** Інноваційні перспективи України [Текст]: монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon. Rada. Gov. Ua. – Заголовок з екрана.
7. **Іванова, Н. И.** Национальные инновационные системы [Текст] / Н. И. Иванова. – М.: Наука, 2012. – 276 с.
8. Инновационные перспективы США, ЕС, Японии (технологические приоритеты и методология формирования) [Текст] / отв. ред. А. А. Дынкин. – М.: ИМЭМО РАН, 2013. – 345 с.
9. Інвестиційний клімат в Україні. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua. – Заголовок з екрана.
10. **Сиденко, В. Р.** Глобализация и экономическое развитие [Текст] / В. Р. Сиденко. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.
11. **Сизоненко, В. О.** Формування і розвиток національної системи підприємництва: теоретико-методологічні аспекти і механізми їх реалізації [Текст]: монографія / В. О. Сизоненко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 229 с.

12. Стратегії високотехнологічного розвитку в умовах глобалізації: національний та корпоративний аспекти [Текст]: монографія / за ред. Н. П. Мешко. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 472 с.
13. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/control/uk/publish/article? Art_id=47920. – Заголовок з екрана.
14. Структурні виклики XXI століття суспільству та економіці України. Т.2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки [Текст] / за ред. В. М. Геєця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
15. Трансформація інноваційного потенціалу України в умовах інтеграції у світову економіку [Текст]: монографія / за ред. В. І. Крамаренко, А. П. Рум'янцева. – Сімферополь: ТНУ ім. В. І. Вернадського, ДІАЙПІ, 2013. – 390 с.
16. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку [Текст]: монографія / за заг. ред. Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с.
17. Шмелёв, Н.П. Основные особенности современного экономического развития стран Западной Европы [Текст] / Н. П. Шмелёв, В. Н. Шенаев, Л. Н. Володин. – М.: ОГНИ ТД, 2012. – 354 с.

Надійшла до редколегії 26.04.15

УДК 330.341.1

Ю. М. Голей

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджено стан та тенденції розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств України. Виявлено чинники та перешкоди, які гальмують активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема в галузі машинобудування; сформовано шляхи їх подолання. Звернута увага на недостатню державну та регіональну підтримку розробкам і впровадженню інноваційних проектів. Визначено заходи щодо активізації інноваційної діяльності промислових підприємств України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, активізація, науково-інноваційний потенціал, державна та регіональна підтримка, машинобудування.

Исследовано состояние и тенденции развития инновационной деятельности промышленных предприятий Украины. Выявлены факторы и препятствия, которые тормозят активизацию инновационной деятельности промышленных предприятий, в том числе в области машиностроения; рекомендованы пути их преодоления. Обращено внимание на недостаточную государственную и региональную поддержку разработке и внедрению инновационных проектов. Определены меры по активизации инновационной деятельности промышленных предприятий Украины.

Ключевые слова: инновационная деятельность, активизация, научно-инновационный потенциал, государственная и региональная поддержка, машиностроение.

The research is about the state and problems of innovative development of industrial enterprises in Ukraine. There were detected factors and obstacles that brake activation of innovative activity of industrial enterprises, including the branch of engineering, ways to overcome them were recommended also. It is noted insufficient state and regional support for the development and

implementation of innovative projects. There are identified measures to enhance the innovation of industrial enterprises in Ukraine.

Key words: innovation activity, activation, scientific and innovative potential, state and regional support, engineering.

Вступ. Для реалізації інтеграції до ЄС зростання інноваційної діяльності – важлива запорука економічного розвитку країни. Проте відсутність дієвих стимулів до інноваційної діяльності та державної підтримки високотехнологічних підприємств свідчить про те, що належних умов та середовища для інноваційного підприємництва в Україні так і не створено.

Науково-технічний прогрес є фундаментальна основа активізації інноваційних процесів, прискорення впровадження їх у виробництво передових технологій і новітніх розробок.

Інноваційна діяльність сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та країни в цілому. Конкурентних переваг будь-якого підприємства досягають завдяки впровадженню інновацій. Поняття інновації пов'язано з уведенням в обіг нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу.

Упровадження дієвих стимулів для активізації інноваційної діяльності в академічних і галузевих наукових закладах та промислових підприємствах стає пріоритетним завданням економічної політики держави. Незаперечно, що інноваційна діяльність підприємств є сьогодні об'єктом поєднання інтелектуальних, фінансових, матеріальних та інших процесів вкладення ресурсів із метою зростання ефективності.

Дослідження проблеми інноваційного розвитку здійснені в роботах відомих вітчизняних вчених-економістів Л. Антонюк, В. Геєць, О. Дачій, І. Павленко, Л. Федулова, В. Семиноженко, Л. Лебедева та ін. Вагомим внеском у розробку даного питання є визначення місця України у рейтингу глобальної конкурентоспроможності та розрахунку індексу «Технологічної готовності» та індексу «Інновації» [1]. Проте ще недостатньо вивчено проблеми відсутності дієвої законодавчої нормативної бази, комплексної державно-регіональної програми підтримки інноваційного розвитку, конкретних шляхів подолання факторів, що гальмують активізацію інноваційної діяльності.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у висвітленні невирішених проблем інноваційного розвитку, визначенні факторів, які гальмують активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема в галузі машинобудування, та формуванні шляхів їх подолання. Для досягнення мети застосовано загальнонаукові та порівняльно-аналітичні методи.

Результати. Україна як незалежна держава завжди прагнула до створення конкурентоспроможної експортно-орієнтованої продукції. Для реалізації цієї мети держава повинна мати належний науково-технічний потенціал, ресурсні можливості та провести структурні зміни у виробництві. Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму пристойне місце у світовому ринковому середовищі можуть зайняти країни, визнані експортерами високотехнологічного обладнання та новітніх технологій [1].

За даними Державної служби статистики України інноваційною діяльністю в промисловості України у 2013 р. упроваджували 1715 підприємств, що на 43 одиниці менше, ніж у 2012 р. На технологічні інновації 1337 підприємств витратили 9,6 млрд грн, а у 2012 р. – 1362 підприємства і 11,5 млрд грн аналогічно.

Частка витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення у 2013 р. порівняно з 2012 р. скоротилася з 70,1% до 58,0%, тоді як витрати на науково-дослідні розробки та інші витрати, зокрема на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно удосконалених продуктів та процесів збільшились; витрати на ринкове поширення інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій, зросли відповідно до 17,1% і 24,0%. Частка витрат на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій) залишається досить низькою (0,9%)[2].

У 2013 р. понад три чверті інноваційно активних промислових підприємств впроваджували інновації, що на 4,3% менше, ніж у 2012 р. Інноваційні види продукції використовували 683 підприємства, кількість яких становила 3138 найменувань, із них лише 809 – нові види машин, устаткування, прилади, апарати та ін. Нову, виключно для ринку, продукцію впровадили 171 підприємство кількістю 640 найменувань.

Інноваційні процеси у звітному періоді були характерні для 665 підприємств, з яких 557 упровадили нові або вдосконалені методи обробки та виробництва продукції (технологічні процеси). Їх кількість становила 1576 процесів, у тому числі маловідходних, ресурсозберігальних – 502.

Організаційні інновації здійснювали 125 підприємств. Нові маркетингові концепції (стратегії) у звітному періоді запровадили 155 підприємств [2].

Підтримка високих темпів розвитку підприємств, зростання виробництва їх конкурентоспроможної продукції та ринкових пропозицій їх торгових марок залежить від розробки та впровадження маркетингових інновацій в ринкових умовах. Маркетингові інновації являють собою впровадження нового методу продажу, включаючи значні зміни в дизайні або упаковці продукту, його складуванні, просуванні на ринок або в призначенні продажної ціни, що націлено на краще задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу.

Потрібно розрізняти інновації та несуттєві видозміни продуктів і технологічних процесів, під якими розуміють естетичні, а також незначні технічні або зовнішні зміни продукту, що залишають незмінним його конструктивне виконання та досить непомітно впливають на підвищення конкурентоспроможності та експортну орієнтованість.

У 2013 р. 1031 підприємство реалізувало інноваційної продукції на 35,9 млрд грн, або 3,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Експорт продукції здійснювали 344 підприємства, що становило 44,7% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. Майже кожне четверте підприємство реалізувало нову для ринку продукцію. Обсяг такої продукції склав 12,4 млрд грн, 53% якої 102 підприємства поставили на експорт. При цьому 86% підприємств у 2013 р. реалізували виключно нову продукцію, обсяг якої – 23,5 млрд грн [2].

З метою здійснення нововведень 193 підприємства придбали 651 нову технологію, з яких 139 видів за межами України. Із загальної кількості технологій 350 придбано з устаткуванням, з яких 91 за межами України. Із них 180 видів – як результат власних досліджень і розробок; 58 – за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей; 37 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау; 6 – водночас із цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців[2].

Спроможність суб'єктів господарювання до інноваційної діяльності передбачає використання науково-інноваційного потенціалу, яким володіє держава.

Визнання його рівня залежить не тільки від чисельності науковців країни та кількості установ, у яких вони працюють, а й насамперед від обсягів новітніх знань, технологій, дослідних та конструкторських розробок, новітніх зразків техніки, речовин, матеріалів та ін., які вони поширюють.

Науково-інноваційний потенціал визначає:

1) інтенсивність і характер структурних змін у промисловому комплексі (скорочення застарілих, сировинномістких та енергоємних виробництв, розвиток високотехнологічних видів діяльності);

2) прогресивність технологічного оснащення промислового комплексу країни, його спрямованість на ресурсозберігальні економічно ефективні технології;

3) підвищення рівня рентабельності та продуктивності праці у промисловому виробництві, зростання показників фондоозброєності та фондівіддачі;

4) активізацію ролі промислового комплексу країни на міжнародній арені з експорту та впровадження інновацій [3].

Застосування науково-інноваційного потенціалу в промисловому комплексі сприяє удосконаленню організаційної структури підприємства та зміцненню їх корпоративних зв'язків, створенню інноваційних продуктів нематеріального характеру (ідеї, ноу-хау, кваліфікація, патенти, проекти, інформація), яких потребує світовий ринок.

У деяких наукових роботах наявна така суттєва лінія державної політики нарощування інноваційного потенціалу та стимулювання фундаментальних досліджень, як організація та підтримка кооперативних НДДКР. У їх фінансуванні спільно беруть участь урядові органи, університети та приватні фірми. Внаслідок створення нового інноваційного продукту, готового до впровадження в масове виробництво, отримані результати фундаментальних досліджень передають фірмам-учасникам проекту. Тому основну увагу приділяють не традиційним формам кооперації (консультаційні й експертні послуги), а укладанню договорів для проведення спільних досліджень. Головна форма такої кооперації – створення центрів інженерних досліджень на базі провідних університетів, які проробляють фундаментальну частину досліджень [4].

Для активізації інноваційної діяльності підприємств потрібні належні кошти. На жаль, держава виділяє лише 1-2% від загального обсягу необхідних коштів, внаслідок чого основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств, частка яких у 2013 р. значно зросла та становила 72,9% загального обсягу витрат. Фінансову підтримку держави отримали тільки 10 підприємств із держбюджету і 24 – із місцевих бюджетів, загальна частка отриманих коштів складала 1,9% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності. Частка вітчизняних та іноземних інвесторів становила 1,3% і 13,1% відповідно, а 55 підприємств скористалися кредитними коштами, їхня частка значно скоротилася у 2013 р. - 6,6% [2].

Регіональне регулювання інноваційних процесів наразі проявляється в таких функціях: участь у розробці та реалізації державних і регіональних програм розвитку підприємництва; фінансова, матеріально-технічна, організаційно-методична підтримка суб'єктів господарювання; залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і кредитів. Суттєве також сприяння інноваційній діяльності підприємницьких структур, стимулювання розробки та виробництва нових видів продукції, освоєння прогресивних технологій, патентів, ноу-хау, участь у створенні

ринкової інфраструктури, що забезпечує суб'єктам господарювання сприятливі умови.

Слід розглянути позитивний досвід стимулювання інноваційної діяльності в промислово розвинених країнах. Серед ключових інструментів заохочення прикладних наукових досліджень і розробок, пов'язаних із упровадженням передової технології, у всіх промислово розвинених країнах провідне місце посідає диференційоване оподаткування. Максимальні пільги надають галузям, що забезпечують технічний прогрес, – верстатобудуванню, електротехніці, електроніці, точній механіці, оптиці. Знижки податків застосовують для стимулювання внутрішньофірмових досліджень, у замовленнях на виконання дослідних і експериментальних робіт, а також у колективному фінансуванні такого роду робіт (сплата внесків до науково-дослідних фондів галузевого союзу підприємств, науково-дослідного центру або університету).

Найкоротші терміни та найвищі ставки характерні для амортизаційних списань вартості наукового устаткування та приладів. Так, у США та Великобританії в перший рік експлуатації придбаного сучасного наукового устаткування та приладів дозволене стовідсоткове списання. У Німеччині, крім податково-амортизаційних пільг на інвестиції, що служать для розвитку НДДКР, є спеціальні інвестиційні надбавки на дослідні роботи у розмірі 7,5% від суми капіталовкладень. Надбавки ці можуть бути збільшені удвічі за умови, що проект поєднується з дослідженням нових джерел енергії або сприяє різкому підвищенню ефективності використання енергоносіїв [5].

Податкове законодавство ряду країн дозволяє компаніям відраховувати з оподаткованого доходу поточні витрати на НДДКР. У США, Франції, Японії та Канаді ще в 1980-х роках введено податкову знижку, яка заохочує особливу активність в сфері НДДКР (в США вона дістала назву «податковий кредит на приріст НДДКР», у Франції – «дослідний податковий кредит»). Ця знижка зменшує податок на прибуток компанії на суму додаткових витрат на НДДКР: у США розмір цієї знижки становить 20%, у Франції – 50%, в Японії – 20% (від суми приросту витрат на НДДКР порівняно із зафіксованим раніше найбільшим рівнем цих витрат, але не більше 10% загальної суми податкових зобов'язань компанії) [6].

У всіх розвинених країнах діє широкий спектр пільг, які стимулюють фундаментальні дослідження. Так, у США фундаментальні науки на 80% фінансує держава (у тому числі місцеві органи влади). В Австрії застосовують відстрочення сплати мита або звільнення від нього, якщо винахід стосується економії енергії. В Японії діють державні програми щодо зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків [7].

У США введено знижки податку на прибуток компаній, які підписують контракти на проведення НДДКР із університетами; збільшено пільги до наукового обладнання, яке передають компанії в університети і незалежним науково-дослідним установам.

Доцільно запозичити позитивний досвід всіх розвинених країн, які мають вагомий здобутки від впровадження інноваційного продукту власних наукових розробок.

У створенні інноваційного продукту, зокрема високотехнологічного обладнання та новітніх технологій, важливе місце займає машинобудівна галузь.

Машинобудівний комплекс України – одна з найбільш важливих, потужних і перспективних галузей промисловості, яка забезпечує технічне оснащення, повну (всебічну) механізацію та автоматизацію процесів виробництва.

Для вітчизняного машинобудування характерний достатньо складний період розвитку, особливо в 2013 р. Виробництво галузевої продукції в 2013 р. скоротилось майже на 18%, відповідно зменшились доходи від реалізації продукції до 4 млрд доларів [2].

За результатами досліджень кількість машинобудівних підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, постійно зменшується; частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі становить лише 3,5-4%; обсяг імпорту високотехнологічної продукції значно перевищує розміри власного виробництва; рівень наукоємності промислового виробництва – 0,3% [8].

Така недосконалість інноваційної політики в машинобудуванні гальмує процес створення конкурентоспроможної продукції і як наслідок – неспроможність забезпечити інші галузі економіки високоефективною власною продукцією, зайняти певну нішу світового машинобудування. Щоб поліпшити ситуацію, потрібні великі кошти, більшу частину яких за рахунок інвестицій [8].

Для технічної бази машинобудування країни на сьогодні характерні негативні тенденції. Слід відмітити занадто великий відсоток спрацювання основних засобів: у цілому у галузі понад 63%, у виробництві машин та устаткування – 60,8%, електричного, електронного та оптичного устаткування – 52,7%, виробництва транспортних засобів та устаткування – 70,4% [2]. Один із шляхів подолання негативних тенденцій технологічного відставання машинобудівних підприємств – збільшення фінансування на придбання нових машин, обладнання та програмного забезпечення, а також на проведення та стимулювання науково-дослідних робіт. Наразі частка коштів, спрямованих на технологічне оновлення, складає приблизно 70% від загальної кількості коштів, а на НДДКР – лише 10% [2].

Отже, основна причина технологічного регресу машинобудівних підприємств полягає у вагомому збільшенні ступеня спрацювання основних засобів та незначних темпів їх оновлення.

Для машинобудівних підприємств Дніпропетровського регіону виявлено невикористані резерви щодо активізації інноваційної діяльності. Відомо, що технології ДП «ВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова»» зорієнтовані на створення нових інноваційних продуктів, для виробництва яких необхідно придбати нове обладнання, замінивши морально та фізично застаріле.

На нашу думку, доцільно запропонувати залучення молодих спеціалістів з інженерного супроводження нового обладнання; збільшити кошти на навчання та перепідготовку в провідних зарубіжних компаніях, що виробляють високотехнологічну продукцію. Керівництво заводу занепокоєно тим, що перешкодою залучення висококваліфікованого науково-інноваційного потенціалу полягає у значній заборгованості за заробітною платою за два роки. Звільняються також висококваліфіковані ветерани виробництва, а разом з ними втрачається безцінний досвід. ДП «ВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова»» спроможне виробляти нові зразки машин і обладнання, що потребує державного замовлення, а також зберігати виробництво традиційної номенклатури, яка користується попитом [9].

Аналіз динаміки обсягів і джерел інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств України протягом 2009-2013 рр. засвідчує позитивну динаміку зростання загального обсягу інвестування (у 1,2 разу) та істотні зміни в структурі джерел коштів, зокрема зменшення частки банківського кредитування та державного фінансування інвестиційних витрат на проведення інноваційної діяльності та збільшення частки вкладень іноземних інвесторів [2].

Серед чинників, які стримують розвиток інноваційних процесів у машинобудуванні, необхідно зазначити такі:

- недостатність власних та запозичених коштів підприємств машинобудування для впровадження інноваційної продукції;
- недосконалість чинного законодавства стосовно фінансування інноваційних програм та податкового стимулювання;
- неналежна участь державних та регіональних органів щодо керівництва, координації та контролю робіт із впровадження інноваційних проектів;
- не врахування на державному та регіональному рівні позитивного зарубіжного досвіду щодо пільгового оподаткування та довгострокового пільгового кредитування проектів.

Висновки. В Україні доцільно впровадити комплексний підхід із подолання інвестиційних перешкод, що гальмують спрямування до використання надбань інтеграційних процесів. До інвестиційних перешкод належать:

- високий ризик інноваційної діяльності;
- тривалий термін розробки та окупності інновацій;
- із загальної кількості отриманих інноваційних видів продукції у 2013 р. незначна частка (26%) припадає на нові види машин, устаткування, прилади, апарати та ін.;
- незначна частка витрат – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів;
- відсутність нових форм маркетингової стратегії щодо попиту на інноваційну продукцію та ринки збуту.

За результатами дослідження теоретичних положень та проведеного статистичного аналізу інноваційної діяльності підприємств визначено умови, необхідні для впровадження інноваційних продуктів на промислових підприємствах України:

- посилення участі державних і регіональних органів у координації та контролі робіт промислових підприємств з підвищенням обсягів фінансування інноваційних програм;
- збільшення промисловими підприємствами в структурі впровадження інноваційних видів продукції частки нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів;
- активізація впровадження нових форм маркетингової стратегії відносно виходу на зовнішні ринки власних видів інноваційної продукції.

Наукова новизна одержаних результатів ґрунтується на пропозиції нового підходу щодо використання наявних резервів активізації інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема ДП «ВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова»»; в удосконаленні чинного законодавства шляхом врахування позитивного зарубіжного досвіду податкового стимулювання інноваційної діяльності.

У подальших дослідженнях проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України вивчення потребує розробка заходів із удосконалення керування на державному та регіональному рівні з подолання перешкод активізації інноваційної діяльності.

Бібліографічні посилання

1. **Романчик, Т. В.** Аналіз стану інноваційної активності економіки України [Текст] / Т. В. Романчик // Бізнес-інформ. – 2014. – №5. – С. 111-115.

2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2014. Стат. зб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.
3. **Беновська, Л. Я.** Капіталізація інноваційно активних підприємств [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук... спец. 08.00.08 / Л. Я. Беновська. – Л., 2009. – 18 с.
4. Практикум з дисципліни «Економіка та організація інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства» [Текст] / В. Г. Семенова, І. М. Танасюк, Ю. А. Єгупов, М. В. Обертайло. – О.: Ротапринт, 2011. – 47 с.
5. **Ришкова, Л.** Правова природа відносин у сфері інновацій [Текст] / Л. Ришкова // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №4. – С. 81–83.
6. **Свідер, О. П.** Теоретичні аспекти прямого іноземного інвестування [Текст] / О. П. Свідер // Вісн. Кам'янець-Под. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Сер.: Екон. науки. – 2011. – №4. – С. 61–66.
7. **Лебедева, Л. В.** Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування [Електронний ресурс] / Л. В. Лебедева // Ефективна економіка. – 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>. – Заголовок з екрана.
8. **Барташевська, Ю. М.** Аналіз інноваційного розвитку машинобудування України [Текст] // Ю. М. Барташевська // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту / Сер.: Екон. науки. – 2014. – с. 15–17.
9. Хроника пикирующего Южмаша [Текст] // Зоря. – 2015. – № 7. – С. 11.

Надійшла до редколегії 28.03.15

УДК [005.52:004] 336.748

А. А. Джусов

Днепропетровский национальный университет имени, Олеся Гончара, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИНДИКАТОРА «СКОЛЬЗЯЩАЯ СРЕДНЯЯ» ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИРОВАНИЯ

Приведены методы вычисления простой, взвешенной и экспоненциальной скользящих средних. Рассмотрены особенности инвестирования по системам с двумя (Р. Дончиана) и тремя (Р. Аллена) скользящими средними.

Ключевые слова: управление процессом инвестирования, технический анализ, скользящие средние, рыночная тенденция, торговые системы.

Наведено методи обчислення простої, зваженої та експоненційної ковзних середніх. Розглянуто особливості інвестування за системами з двома (Р. Дончіана) і трьома (Р. Аллена) ковзними середніми.

Ключові слова: управління процесом інвестування, технічний аналіз, ковзні середні, ринкова тенденція, торговельні системи.

The methods of calculating a simple, weighted and exponential moving averages has been considered. The features of investing on the systems with two (R. Donchian) and three (R. Allen) moving averages are examined.

Key words: managing the process of investing, technical analysis, moving averages, market trends, trading systems.

© Джусов А. А., 2015

Введение. В последние годы отечественные институциональные инвесторы проявляют возрастающий интерес к науке технического анализа финансовых активов. Квалифицированное применение методов технического анализа значительно упрощает процесс принятия решений при формировании и управлении инвестиционным портфелем. Одним из наиболее популярных инструментов технического анализа являются так называемые «скользящие средние». Этот индикатор является одним из самых надежных и в то же время простых инструментов, используемых для технического анализа акций, и его правильное использование может способствовать значительному повышению эффективности инвестирования.

Изучением особенностей применения следующего за тенденцией индикатора «скользящая средняя» занимаются многие известные ученые и исследователи международных фондовых рынков, поскольку этот индикатор – один из наиболее популярных инвестиционных инструментов. Результаты исследований теоретико-методологических основ и различных аспектов теории и практики использования «скользящих средних» освещены в работах С. Акелиса [1], Ч. Лебо и Д. Лукаса [2], Р. Колби и Т. Мейерса [3], Э. Наймана [4], П. Дэвида [5], Д. Швагера [6], Д. Каца и Д. МакКормик [7] и др. Однако упомянутые работы охватывают период времени, который заканчивается до 2008 г., то есть до начала мирового финансового кризиса, в результате которого мировые фондовые рынки потеряли значительную часть капитализации. Поэтому считаем, что проведение исследований по обозначенной проблеме в современных условиях имеет значительный научный и практический интерес.

Постановка задачи. Целью данной статьи является исследование методами технического анализа особенностей применения индикатора «скользящая средняя» на мировых фондовых рынках в современных условиях с целью повышения эффективности инвестирования в акции международных корпораций.

Результаты. Скользящее среднее (Moving Averages – MA) показывает среднее значение цены за некоторый промежуток времени. Они относятся к группе индикаторов, следующих за тенденцией. Их основной функцией является определение направления тренда и сглаживание его волатильности. При расчёте скользящего среднего производится математическое усреднение цены за определенный период, который является характеристикой любой скользящей, называемый порядком. Скользящие средние можно рассчитывать для любого последовательного набора данных, включая цены открытия и закрытия (максимальную и минимальную), объём торговли или значения других индикаторов. Принято выделять три наиболее распространённых типа скользящих средних: простое (арифметическое), экспоненциальное и взвешенное. Некоторые авторы [1, с.264–265] различают также треугольное и переменное скользящее среднее. Но эти два вида скользящих средних редко используются на практике и поэтому в настоящей работе рассматриваться не будут. Основное различие между скользящими средними разных типов состоит в весовых коэффициентах, которые присваиваются последним данным. В случае простого скользящего среднего все цены рассматриваемого периода имеют равный вес. При расчете экспоненциальных и взвешенных скользящих средних больший вес отдают последним ценам. В литературе можно встретить много рекомендаций относительно периодов и типов скользящих средних для применения к различным рынкам. Следует отметить, что среди ученых нет единого мнения о том, какой из видов скользящих средних является наиболее эффективным в использовании. В связи с этим в работе рассматриваются особенности применения только простых скользящих средних.

Общий принцип сигналов, генерируемых скользящими средними, можно сформулировать следующим образом: если линия скользящей средней находится ниже ценового графика, то тренд является восходящим, а если выше, то, соответственно, – нисходящим. При пересечении графика цены со скользящей средней ценовой тренд меняет направление.

Скользящие средние рассчитывают также и для индикаторов. Их интерпретация аналогична интерпретации ценовых скользящих средних: если индикатор поднимается выше своего скользящего среднего, значит, восходящее движение индикатора продолжится; если же опускается ниже скользящего среднего, это означает продолжение его нисходящего движения.

Простое, или арифметическое скользящее среднее (Simple Moving Average – SMA), рассчитывается путём суммирования цен закрытия за определённое число единичных периодов с последующим делением суммы на число периодов. В результате получается средняя цена за данный временной интервал и ценам каждого из дней присваивается равный вес.

$$SMA = \frac{\sum_{i=1}^n C_i}{n}, \quad (1)$$

где C_i – цена закрытия, n – период расчёта.

Существует два основных типа моделей торговли ценными бумагами, основанных на сигналах скользящих средних. Это модели, следующие за тенденцией и идущие против тенденции. Наиболее популярными являются модели, следующие за тенденцией и, соответственно, отстающие от рынка.

Простым и часто наиболее эффективным является метод торговли по системе с одной скользящей средней. Общие правила торговли по этой системе состоят в том, чтобы покупать ценную бумагу, когда ее цена пересекает скользящую среднюю снизу вверх, а продавать, когда цены пересекают скользящую среднюю сверху вниз. При этом факт пересечения определяется исходя из цен закрытия.

Выбор оптимального временного периода скользящего среднего в значительной степени зависит от того, являются ли инвестиции кратко-, средне- или долгосрочными. Так, для целей краткосрочного инвестирования многие аналитики используют 22-дневную скользящую среднюю (22дСС), 40дСС или 50дСС.

Инвесторы, инвестиционный горизонт которых более широк, предпочитают скользящее среднее, рассчитываемое за большее число дней. Так, наиболее эффективной для целей долгосрочного инвестирования является простая двухсотдневная скользящая средняя (200дСС).

По наблюдениям ряда аналитиков [2, с. 129; 3, с. 194–195], системы торговли, построенные на одной скользящей средней, не дают высоких результатов. Независимо от того, какого типа будет выбрана скользящая средняя и какого временного периода, при длительном использовании такой системы будут периоды доходов и периоды потерь, а общий результат будет колебаться около нулевой отметки минус стоимость транзакций. Эти аналитики считают, что лучше всего использовать одиночную скользящую среднюю в качестве фильтра тенденций или же для выбора акций для инвестирования. Если цена акции выше средней, эту акцию можно рассматривать как претендента для инвестирования и, соответственно, торговать при этом следует только на длинной стороне рынка,

используя какой-нибудь другой, более чувствительный инструмент для определения моментов покупок и продаж. Если цена акции ниже средней, торговать следует на короткой стороне рынка.

Эффективность торговой системы, основанной на скользящей средней, можно повысить, если использовать две или более скользящих средних одновременно, применяя метод их пересечений.

Системы торговли с двумя скользящими средними обычно состоят из более продолжительной средней, которая служит для определения тенденции и более краткосрочной средней, которая дает торговые сигналы на пересечениях с более долгосрочной средней. Наиболее известная из таких систем – 5дСС/20дСС система Ричарда Дончиана [2, с.130–131].

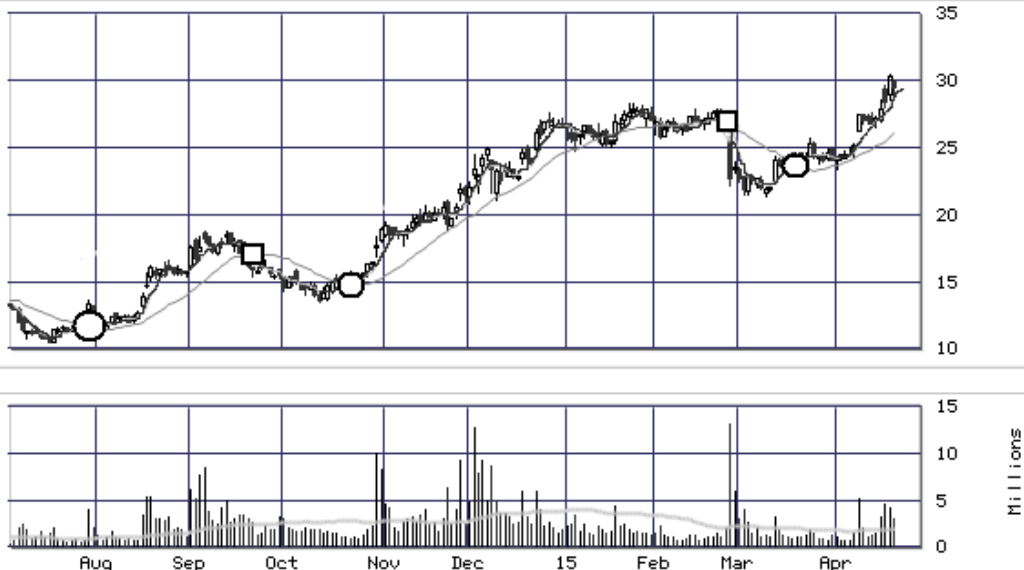
Основным сигналом двойных скользящих средних является пересечение. Следует покупать, когда более короткая средняя пересекает снизу вверх более длинную, и продавать, когда возникает противоположная ситуация. Также можно использовать пересечения как точки разворота тренда и торговать только в направлении обозначенной тенденции, применяя другие, более краткосрочные методы для вхождений и выходов из позиций. Но этот метод более приемлем и подходит для условий краткосрочного трейдинга, поэтому не представляет интереса в рамках настоящего исследования.

На рис. 1 изображена методика торговли по системе двойных скользящих средних, в частности по системе 5/20 Ричарда Дончиана.

Многие исследователи фондового рынка отмечают, что эта методика обычно обеспечивает более прибыльную торговлю, чем другие системы скользящих средних. Но так же, как и все остальные системы, которые используют скользящие средние, рассматриваемая методика в значительной степени зависит от трендовости рынка. Так, при наличии устойчивой восходящей тенденции система может обеспечить стабильный и значительный доход, но при отсутствии выраженной тенденции на рынке данная методика может привести к убыткам.

В примере (рис. 1) имеет место выраженная восходящая тенденция. Торговля по системе Р. Дончиана только за охваченный период (рис. 1) принесла бы 167 % прибыли на инвестированный капитал. Так, в соответствии с правилами торговли по системе Р. Дончиана первый раз позицию следовало открыть 30.07.2014 по цене \$ 12,00 (5-периодная скользящая средняя пересекла 20-периодную снизу вверх, рис.1.); закрыть позицию – 19.09.2014 по цене \$ 16,00, то есть, когда на графике сформировались условия для продажи согласно системе. Последующие покупки, как видно из рисунка, осуществляли 20.10.2014 и 17.03.2015 по ценам \$ 15,00 и \$ 24,00 соответственно. Продажи – 27.02.2015 и в последний день наблюдения за графиком, то есть 21.04.2015 по ценам \$ 24,00 и \$ 30,00 соответственно. При первоначальном предположительном размере инвестиционного капитала в \$ 100 000 после серии описанных выше покупок и продаж капитал, извлеченный от последней продажи 21.04.2015, составил \$ 267 000, что соответствует приросту 167 % в течение менее чем за 9 месяцев. В пересчете на годовой прирост это составляет 220 %.

4/21/2015



Примечание. Темная и светлая кривые на графике соответственно 5- и 20-дневные простые скользящие средние.

○ — сигналы к открытию позиции;

□ — сигналы к закрытию позиции.

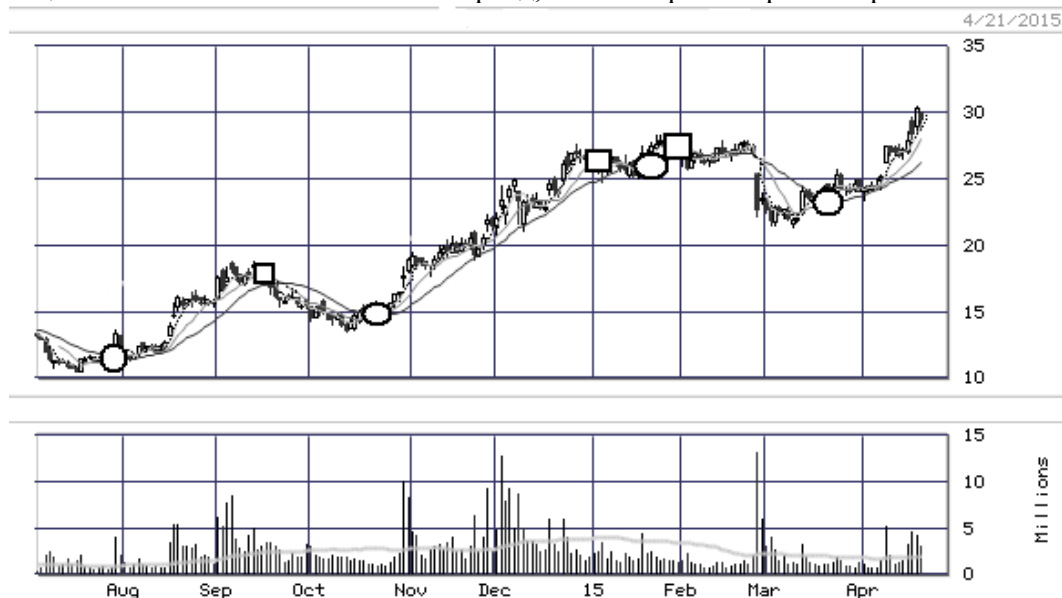
Рис. 1. Метод инвестирования по системе 5/20 Ричарда Дончиана в период с 01.07.2014 по 22.04.2015 на примере акций корпорации *TASER International Inc.* (TASR)

Следует, однако, отметить, что существенным недостатком системы Р. Дончиана является достаточно высокая степень инертности системы, из-за которой теряется часть прибыли. По примеру (рис. 1) первую продажу мы осуществляем 19.09.2014 по цене \$ 16,00, тогда как двумя неделями ранее можно было произвести продажу по более высоким ценам – \$ 18,7. Вторая продажа была осуществлена 27.02.2015 по цене \$ 24,00, тогда как примерно месяцем ранее позицию можно было закрыть по цене – \$ 28,00. Только по причине поздних продаж (инерционности системы) было недозаработано 6,7 пунктов прибыли. Для нашего примера это равноценно дополнительной прибыли \$ 96 600. Если бы продажи были осуществлены по максимально возможным ценам, то общая прибыль на инвестиции составила бы 263,6 % за 9 месяцев, что в пересчете на годовую прибыль составляет 351,5 %.

Недостаток инертности частично может быть устранен применением метода тройного пересечения, или системы из комбинации трех скользящих средних.

Наиболее популярной системой торговли, основанной на трех скользящих средних, является 4–9–18-дневный метод, предложенный Р. К. Алленом в начале 1970-х годов. Третья скользящая средняя открывает большое количество потенциальных торговых возможностей. В общем случае, когда рынок достиг дна, основным свидетельством изменения тенденции служит пересечение 4-дневной скользящей средней с 18-дневной. Подтверждающий сигнал – пересечение 9-дневной СС с 18дСС. Когда цены на пике, предварительным сигналом возможного изменения тенденции будет пересечение 4дСС и 9дСС. Разворот тенденции завершается только тогда, когда 4дСС и 9дСС пересекут 18дСС.

На рис. 2 приведен пример инвестирования по системе Р. К. Аллена на основе акций той же компании и за тот же период, что были рассмотрены на рис.1.



Примечание. Пунктирная, светлая и темные кривые на графике соответственно 4-, 9- и 18-дневные простые скользящие средние.

○ – сигналы к открытию позиции;

□ – сигналы к закрытию позиции.

Рис. 2. Метод инвестирования по системе 4-9-18-дневных простых скользящих средних Р. К. Аллена в период с 01.07.2014 по 22.04.2015 на примере акций корпорации *TASER International Inc.* (TASR)

Даты проведения торгов несколько изменились по сравнению с примером, рассмотренным ранее. Так, первое закрытие позиции происходит несколькими днями раньше и по более высокой цене: 15.09.2014 по цене \$ 17,50. Далее, как следует из графика, появляются две дополнительные торговые операции – закрытие позиции 05.01.2015 по цене \$ 26,00 и последующее открытие 19.01.2015 по цене \$ 27,00. На текущий момент очевидно, что эту операцию было производить нецелесообразно. Поскольку инвестор в момент принятия инвестиционного решения не может знать, что будет в будущем, он должен выполнять правила работы по системе.

Соответственно, рассматривая сейчас эффективность инвестирования по системе Р. К. Аллена, нам необходимо принимать во внимание и эту, казалось бы, нецелесообразную торговую операцию. Следующий сигнал о закрытии позиции поступил 03.02.2015 по цене \$ 27,00. Таким образом, использование системы с тремя скользящими средними в рассмотренном примере позволило бы повысить эффективность инвестирования, дав возможность получить дополнительные 1,5 пункта прироста стоимости акции, что соответствует получению дополнительного инвестиционного прироста \$ 48 900. Суммарный прирост капитала за 9 месяцев составил бы, таким образом, \$ 315 900, что соответствует 215,9% прибыльности за 9 месяцев, или 288 % в год. Это значительно ниже

теоретически возможной эффективности инвестирования для данного примера (351,5%), но существенно выше эффективности, достигаемой при использовании системы Р.Дончиана с двумя скользящими средними (220%).

Выводы. Скользящие средние являются одним из наиболее простых и надежных инструментов технического анализа, используемых для управления процессом инвестирования. При этом наиболее высокой результативности можно добиться в случае применения системы Р.К. Аллена, основанной на использовании трех (4-, 9- и 18- периодных) скользящих средних. Эта система показывает более высокие результаты, чем система Р. Дончиана, основанная на двух (5- и 20- периодных) скользящих средних.

Система инвестирования Р.К. Аллена может быть рекомендована для практического использования инвестиционным менеджерам для управления инвестиционным портфелем.

Дальнейшие исследования по рассматриваемой проблеме целесообразно проводить в направлении анализа использования различных периодов расчета скользящих средних, во-первых, в зависимости от применяемой тактики инвестирования и, во-вторых, для различных групп акций.

Библиографические ссылки

1. **Акелис, С.** Технический анализ от А до Я. Полный набор инструментов торговли [Текст] / С. Акелис; пер. с англ. М. Волкова, А. Лебедев. – М.: Диаграмма, 2000. – 376 с.
2. **ЛеБо, Ч.** Компьютерный анализ фьючерсных рынков [Текст] / Ч. ЛеБо, Д. Лукас; пер. с англ. В. Д. Гибенко. – М.: Изд. дом «Альпина», 2000. – 304 с.
3. **Колби, Р. В.** Энциклопедия Технических индикаторов рынка [Текст] / Р. В. Колби, Т. А. Мейерс; пер. с англ. А. М. Дзюра. – М.: Изд. дом «Альпина», 2000. – 581 с.
4. **Найман, Э. Л.** Малая энциклопедия трейдера [Текст] / Э. Л. Найман. – К.: Альфа Капитал : Логос, 1997. – 236 с.
5. **Penn, D.** Charting the Market. Moving Averages [Text] / Penn David // Technical Analysis of Stocks & Commodities. – 2003. – Vol. 21. – Dec. – P. 63 – 64.
6. **Швагер, Дж.** Технический анализ. Полный курс [Текст] / Джек Д. Швагер; пер. с англ. А. Куницын, Б. Зуев. – М.: Альпина Паблишер, 2001. – 768 с.
7. **Кац, Д. О.** Энциклопедия торговых стратегий [Текст] / Д. О. Кац, Д. Л. МакКормик; пер. с англ. П. Глоба. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 400 с.

Надійшла до редколегії 25.04.15

УДК 331.556

Г. В. Дугінець*, І. Є. Реліна**

Київський національний торговельно-економічний університет, Україна,**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна*

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА КАДРОВИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто питання демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні. Визначено, що у складі світової міграційної системи Україна фігурує як країна походження, транзиту та прибуття мігрантів. В останні роки населення країни дедалі скорочується в результаті еміграції і ці втрати не компенсуються імміграцією з-за кордону. Обґрунтовано, що цільовим орієнтиром державної міграційної політики України має стати збереження інтелектуального потенціалу країни, для чого необхідно забезпечити повне фінансування оплати праці викладачів вищої школи, наукових працівників, розробку програми щодо збереження інтелектуального потенціалу країни, розвиток механізму стимулювання дослідницької діяльності та підготовки необхідної кількості кваліфікованих фахівців.

Ключові слова: міжнародна міграція, кваліфікований спеціаліст, приймаюча країна, еміграція, імміграція.

Рассмотрены вопросы демографического и кадрового измерения международных миграционных процессов в Украине. Определено, что в составе мировой миграционной системы Украина фигурирует как страна происхождения, транзита и прибытия мигрантов. В последние годы население страны продолжает сокращаться в результате эмиграции и эти потери не компенсируются иммиграцией из-за рубежа. Обосновано, что целевым ориентиром государственной миграционной политики Украины должно стать сохранение интеллектуального потенциала страны, для чего необходимо обеспечить полное финансирование оплаты труда преподавателей высшей школы, научных работников, разработку программы по сохранению интеллектуального потенциала страны, развитие механизма стимулирования исследовательской деятельности и подготовку квалифицированных специалистов в необходимом количестве.

Ключевые слова: международная миграция, квалифицированный специалист, принимающая страна, эмиграция, иммиграция.

The following article deals with demographic and human aspects of international migration in Ukraine. It is determined that Ukraine acts as a country of origin, transit and arrival of migrants in the global migration system. In the recent years the country continues to lose population as a result of emigration, and these losses are not compensated through immigration from abroad. It is proved, that the state migration policy should aim to preserve Ukraine's intellectual potential, which can be done through: full wages for university teachers, researchers; developing an intellectual potential preservation program; developing a mechanism for stimulating research activity and training specialists of asserted quality in the required quantity.

Key words: international migration, skilled specialist, host country, emigration, immigration.

Вступ. Сучасна трансформація економічної системи країни призвела до структурних зрушень і у соціальному середовищі, оскільки змінюються умови та якість життя людей. За роки незалежності процеси суспільного розвитку суттєво вплинули на демографічну ситуацію. Один із значних проявів цих змін – поширення внутрішньодержавних та міждержавних переміщень населення та трудових ресурсів. Тенденції процесу міграції населення зумовлюють характер соціалізації суспільства, впливають на формування державної політики в сфері соціального розвитку суспільства та формують нові виклики для національного суверенітету. Отже, суттєве зростання динаміки та масштабів міжнародних міграційних процесів, їх неоднозначний вплив на соціально-економічний, демографічний, етнокультурний і політичний розвиток країн, якісні трансформації

вказаного процесу визначають важливість дослідження демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні, яка належить до числа основних донорів населення, поступаючись лише Мексиці, Індії, Російській Федерації та Китаю.

Вагомі теоретичні дослідження у сфері аналізу зовнішніх міграційних потоків та обсягів зовнішньої трудової міграції здійснили зарубіжні вчені: Р. Адамс, Дж. Борхас, Дж. Бхагваті, Ч. Дагмен, К. Зіммерманн, А. Льюїс, Д. Мессей, Дж. Пейдж, Б. Поїріне, М. Пьйоре, М. Розенцвейг, О. Старк, Л. Сяастад, Е. Тейлор, Х. Рапопорт, Д. Рата, Т. Шульц, а також російські науковці М. Денисенко, Ж. Зайончковська, В. Іонцев, І. Молодікова, В. Мукомель, Л. Рибаківський, О. Тюрюканова, Т. Юдіна та ін. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних підходів до вивчення міжнародної трудової міграції та керування нею здійснили вітчизняні вчені В. Євтух, Ф. Заставний, Е. Лібанова, Ю. Орловська, І. Прибиткова, М. Романюк, С. Калініна, О. Хомра. Питання державного регулювання міжнародної міграції та формування міграційної політики України досліджували О. Малиновська, С. Мосьондз, О. Піскун та ін. Аналіз соціально-економічних наслідків міжнародної трудової міграції, зокрема у сфері формування ринку праці, трудових ресурсів та обміну людським капіталом проведено в роботах І. Лапшиної, Н. Лукьянченко, А. Мокія, О. Михайлової, О. Позняка, У. Садової, М. Флейчук. Незважаючи на численні публікації з широкого спектра проблем міграції, недостатньо вивченими залишаються питання демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні.

Постановка завдання. Поглиблене дослідження теоретико-методичних основ міжнародної міграції кваліфікованих кадрів та визначення особливостей її регулювання у контексті глобалізації дозволить запровадити нові принципи та механізми впливу на рух кваліфікованих кадрів України і, як наслідок, сприятиме прискоренню трансформаційних перетворень у країні та зростанню рівня життя населення. Тому мета роботи полягає у визначенні демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні.

Методологічна та теоретична основа дослідження – фундаментальні положення економічної теорії, роботи вітчизняних і зарубіжних учених-економістів у сфері регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів в умовах глобалізації. У процесі дослідження застосовано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження (аналіз та синтез, індукція та дедукція, метод єдності історичного та логічного; компаративний підхід; статистичний та метод порівняльного аналізу; графічний). Обробку даних здійснювали на основі сучасних комп'ютерних технологій.

Інформаційна база дослідження – законодавчі та нормативно-правові акти України з питань міжнародних економічних відносин, офіційні звіти й аналітичні публікації провідних міжнародних економічних організацій, українські та зарубіжні статистичні збірники, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно проблем регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів, результати власних досліджень та спостережень автора, ресурси мережі Інтернет.

Результати. Глобальна економічна криза 2008-2009 рр. підсилила нестабільність і суперечливість ситуації у сфері міжнародної міграції. Однак вплив цього процесу на динаміку людських потоків та на розвиток загальної міграційної ситуації в різних країнах виявився неоднаковим. З огляду на результати аналізу масштабів міжнародної трудової міграції за останні десять років необхідно відзначити їх стабільно високий рівень (табл.1) [1].

Таблиця 1

Масштаби міжнародної трудової міграції

Регіон	Мігранти				Трудові мігранти			
	2000 р.		2013 р.		2000 р.		2013 р.	
	млн осіб	%	млн осіб	%	млн осіб	%	млн осіб	%
Африка	16,3	9,3	19,3	9,0	7,1	8,0	8,4	8,0
Азія	49,9	28,5	61,3	28,7	25,0	29,0	30,7	29,0
Європа	56,1	32,1	69,8	32,6	28,2	33,0	35,1	33,0
Латинська Америка	5,9	3,4	7,5	3,5	2,5	3,0	3,2	3,0
Північна Америка	40,8	23,3	50,0	23,4	20,5	24,0	25,1	24,0
Океанія	5,8	3,3	6,0	2,8	2,9	3,0	3,0	3,0
УСЬОГО	174,8	100	213,9	100	86,2	100	105,5	100

Найвищі показники міграції зареєстровано у країнах Азії (28,7 %) та Європи (32,6 %). За оцінкою ООН у 2013 р. світова чисельність міжнародних мігрантів досягла 232 млн осіб, що майже втричі більше порівняно з 1960 р. [2]. Відсоток населення планети, яке проживає за межами країн походження, за цей період зріс із 2,2 до 3,2%. Подібна оцінка і Світового банку: зараз у світі 215,8 млн жителів іноземного походження, або 3,2% населення Земної кулі, причому ця цифра, ймовірно, занижена через складність обліку іноземців без легального статусу [3]. Наразі швидка інтенсифікація міжнародної міграції та водночас урізноманітнення її складу, характеру, напрямів перетворила це явище на одне з визначальних для людства.

Сучасне економічне та соціальне середовище стає дедалі складнішим, тому держави та компанії мають постійно пристосовуватися до діяльності в умовах зростаючої інтеграції. Сьогодні економіки різних країн світу настільки тісно взаємопов'язані, що представники бізнесу, уряду та учасники галузевих ринків починають взаємодіяти між собою так, як ще кілька років тому важко було навіть уявити. Особливо це стосується співробітництва у межах формування глобального ринку кваліфікованих кадрів, оскільки більше третини (34%) роботодавців в усьому світі гостро потребують кваліфікованих співробітників [4]. Так, дослідники ManpowerGroup за результатами опитування близько 40000 роботодавців у 39 країнах за першу половину 2011 р. з'ясували, що в десятку попиту професій увійшли технічні фахівці, торгові представники, фахівці відділів продажів, інженери, робітники, директори, бухгалтери/фінансисти, IT-спеціалісти, оператори на виробництві та секретарі (персональні помічники та адміністратори). Найвищий рівень браку кваліфікованих кадрів сьогодні в Японії – там 80% підприємств мають потребу в талановитих фахівцях. Індія та Бразилія посідають 2-ге і 3-тє місця рейтингу з показниками 67% і 57% відповідно. Нестача кадрів у США також перевищує середній рівень: 52% і 7-ма позиція. Китай же займає ближче до кінця списку місце: тут тільки чверті (24%) компаній не вистачає потрібних фахівців. Одні з найнижчих показників у Іспанії (11%), Норвегії (9%) та Польщі (4%) [5].

Слід зазначити, що розвинені країни скоріше погодяться на збільшення імміграції, передусім для полегшення податкового тиску старіючих суспільств. Проте фіскальний вплив міграції дуже змінюється залежно від типу іммігрантів. Тому економічно розвинені країни вибірково ставляться до мігрантів, надають перевагу залученню кваліфікованих працівників із високою імовірністю позитивного податкового впливу, щоразу більше заохочуючи при цьому тимчасову міграцію.

Епіцентром тяжіння професіоналів були та лишаються США, тому що фундаментальна основа ефективності американської економіки – її інноваційний

потенціал і політика залучення фахівців. У США сформована розвинута багаторівнева національна інноваційна система, яка значною мірою є основа світових стандартів. Варто зазначити, що вже досить тривалий час США лідирують за рівнем витрат на НДДКР, оскільки стратегія країни націлена на науково-технічну першість. США утримують її за рахунок ресурсного забезпечення (у 2007 р. витрати на НДДКР склали 360 млрд доларів, а в 2009 р. – 385 млрд доларів [5]), високого рівня матеріально-технічної оснащеності досліджень і якості ресурсного забезпечення, динамічно вдосконалюваних механізмів взаємодії окремих елементів національної інноваційної системи, розроблених державних інструментів стимулювання науки й освіти. Це уможлиблює залучення найбільш компетентних фахівців з усього світу (частка народжених за кордоном у загальній кількості фахівців, які мають ступінь доктора природничих наук, перевищує в США 40%), а також широке використання переваг досліджень за програмами науково-технічного співробітництва. Водночас 3% народжених у США американців, які захистили докторський ступінь у галузі природничих наук, відразу ж виїжджають працювати за кордон.

Що стосується нашої країни, то у складі світової міграційної системи Україна фігурує як країна походження, транзиту та прибуття мігрантів. Загалом за офіційними даними обсяги зовнішньої еміграції з України протягом 2002-2010 рр. поступово скоротилися, однак у 2011-2013 рр. – знову почали зростати, особливо протягом 2014 р. Це можна пояснити складною ситуацією на Сході країни.

Демографічними чинниками впливу на обсяги та інтенсивність міжнародної трудової міграції вважаємо чисельність і статевовікову структуру населення територій, на яких формуються міграційні потоки, зміни структури у часі, природний та механічний рух населення. З усіх факторів, що визначають інтенсивність міжнародної трудової міграції, демографічний, з одного боку, менш впливовий, ніж, приміром, регіональні диспропорції соціально-економічного розвитку та їх наслідки щодо ситуації на ринку праці, доходів населення тощо, а з іншого, – визначальний (якщо немає населення, то немає кому мігрувати). За сучасних умов найвагомійший демографічний фактор, що впливає на обсяг та інтенсивність міжнародної міграції, – старіння населення. В Україні загалом демографічні чинники міжнародної трудової міграції можна поки що розглядати переважно у площині формування міграційного потенціалу, тоді як фактичні обсяги трудової міграції з України у сучасних економічних умовах більше залежать від інших внутрішніх чинників та здатності приймаючих країн їх поглинути.

Чисельність контингенту потенційних мігрантів в Україні за останні роки була підпорядкована загальним тенденціям скорочення населення через низьку народжуваність у минулих роках. Так, між 1991 і 2013 рр. чисельність населення скоротилася з 51,7 млн до 45,4 млн осіб внаслідок стрімкого зниження народжуваності та високої смертності. Також скорочується наявне населення за рахунок виїзду за кордон у пошуках роботи, причому тимчасова трудова міграція часто стає першим кроком до еміграції. Очікують, що ця тенденція триватиме, загальна чисельність населення зменшиться ще на 10 млн осіб до 2050 р. Крім того, до 2050 р. майже половину населення становитимуть люди віком старше 45 років [6].

Протягом 1991-2012 рр. суттєво змінилася й регіональна структура трудової міграції українців. Відомо, що першими почали виїжджати за кордон мешканці тих регіонів, які межують із іншими сусідніми країнами. Але з плином часу міграційні переміщення більш рівномірно поширилися на всій території країни. Однак

диспропорції все ще зберігаються. На період 2005 – 2012 рр. більшу частку трудових мігрантів складали мешканці західного регіону – 57,4 % та 12,9 % населення працездатного віку. Для трудової міграції мешканців західного регіону характерний найширший географічний спектр. Це пов'язано з тим, що Волинська, Рівненська, Хмельницька, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська та Львівська області межують із європейськими державами (Польща, Угорщина та Чехія). Хоча 31,8 % трудових мігрантів із західного регіону виїздили на роботу до Російської Федерації, значна їх частина, а саме 19 % мігрантів, працювали в Італії, Чеській Республіці – 18,1 %, Польщі – 10,6 % та Угорщині – 5,5 %. Найменшу активність у зовнішній трудовій міграції виявляли жителі північного регіону, серед яких трудові мігранти склали 1,7 % працездатного населення України.

Не залишилася незміною й статевікова структура трудових мігрантів. Так, у 2012 р. чоловіки складали 67 % від загальної кількості трудових мігрантів, жінки – 3 %. Слід зазначити, що частка жінок-мігрантів зросла порівняно з 2010 р. на 9 % (24 %) [7]. У міжнародній практиці збільшення кількості жінок у міграції називають фемінізацією міжнародної міграції. Так, на 2010 р. жінки-мігранти перевищили кількість чоловіків-мігрантів у Європі – 52,6 %, Північній та Південній Америці – 50 % [8]. Жінки, які виїжджають за кордон у пошуках вищого заробітку, значно частіше, ніж чоловіки, стають жертвами порушення прав. Торгівля людьми залишається серйозною проблемою для українських жінок. Достовірного джерела щодо кількості жінок, які постраждали від торгівлі людьми, немає.

Варто зазначити, що абсолютна більшість трудових мігрантів мають вік від 20 до 49 років. Якщо чоловіки після досягнення 50-річного віку знижують міграційну активність, то серед жінок у цьому віці спостерігається доволі високий рівень участі в трудовій міграції. Згідно зі статистичними даними частка чоловіків та жінок у віці 15 – 39 років менша у 2008 р. порівняно з 2012 р., при цьому збільшилася міграція у віці від 40 до 59, як серед чоловіків на 8,9 %, так і серед жінок – 8,4 %.

Наявні зміни і в освітньо-професійній структурі трудової міграції. Раніше серед трудових мігрантів переважали особи з вищою освітою, які однак виконували за кордоном роботу, що не потребувала високого рівня підготовки. На сьогодні головні учасники трудової міграції – представники робочих професій із середнім рівнем освіти. У 2008 р. 59 % трудових мігрантів мали закінчену середню освіту, 17 % – базову чи неповну вищу, 14 % – закінчену вищу та 10 % – початкову або незакінчену середню [9]. Особливу увагу слід приділити проблемі виїзду за кордон фахівців вищої кваліфікації. Один із факторів, що зумовлює інтелектуальну міграцію, – неможливість самореалізації, зокрема впровадження науковцями своїх проєктів та розробок через низький рівень фінансування науки. До того ж розвиток і застосування нових технологій у різних галузях виробництва й областях громадського життя сприяли формуванню особливого сегмента світового ринку праці — ринку кваліфікованих кадрів.

Виходячи з поняття селективності міграцій, можна припустити, що за кордон виїхали найбільш талановиті та обдаровані вчені. Однак ця думка не повною мірою відповідає дійсності, тому що найбільш талановиті вчені – це не завжди найбільш пристосовані до практичного життя люди, які можуть легко адаптуватися до нового оточення в іншій країні, мають гарне здоров'я для пристосування до іншого клімату, психологічно гнучкі і под. Найбільшу кількість докторів наук, які виїхали за кордон, зафіксовано в 1995 р., тобто водночас із піком загальних еміграційних процесів наступного року кількість виїздів за кордон представників обох

контингентів значно зменшилася. Але більш інтенсивними темпами відбувалося подальше зменшення чисельності українських емігрантів (із докторським ступенем і без нього) в кінці минулого століття зі стабілізацією (досить низькі показники) в нинішньому столітті у порівнянні з 90-ми роками. Міграційна поведінка кандидатів наук порівняно з загальними еміграційними потоками вирізняється деякою активізацією виїздів за кордон в 1999-2001 рр. Загальна чисельність громадян України, які покинули батьківщину протягом цього періоду, продовжувала зменшуватися, хоча і набагато меншими темпами, ніж до цього періоду (1997-2000) і після нього (2003-2005).

Отже, за останні десять років (2002 – 2012) кількість зайнятих у науці та науковому обслуговуванні в цілому скоротилася майже вдвічі (з 3,7% до 1,9% у загальній структурі зайнятості). Категорія дослідників зменшилася на 52%, техніків – на 43%, допоміжного персоналу – на 53%. [10]. За більше ніж 20 років незалежності з України на постійне місце проживання та для роботи за кордоном виїхали десятки тисяч співробітників наукової сфери, основний відсоток яких становлять особи продуктивного віку (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість інтелектуальних мігрантів з України у 2010 – 2013 рр. (осіб)

	2009	2010	2011	2012	2013
Кандидати наук	65	74	88	90	96
Доктори наук	10	14	12	16	18

Слід зазначити, виїзд висококваліфікованих спеціалістів за кордон – це велика втрата коштів для країни на підготовку фахівця, а також тих коштів, які міг би принести учений, якби він залишився працювати в Україні. Виїзд одного фахівця з вищою освітою за експертними даними завдає країні близько 240 тис. доларів США збитків [16]. Однак ці втрати не відшкодовують навіть у разі повернення фахівця до України. Це пояснюють тим, що сфери зайнятості мігрантів за кордоном не потребують високої кваліфікації, тому мігранти її поступово втрачають. При цьому, якщо трудовий мігрант отримує нові знання та навички за кордоном, то, приїжджаючи на батьківщину, він не має можливості застосовувати набутий досвід через труднощі визнання зарубіжних дипломів в Україні, а це ще один аргумент того що трудовий мігрант змушений був шукати роботу за кордоном.

Якщо розглядати імміграційні потоки, то у 2012 р. в органах міграційної служби були зареєстровані 210 тис. іноземців, які проживали в Україні постійно (з них 124 тис. громадян Росії), і 102 тис. тих, хто перебував там тимчасово. Таким чином, за 10 років після перепису населення їх чисельність незначно зросла. Існує кілька каналів імміграції в Україну. Так, відповідно до Закону України «Про імміграцію» (2001 р.) щорічно оформлюють понад 20 тис. дозволів на імміграцію для постійного проживання. Більшість із них видають поза квотою (членам сімей громадян України, іноземців, які мають право на визнання належності до громадянства України, тобто вихідцям із України, а також «зарубіжним українцям», тобто іноземцям українського походження). Тільки 17% іноземців, які проживають у країні, отримали дозволи на імміграцію в рамках квоти. Отже, квоту імміграції (6-7 тис. осіб на рік), яку встановив Кабінет Міністрів України з 2002 р., ніколи не вибирали.

Наступний канал прибуття іноземців – освітня міграція. Україна увійшла до десятки лідерів на міжнародному ринку освітніх послуг. В останні роки кількість

іноземних студентів зростала приблизно на 10% щорічно. У 2012/2013 навчальному році у вузах країни навчалися 49 тис. іноземців із майже 150 країн світу, в тому числі 33% з країн СНД (більшість із Росії, Туркменістану), 16% з країн Азії (Китай, Індія, Йорданія та ін.), 16% – із африканських країн (Нігерія, Марокко), 5% – із країн Європи. Проте освітня міграція звичайно не переходить на постійну. Після завершення навчання студенти зобов'язані виїхати з країни. На відміну від багатьох європейських країн, в Україні випускники-іноземці ніяких привілеїв для отримання дозволів на працевлаштування не мають.

Трудова імміграція в Україну незначна, так у 2000 р. офіційно, тобто з дозволом на працевлаштування (роботодавець повинен отримати в державній службі зайнятості, якщо не може знайти на вітчизняному ринку праці необхідного йому спеціаліста) працювали 3,1 тис. іноземців, а в 2008 р. – 12,5 тис. Фінансово-економічна криза зумовила зменшення кількості іноземних працівників, яка на кінець 2012 р. становила 7,5 тис. Більшість з них – громадяни Росії (16,5%), Туреччини (13,3%), Польщі (6%). Іноземці також прибувають в Україну в пошуках притулку. Число біженців, які отримали відповідний статус, було найбільшим в 1998 р. (3303 особи), а на кінець 2012 р. склало 2435 осіб, понад половина з яких – афганці. Хоча щорічно іноземці подають приблизно по півтори тис. заяв про надання статусу біженця, чисельність визнаних біженців, які проживають у країні скорочується.

Частково це пов'язано з тим, що понад тисяча з них вже отримали громадянство України. Однак основна причина полягає у зміні складу шукачів притулку та значному зниженні частки позитивних рішень за їх клопотаннями. Надання статусу біженця було найвищим у 1990-ті роки у зв'язку з необхідністю врегулювати правове становище іноземців, які вже перебували в Україні, але не могли повернутися на батьківщину, в тому числі колишніх студентів, громадян нових незалежних держав, на території яких відбувалися військові дії. Однак у 2000-х рр. серед іноземців стали переважати особи, які виїхали зі своїх країн з економічних міркувань, кінцевою метою яких була Західна Європа, а Україна виступила лише як транзит, найчастіше нелегальний.

Висновки. Отже, країна продовжує втрачати населення в результаті еміграції і ці втрати не компенсує імміграція з-за кордону. Для іммігрантів Україна неприваблива через економічне становище. Крім того, канали імміграції, передбачені законодавством, украй вузькі за умов стрімкого скорочення населення України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку та уточненні теоретико-практичних основ дослідження питань демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні. Конкретні наукові результати, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у визначенні основних сценаріїв інтелектуальної міграції в Україні. Так, еміграція докторів і кандидатів наук за кордон на постійне місце проживання ще має місце в сучасних умовах, однак наразі інтенсивність цих процесів набагато менша, ніж у попередньому десятилітті. Водночас розвиваються різноманітні форми міжнародного наукового співробітництва, які не супроводжуються стаціонарною еміграцією вчених зі ступенем. Українські науковці беруть участь у стажуванні за кордоном, навчаються в закордонних установах самі і навчають інших, долучаються до іноземних дослідницьких колективів і т.ін. Вітчизняні дослідники спілкуються зі своїми закордонними колегами в рамках міжнародних конференцій, семінарів і круглих столів, які проходять як в Україні, так і за її межами. Подальше розширення форм

міжнародного наукового співробітництва, залучення до нього більшої кількості талановитих дослідників сприятиме створенню позитивного іміджу української науки. Тому, участь України у міжнародній міграції кваліфікованих кадрів має передбачати еволюційний процес зближення з науково-технологічним середовищем, і цей процес потребує скорегованої дії усіх гілок влади та бізнесу, що зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямку.

Практичне значення результатів дослідження полягає в визначенні цільового орієнтира державної міграційної політики України, яким має стати збереження інтелектуального потенціалу країни. Для цього необхідно забезпечити вирішення таких завдань: забезпечення фінансовими та матеріальними ресурсами розвитку науки та вищої освіти; повне фінансування оплати праці викладачів вищої школи, наукових працівників; розробка програми щодо збереження інтелектуального потенціалу країни; розвиток механізму стимулювання дослідницької діяльності і підготовки фахівців необхідної якості у необхідній кількості. Саме на визначення та обґрунтування механізмів та інструментів вирішення цих завдань повинні спрямовуватися подальші дослідження в цій науковій сфері.

Бібліографічні посилання

1. Міжнародна організація міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua/en>. – Заголовок з екрана.
2. World Migration Report 2013 [Текст]. – Geneva, 2013. – 216 P.
3. Migration and Remittances Factbook 2011 [Electronic resource]. – Access mode: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>. – Title from the screen.
4. Tracking global trends. How six key developments are shaping the business world [Electronic resource]. – Access mode: <http://sitic.org/wp-content/uploads/Tracking-global-trends.pdf>. – Title from the screen.
5. **Butcher, D.** Global R&D Outlook. [Electronic resource] / D. Butcher // Industry Market Trends. – 2009. – March 31. – Access mode: <http://news.thomasnet.com/IMT/archives/2009/03/global-research-and-development-outlook-forecast-2009-investment-spending-trends.html>. – Title from the screen.
6. Міграція в Україні факти і цифри, вересень 2011 р. Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iom.org.ua. – Заголовок з екрана.
7. Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>. – Заголовок з екрана.
8. **Федосова, В.** Фемінізація зовнішньої трудової міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_etei/201_8/34.pdf. – Заголовок з екрана.
9. Зовнішня трудова міграція населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://openukraine.org/doc/BK-MIGR-END.pdf>. – Заголовок з екрана.
10. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.data.worldbank.org. – Заголовок з екрана.
11. Населення України. Трудова еміграція в Україні [Текст]. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
12. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2014) [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 3 May 2014). – Title from the screen.
13. Ukrainian truth of life (2013), «Most of the Ukraine travel abroad biological

scientists, mathematicians and physicians» [Electronic resource]. – Access mode: <http://life.pravda.com.ua/society/2013/05/9/128164/>. – Title from the screen.

14. **Троян, В.** Українські вчені за кордоном: «відплив умів» чи збагачення? [Текст] / В. Троян // Всесвіт. – 2007. – №3. – С. 133.

15. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

16. **Стаканов, Р. Д.** Вплив трудової еміграції на інноваційний розвиток України [Текст] / Р. Д. Стаканов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/209_32/28.pdf. – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 06.04.15

УДК 339.9

О. І. Качан

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

КЕРУВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ТА КОНСОЛІДАЦІЄЮ КАПІТАЛУ В МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ БІЗНЕСІ

Проаналізовано динаміку розвитку сектора інформаційних технологій, який безпосередньо впливає на становлення інформаційного бізнесу. Запропоновано визначення понять «злиття», «поглинання», «концентрація та консолідація капіталу». Визначено й досліджено підходи керування процесом концентрації й консолідації капіталу. Значну увагу приділено способам підвищення ефективності концентрації капіталу в галузі міжнародного інформаційного бізнесу, оскільки застосування класичного орієнтованого підходу недоцільне. Детально описано цільовий підхід ефективного керування капіталом у разі його концентрації та консолідації. Проаналізовано схему організаційно-економічного механізму процесу концентрації і консолідації керування капіталом.

Ключові слова: концентрація, консолідація, злиття капіталів, поглинання, керування капіталом, інформаційний бізнес, інформаційні технології.

Проанализирована динамика развития сектора информационных технологий, который непосредственно влияет на становление информационного бизнеса. Предложено определение понятий «слияние», «поглощение», «концентрация и консолидация капитала». Определены и исследованы подходы управления процессом концентрации и консолидации капитала. Значительное внимание уделено способам повышения эффективности концентрации капитала в области международного информационного бизнеса, поскольку применение классического ориентированного подхода является нецелесообразным. Подробно описан целевой подход эффективного управления капиталом в случае его концентрации и консолидации. Проанализирована схема организационно-экономического механизма процесса концентрации и консолидации управления капиталом.

Ключевые слова: концентрация, консолидация, слияние капиталов, поглощение, управление капиталом, информационный бизнес, информационные технологии.

The dynamics of the information technology sector, which directly affects the development of information business. A definition of «merger», «absorption», «concentration and consolidation of capital». Defined and researched approaches management process of concentration and consolidation of capital. Special attention is paid to ways of improving the efficiency of capital concentration in international information business since the application classically-oriented approach is inappropriate. Described in detail targeted approach effectively manage capital in case of concentration and

consolidation. The analysis circuit organizational and economic mechanism of the process of concentration and consolidation of capital management.

Key words: concentration, consolidation, merger capital acquisitions, capital management, business information, information technology.

Вступ. Інформаційний бізнес – відносно молода галузь економіки порівняно з іншими, проте зі стрімким розвитком інформаційних технологій його темпи приросту найбільші. Глобалізація світового економічного простору, лібералізація доступу на національні ринки та посилення конкуренції спонукають інформаційні компанії активно розробляти способи отримання додаткових конкурентних переваг на ринку. Власники й керівники компаній широко застосовують механізми злиття і поглинання для досягнення поставлених цілей. Процеси концентрації та консолідації в інформаційному бізнесі впливають на швидкість розвитку інформаційних технологій, що визначає актуальність дослідження.

Концентрацію та консолідацію капіталу детально розглянуто в численних працях відомих іноземних (М. Портер, Дж. Морган, В. Іонцев, Дж. Молотников, А. Руднев, В. Василенко, А. Шептуй і т.д.) та вітчизняних (А. Герасименко, О. Сазонець, О. Кириченко та ін.) учених. Слід зазначити, що в публікаціях цих дослідників розглянуто методичні та правові питання концентрації і консолідації капіталу. У той же час проблеми, пов'язані з керуванням процесами, практично не відображено в працях зарубіжних і вітчизняних авторів.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – розробка методичного підходу й формування на його основі механізму організаційної та економічної концентрації і консолідації керування в інформаційному бізнесі в сучасній глобальній економіці. Об'єкти дослідження – процеси й інструменти консолідації капіталу в інформаційному бізнесі. Основні методи дослідження – діалектичний метод наукового пізнання, загальнонаукові методи аналізу і синтезу, порівняльного аналізу й узагальнення даних.

Результати. Досліджуючи дану проблему, необхідно визначити категорії «злиття» та «поглинання», тому що саме ці процеси характерні для керування концентрацією й консолідацією капіталу. Під злиттям розуміють будь-яке об'єднання господарчих суб'єктів, у результаті якого утворюється єдина економічна одиниця з двох або більше структур. Поглинання передбачає об'єднання двох або декількох самостійних економічних одиниць, за якого поглинаюча структура зберігається і до неї переходять активи і зобов'язання юридичних осіб, які поглинають. При цьому юридичні особи, яких поглинають, або припиняють своє існування, або їх контролюють шляхом участі в капіталі [3, с. 49].

На розвиток інформаційного бізнесу безпосередньо впливають інформаційні технології. Науковці активно вивчають питання, присвячені швидким темпам розвитку інформаційних технологій. Дослідження світової динаміки злиття і поглинань в інформаційних технологіях дають можливість простежити динаміку в інформаційному бізнесі загалом. Нижче наведено динаміку злиття і поглинання на ринку інформаційних технологій за останні два десятиліття (рис. 1).

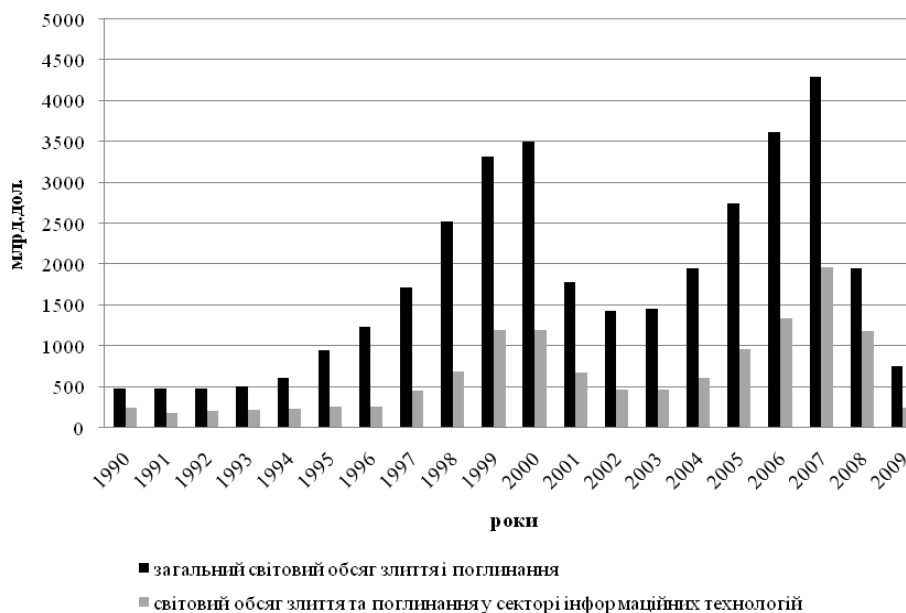


Рис. 1. Динаміка злиття та поглинання у секторі інформаційних технологій [8]

Як бачимо (рис. 1), процеси злиття та поглинання у галузі інформаційних технологій із початку 1990-х рр. мали позитивну наростаючу динаміку. Необхідно наголосити на значній активізації ринку з 1997 р., яка відбулася через виникнення значної кількості інтернет-компаній, що мали високі котирування акцій на біржі. Пожвавлення ринку пов'язане з бажанням інвесторів бути «на хвилі» нових технологій та отримати надприбутки. Проте створені бізнес-моделі виявилися неефективними, а затратені значні кошти спричинили хвилю банкрутств [8]. У свою чергу у 2001 р. помітно скоротилася кількість злиття (поглинання) як у секторі інформаційних технологій, так і на загальному ринку.

Подальше скорочення обсягів здійснених операцій злиття та поглинання в секторі інформаційних технологій пов'язане з падінням фінансових ринків після подій 11 вересня 2001 р. Проте вже з 2002 р. відновилася позитивна динаміка, і у 2006 р. обсяг злиття і поглинання в секторі інформаційних технологій відповідав рівню 2000 р. (рис. 1).

Із 2007 р. активність ринку в секторі інформаційних технологій знову почала знижуватись через світову фінансову та кредитну кризу, яка позначилася на вартості активів компаній, стабільності систем і платоспроможності інвесторів [8]. У 2009 р. обсяг угод злиття (поглинання) у секторі інформаційних технологій скоротився порівняно з обсягом у 2008 р. і відповідав рівню 1994 р.

Як можна побачити за результатами аналізу, останнє десятиліття ХХ ст. ознаменувалось безпрецедентним сплеском злиття і поглинання як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. У 1999 р. було оголошено угоди на загальну суму понад 3400 млрд дол. Така кількість злиття і поглинання обумовила зміну загального задоволення в низці галузей, зокрема в інформаційному бізнесі. Утім багато економістів, аналітиків і консультантів мають сумніви щодо ефективності й доцільності процесів злиття та поглинання в бізнесі [9].

Численні дослідження підтверджують, що більшість злиттів і поглинань не

привели до створення додаткової вартості й відсоток таких невдалих операцій становив близько 60% [9]. У більшості компаній, які до цього були успішними, після злиття та поглинання спостерігалось повільне зростання, низька оборотність капіталу, зростання доходів зупинилось. Крім того, процеси злиття і поглинання відбувалися в основному в секторі високих технологій, проте після закінчення буму багато компаній стикнулися зі значними труднощами і здійснені угоди не виправдали очікувань. Економічний аналіз процесів злиття і поглинання показав, що 70 % виграшних угод не було реалізовано через недостатньо продуману систему інтеграції компаній [9]. Як правило, це трапляється коли партнери під час об'єднання не звертають належної уваги на відмінності в корпоративній культурі, що може призвести до неефективної роботи співробітників новоствореної компанії. Зазвичай процес інтеграції затягується, у результаті компанії втрачають своїх клієнтів і ефективних працівників.

Проаналізувавши факти можна зробити висновок, що в інформаційному бізнесі після інтеграції багато компаній через відсутність розробленого дієвого механізму злиття та поглинання капіталу не змогли ефективно функціонувати. Проте існує думка, що злиття може принести значну користь для компаній. Деякі з них в результаті злиття повністю трансформувалися і тепер мають високі темпи приросту капіталу, діяльність інших перейшла на якісно новий рівень.

Операцію злиття, на нашу думку, можна вважати успішною і такою, що сприяла створенню додаткової вартості капіталу, якщо:

- правильно вибраний та обґрунтований об'єкт угоди;
- процес інтеграції відповідає поставленим завданням;
- кожен етап інтеграції ретельно спланований і організований.

Процеси злиття та поглинання передбачають об'єднання капіталів, тобто їх концентрацію та консолідацію. Аналіз процесів концентрації і консолідації капіталу підтвердив необхідність їх теоретичного дослідження. У даний час ні наука, ні практика не виробили єдиного визначення терміна «концентрація». Замість нього у численних дослідженнях вчених і нормативних документах використовують поняття «концентрація економічної структури», «економічна концентрація», «концентрація ринку», «концентрація виробництва» і т.д. [1, с. 62].

Процес концентрації і консолідації капіталу багатогранний, складний і багатовимірний, що властиво ринковій економіці практично на всіх етапах розвитку. Поняття «концентрація і консолідація капіталу» – комплексна категорія, яку слід розглядати в загальних теоретичних і прикладних аспектах. Щодо загальнотеоретичного тлумачення концентрація і консолідація капіталу характеризує перманентний процес нарощування джерел фінансування діяльності компаній для збільшення фінансових потоків і зростання доданої вартості.

Стосовно прикладних аспектів концентрацію та консолідацію капіталу розглядають як комплекс економічних процесів різних організаційно-правових форм для збільшення розміру капіталу й підвищення ефективності його використання для задоволення інтересів усіх учасників процесу. Відповідно до цього тлумачення процеси концентрації та консолідації капіталу відіграють важливу роль у розвитку інформаційних компаній, тому що під час злиття та поглинання застосовують найефективніші способи розширення бізнесу з використанням досвіду компаній-учасниць. В умовах ринкової глобалізації для інформаційних компаній вирішальним є не лише вихід на ринок, а й можливість конкурувати та ефективно діяти.

Розглянуті тлумачення дозволяють припустити, що процеси концентрації та

консолідації відіграють важливу роль у розвитку інформаційного бізнесу, оскільки дають змогу стрімко розвиватися, збільшувати свої потужності та ефективніше використовувати капітал.

Для забезпечення ефективності управлінського процесу концентрації капіталу необхідно:

- 1) провести капітальну концентрацію більш простих процесів;
- 2) розробити набір умов і параметрів, що характеризують кожен процес;
- 3) призначити відповідального менеджера, який керуватиме та моніторитиме лише один простий процес [7].

У цьому випадку кожна операцію слід розглядати як сукупність факторів, які впливають на кінцевий результат. Ці чинники включають загальні умови процесу та його основних компонентів: економічні, технічні, технологічні, соціальні, психологічні й управлінські фактори.

Для ефективного керування концентрацією та консолідацією капіталу необхідна реалізація процесійного підходу, тобто здійснення безперервних взаємопов'язаних дій. Проте застосування лише цього підходу – не завжди достатня передумова успіху. У ході керування концентрацією капіталу і його консолідацією необхідне застосування цільового підходу, який полягає у визначенні цільових орієнтирів, які забезпечують умови для здійснення процесу злиття та поглинання.

Процесійний підхід до керування процесом концентрації передбачає формалізацію, де кожен процес описують у вигляді послідовності дій і процедур, розподілених за рівнями керування. Під час дослідження керування процесами концентрації та консолідації капіталу доцільне застосування змішаного підходу (процесійно-цільового). Головною особливістю цього підходу є те, що досягнення концентрації капіталу можливе в разі координування елементів процесу в просторі й часі. Це дозволяє створити реальні умови для досягнення єднання планової ефективності процесу.

На першому етапі процесійно-цільового підходу в ході керування концентрацією капіталу розробляють стратегічні цілі. Другий етап передбачає вибір методу досягнення цих цілей. Третій включає оцінку досягнутих результатів. Застосування цього підходу дозволяє ефективно планувати необхідні ресурси та прораховувати можливості для мінімізації витрат.

Застосувавши раніше сформульовані тлумачення поняття «концентрація і консолідація капіталу», можна з'ясувати механізм процесу концентрації та консолідації капіталу. Процес керування капіталом досліджували багато вчених, які визначили основні блоки керування капіталом під час злиття та поглинання. Нижче наведено складники організаційно-економічного механізму процесу концентрації і консолідації керування капіталом (рис. 2).

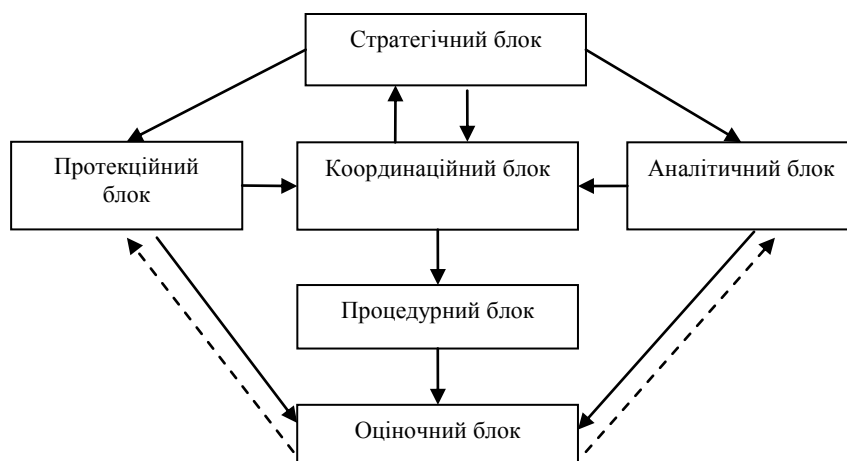


Рис. 2. Організаційно-економічний механізм процесу концентрації і консолідації керування капіталом [7]

У межах стратегічного блоку в ході здійснення процесу концентрації і консолідації капіталу визначають цілі й завдання, які компанія планує досягнути. На основі поставленої стратегії проводять моніторинг динаміки ринку за двома основними напрямками: аналіз можливостей для злиття або придбання активів на ринку (аналітичного блоку) і протидія можливим спробам перехоплення і конкурентного поглинання (протекційний блок). Результати для кожного з можливих напрямків відображено в координаційному блоці. За умови, що можливості для злиття або поглинання знаходяться в межах аналітичного блоку і відповідають стратегічним цілям компанії, необхідні операції для завершення процесу концентрації та консолідації капіталу відображено в процедурному блоці.

Процеси концентрації та консолідації керування капіталом в зарубіжній літературі детально досліджено в межах окремого блоку. В межах стратегічного, аналітичного та оціночного блоків застосовні універсальні інструменти та методи, у той час як на протекційний, координаційний і процедурний блоки впливають національні та галузеві особливості.

Застосування організаційно-економічного механізму дозволить менеджерам контролювати процеси концентрації та консолідації капіталу на постійній і регулярній основі й за необхідності вносити корективи під час керування в кожному блоці.

Висновки. В умовах глобалізації сучасної економіки в галузі інформаційного бізнесу формуються об'єктивні передумови для концентрації та консолідації капіталу. За результатами проведеного дослідження обсягів злиття і поглинання в секторі інформаційних технологій, який має безпосередній вплив на становлення інформаційного бізнесу, виявлено, що останнє десятиліття ХХ ст. ознаменувалося безпрецедентним сплеском злиття і поглинання. Проте через недосконалість механізмів даного процесу в інформаційному бізнесі багато компаній не змогли ефективно здійснювати свою діяльність після інтеграції. Злиття та поглинання можна вважати успішними, якщо правильно обрано об'єкт для угоди, процес інтеграції відповідає поставленим завданням і кожен її етап ретельно спланований і організований. Досягнення концентрації капіталу можливе за рахунок координації в просторі та часі, що дозволяє створити реальні умови для досягнення єднання

планової ефективності процесу.

Наукова новизна одержаних результатів – обґрунтування необхідності застосування організаційно-економічного механізму під час консолідації та концентрації капіталу в інформаційному бізнесі на основі аналізу динаміки злиття та поглинання в секторі інформаційних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування організаційно-економічного механізму в ході злиття і поглинання капіталу в інформаційному бізнесі. Застосування цього механізму дозволить удосконалити процес об'єднання та надасть можливість контролювати капітал і здійснювати необхідні зміни на постійній і регулярній основі.

Процеси керування концентрацією та консолідацією капіталу нові для економік світу, тому тенденції їх проходження визначають напрямки подальших досліджень.

Бібліографічні посилання

1. **Василенко, В. Н.** Контроль за концентрацией хозяйственных структур [Текст]: монографія / В. Н. Василенко, А. В. Шептий. – Ин-т економіко-правовых исслед. НАН Украины. – Донецк: Юго-Восток, 2005. – 162 с.

2. **Герасименко, А. Г.** Концентрація капіталу: сутність та основні форми реалізації [Текст] / А. Г. Герасименко // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 116–123.

3. **Кириченко, О. А.** Деякі аспекти злиття та поглинання компаній у світлі побудови нової інтеграційної системи економіки [Текст] / О. А. Кириченко, Е. В. Ваганова // Актуальні пробл. економіки. – 2009. – № 2(92). – С. 45–56.

4. **Сазонець, О. М.** Розвиток світового господарства та глобальні інформаційні системи [Текст] / О. М. Сазонець. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 289 с.

5. **Lall, S.** Implications of Cross-Border Mergers and Acquisitions by TNCs in Developing Countries: A Beginner's Guide [Text] / S. Lall // QEH Working Paper Series, Working Paper. – 2002. – №88. – P. 12.

6. **Maucher, H. O.** View: mergers and acquisitions as a means of restructuring and repositioning in the global market – business, macroeconomic and political aspects [Text] / H. O. Maucher // Transnational Corporations. – 1998. – №7(3). – P. 153–183.

7. **Vereskun, M.** The management of concentration and consolidation of industrial capital processes [Text] / M. Vereskun, V. Kolosok // 6th International Scientific Conference. – 2010 May 13-14. – Vilnius, 2010. – P. 1113–1118.

8. **Morgan, J. P.** The era of globalized M&A [Electronic resource] / J. P. Morgan. – Access mode: https://www.jpmorgan.com/cm/BlobServer/The_era_of_globalized_M_and_A.pdf. – Title from the screen.

9. **Porter, M.E.** The Five Competitive Forces That Shape Strategy [Text] / M. E. Porter. – Harvard Business Review. – 2008. – January. – P. 79–93.

Надійшла до редколегії 10.04.15

УДК 331:658.115:621

О. П. Крупський*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Проаналізовано концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств. Досліджено наповнення дефініцій «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал» стосовно специфіки туристичного бізнесу та діяльності туристичних підприємств. Обґрунтовано необхідність залучення менеджерів туристичних підприємств до формування інноваційного потенціалу підприємств туристичної галузі. Запропоновано розглядати «інноваційний потенціал туристичного підприємства» як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, а «інноваційну діяльність туристичного підприємства» – як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що приводять до інновацій.

Ключові слова: туристичне підприємство, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, організаційна культура.

Проанализированы концептуальные основы управления инновационной деятельностью туристических предприятий. Исследовано наполнение дефиниций «инновация», «инновационная деятельность», «инновационный потенциал» применительно к специфике туристического бизнеса и деятельности туристических предприятий. Обоснована необходимость привлечения менеджеров туристических компаний к формированию инновационного потенциала предприятий туристической отрасли. Предложено рассматривать «инновационный потенциал туристического предприятия» как возможность преобразования и рационализации опыта и сложившихся стереотипов взаимодействия субъектов бизнес-процесса, а «инновационную деятельность туристического предприятия» – как комплекс научных, организационных, технологических, коммерческих, финансовых мероприятий, которые приводят к инновациям.

Ключевые слова: туристическое предприятие, инновационная деятельность, инновационный потенциал, организационная культура.

We analyzed conceptual management principles of innovative activities of tourist enterprises. We researched the definition of the innovation, innovative activities, innovative potential of tourism peculiarities and activities of tourist enterprises. We proved the necessity to involve managers of tourist enterprises to create innovative potential of the enterprise in tourism sphere. We proposed to investigate “innovative potential of tourist enterprise” as a possibility to transform and rationalize the experience and existing stereotypes of subjects’ cooperation in business process, and “innovative activities of tourist enterprise” we regard as a complex of scientific, organizational, technological, commercial, financial activities which lead to innovation.

Key words: tourist enterprise, innovative activities, innovative potential, organizational culture.

Вступ. Туризм закономірно вважають однією з найбільш швидкозростаючих галузей світової економіки ХХІ ст. Для багатьох країн індустрія туризму є найважливішою статтею доходу і, як наслідок, одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки. Держави, які вчасно визначили перспективність туризму як галузі і зуміли побудувати розвинену інфраструктуру, грамотно позиціонувати себе на міжнародному ринку туристичних послуг, регулярно отримують багатомільйонні прибутки. На жаль, в Україні, незважаючи на прагнення побудувати постіндустріальне суспільство, туризм залишається поза державних пріоритетів. Навіть за наявності вагомих передумов для його розвитку – вигідного геополітичного положення, наявності величезних рекреаційних ресурсів, курортних зон, пам'яток культури та історії, мальовничих куточків природи, гостинного народу та ін.

© Крупський О. П., 2015

Численні туристичні підприємства пропонують клієнтам тури, диференціюючи їх за уподобанням, матеріальними можливостями, порою року, містом відвідування. Але в умовах перманентної економічної кризи і, як наслідок, жорсткої конкуренції основним завданням туристичних підприємств є завоювання (утримання) лідируючого місця у своєму сегменті ринку туристичних послуг, отримання і збільшення прибутку. Одним із способів звернути увагу споживачів на свої послуги є пропозиція ринку такої послуги, яка б відрізнялася від уже існуючих на туристичному ринку пропозицій. Цьому має сприяти впровадження інновацій.

Наукові та практичні проблеми, пов'язані з інноваційною діяльністю та інноваційним потенціалом підприємств, розглядалися такими фахівцями, як Аренкова І. А., Бородіна В. А., Грінько Т. В., Гудзинський А. О., Захарчін Г. М., Кудінова С. В., Михайліченко Г. І., Тітова В. В., Турило А. М., Чухрай Н. І. Проте питання управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств залишається відкритим і таким, що потребує подальшого розгляду з боку науковців.

Відповідно до вищезазначеного **метою** написання **статті є**: визначити концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств та обґрунтувати заходи щодо його удосконалення.

Результати. Інновації в туризмі слід розглядати як системні заходи, що мають якісну новизну та зумовлюють позитивні зрушення, результатом яких має стати забезпечення стійкого функціонування і розвитку туристичних підприємств регіону. Так, ідея створення і реалізації туристських проєктів, навіть спочатку без істотного прибутку, може дати поштовх розвитку туризму і тим самим активно сприяти створенню додаткових робочих місць та зростанню доходів населення [6].

Інноваційна діяльність туристичного підприємства повинна бути сконцентрована на пошуку і здійснюванні інновацій з метою невинного оновлення та розширення економічної та технологічної бази послуг, освоєнні і випуску туристичної послуги якісно нового рівня. Це, у свою чергу, потребує формування конкурентоспроможної інноваційної культури в рамках сильної організаційної культури туристичного підприємства. Розуміння інноваційного потенціалу туристичного підприємства в умовах сьогодення стає базисним елементом процесу управління інноваційною діяльністю турфірми. Найважливішою проблемою активізації даної діяльності є створення умов та ситуацій для якнайбільшого розвитку творчої активності персоналу, тобто орієнтованих на формування інноваційної культури менеджерів туристичного підприємства.

Вивчення тенденцій та закономірностей впровадження інновацій, планування результатів (бажано позитивних) і управління ними – складна проблема методологічного толку, пов'язана, насамперед, із особливостями інновацій у туризмі. Інновація, будучи процесом або продуктом, може стати однією з визначальних статей доходу туристичного підприємства, суттєво впливаючи на його конкурентоспроможність. Інноваційні процеси, які проходять на туристичних підприємствах, є процесами достатньо специфічними. Вони набувають визнання, як правило, через ступінь задоволеності клієнта та ринок туристичних послуг, а також завдяки прийняттю спільних рішень туристичними підприємствами, органами управління галуззю туризму та гостинності в регіоні, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана з туристичними послугами. Важливе місце в оцінці інновацій належить і місцевому населенню.

Дослідниця з Санкт-Петербурга Севастьянова С. А. до основних принципів інновацій у туризмі відносить:

1) принцип науковості – застосування наукових знань і методів для реалізації інновацій, відповідних потребам туристів;

2) принцип системності. Стратегія інноваційного розвитку сфери туризму в регіоні має враховувати фактори і умови, необхідні для задоволення потреб людей у відпочинку; ресурсні можливості регіону (економічні, фінансові, кадрові та ін.); соціальний вплив на суспільство; фактори зовнішнього середовища;

3) принцип відповідності інновації потребам туристів. Пропонувати тільки дійсно потрібні клієнтові нововведення, а не які може виробити і впровадити туристична організація;

4) принцип позитивності результатів, що полягає в попередженні створення й впровадження недбалого нововведення, яке може бути небезпечне, по-перше, для туриста; по-друге, для конкретного підприємства; по-третє, для біосфери і суспільства в цілому;

5) принцип іманентності інвестиційним процесам. Для проведення необхідних досліджень, розробки та матеріалізації інновацій використовувати інвестиційні ресурси, ефективність яких визначається ступенем значущості і масштабністю нововведень;

6) відповідність інноваційної діяльності та її результатів (нововведень) рівню розвитку суспільства;

7) принцип зв'язності. Процес нововведення завершується появою на ринку продукту, здатного на певному етапі свого життєвого циклу викликати потребу (стимулювати ідею) створення наступного нововведення й забезпечувати фінансову підтримку цього процесу;

8) принцип безпеки. Будь-яке нововведення має гарантувати безпечність для людини і його навколишнього середовища [8].

На думку Гуржій Н. М. [2], специфіка інноваційної діяльності туристичного підприємства визначається:

1) застосуванням передових інформаційних технологій в наданні транспортних, готельних та інших послуг;

2) наповненням новими властивостями традиційних послуг та впровадженням нових послуг;

3) освоєнням нових туристичних ресурсів;

4) впровадженням сучасних форм організаційно-управлінської діяльності у сфері виробництва і споживання традиційних туристичних послуг;

5) виявленню і використанню нових ринків збуту туристських послуг і товарів.

Академік Квартальнов В. О. в роботі [4], що вже стала класичною, навів сім особливостей туристських послуг, які впливають на характер інноваційних змін:

1) нездатність до зберігання;

2) невідчутність послуг;

3) схильність до сезонних коливань;

4) значна статичність, схильність до певного місця (турбази, аеропорту, оскільки їх неможливо перенести в інше місце);

5) розбіжність у часі факту продажу туристської послуги та її споживання;

6) територіальна роз'єднаність споживача і виробника на туристському ринку;

7) покупець долає відстань, яка відділяє його від продукту і місця споживання, а не навпаки.

Говорячи про інноваційні процеси, що їх ініціюють туристичні підприємства, необхідно розуміти специфічні особливості споживача туристських послуг. Сучасного споживача туристської послуги вирізняють такі соціально-психологічні особливості:

- 1) високий рівень культури та поінформованості;
- 2) надвимогливість до кількісних та якісних характеристик туристської послуги;
- 3) індивідуалізм;
- 4) розвинена екологічна культура;
- 5) фінансова та територіальна мобільність;
- 6) спонтанність рішень;
- 7) фізична і розумова активність під час використання туристської послуги;
- 8) орієнтація на калейдоскоп вражень.

Вищезазначені зміни в суспільній психології споживання вплинули на стереотипи поведінки споживача на ринку туристських послуг, що у свою чергу вплинуло на розробку інноваційних продуктів постачальниками туристських послуг:

1) у мотиваціях туристських поїздок посилюється вплив активних форм відпочинку і спостерігається поглиблення його сегментації;

2) через економічну і політичну ситуацію в країні для виїзного туризму характерним стане скорочення відстані подорожей та строків перебування за кордоном;

3) спостерігається зародження тенденції до збільшення кількості туристських поїздок, у тому числі короткострокових з метою відпочинку. Короткі, але часті поїздки відповідають таким вимогам споживача туристських послуг, як спонтанність вибору місця відпочинку, інтенсивний, насичений враженнями відпочинок.

4) актуалізується внутрішній відпочинок.

Отже, аналізуючи ситуацію на споживчому ринку туристських послуг в Україні, можна відзначити, що на неї (ситуацію) впливають різні чинники, як-от: старіння населення; збільшення числа пенсіонерів; урбанізація; оновлення і зміна традиційних цінностей, у тому числі і ставлення до відпочинку; зростаюча активність молодих людей у досягненні своїх цілей, кар'єри, гендерна сегрегація на туристичних підприємствах.

До особливостей виробників туристських послуг можна віднести такі, як взаємодоповнюваність, взаємодія один з одним. Цей зв'язок особливо видимий у довгостроковій перспективі, що відбиває композитний характер туристського продукту: рентабельність транспортних компаній залежить від завантаження і якості засобів розміщення, а їх виживаність на ринку визначається якістю пам'яток для споживача послуги і ступенем відвідуваності даного напрямку туристами. У короткостроковому періоді в розробці своїх інноваційних програм різні постачальники туристських послуг не враховують інтереси один одного. Практика показує переважання в розробці стратегій саме такої короткострокової орієнтації [4].

Попит на туристські послуги відрізняється певною еластичністю залежно від кон'юнктури ринку, доходу та рівня освіти потенційного споживача, реклами, ціни. Оцінка якості послуг досить суб'єктивна: великий вплив на оцінку споживача справляють зовнішні фактори або особи, які не мають прямого відношення до

пакета придбаних послуг (місцеві жителі, інші відпочивальники, учасники туристичної групи, члени сім'ї). Розробляючи програму розвитку необхідно враховувати інтереси не тільки «кінцевого споживача» – туристів, але і проміжних інстанцій – туристичних підприємств, партнерів, громадських туристичних об'єднань, державних органів з регулювання туризму.

Професор Гринько Т. В. у роботі [1] трактує інноваційний потенціал як функцію від кількості ресурсів, що підприємство може залучити у відведений часовий проміжок до сфери науково-технічного розвитку, за заздалегідь заданого діапазону ресурсних обмежень та непогіршення результативності основних виробничих циклів. Ресурси можуть бути матеріальні, виробничі, науково-технічні, інтелектуальні та ін. А втім для туристичних підприємств ситуація, коли процес створення нової послуги вступає в дисонанс із основним бізнес-процесом, досить рідкісна, що зумовлено самою специфікою інновацій у туризмі.

Інноваційний потенціал туристичного підприємства, на наш погляд, – не що інше, як здатність його організаційної культури до самодобудови [5]. Не зважаючи на те що більшість туристичних підприємств України не може похвалитися великою кількістю співробітників і багаторівневою системою взаємовідносин всередині підприємства, потреба в інноваційному мисленні менеджерів турпідприємств, на наш погляд, спостерігається досить часто. А втім професійна культура менеджерів туристичних підприємств орієнтована не стільки на пошук нових бізнес-пропозицій, спрямованих на розвиток туристичного бізнесу, скільки на експлуатацію стандартних, одноманітних, «пакетних» пропозицій від туроператора. Невміння або небажання розробляти пропозиції, відмінні від ринкових, спричиняє виникнення і «загибель» величезної кількості туристичних фірм-одноденнок. Тому інноваційний потенціал туристичного підприємства будемо розглядати як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, тобто як можливість перетворення і раціоналізації досвіду взаємодії суб'єктів даного підприємства.

Михайліченко Г. І поняття «інноваційний потенціал туризму» пропонує розглядати на трьох рівнях його реалізації [9]: на мега- та макрорівні (ресурсний, природний, інфраструктурний потенціал регіону); на рівні кластера (управлінський вплив, ресурсоощадні технології, економічна взаємодія та організаційна підтримка суб'єктів кластера); на рівні організації – сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів організації (інтелектуальний, комунікативний, репутаційний, клієнтський капітали).

Зінов'єв В. Ф. та Бартошук О. В. у роботі [3] виділили п'ять рівнів (меж), яким має бути приділено увагу інноваторів туристичних підприємств:

- 1) межа інноваційної інфраструктури;
- 2) межа інноваційних продуктів;
- 3) межа організаційних нововведень;
- 4) межа технологічних інновацій;
- 5) межа маркетингових інновацій.

Менеджер туристичного підприємства повинен чітко усвідомлювати, що інновації, якими може й повинно займатися його підприємство, – це:

- 1) сталий продукт туристичних дестинацій (за умов поєднання відмінної туристичної інфраструктури та заходів активного або пізнавального характеру);
- 2) налагодження доступної та якісної інфраструктури обслуговування тощо;
- 3) розвиток комунікативного потенціалу підприємства;
- 4) позитивний репутаційний рейтинг підприємства;

5) адекватна ціна на послуги підприємства;

6) заходи щодо відновлення та нарощування якості історико-культурного потенціалу території;

7) потреба (можливо, штучно створена і підтримувана) в об'єктах відвідування або популярність туристичного брэнда серед певних прошарків споживачів.

Узагальнюючи сказане, можна зробити такі висновки:

по-перше, специфіка механізмів управління інноваційною діяльністю туристичного підприємства визначається інноваційною культурою, що склалася на підприємстві;

по-друге, розвиток та конкурентоспроможність туристичного підприємства слід пов'язувати із залученням різного роду інновацій;

по-третє, інноваційний потенціал підприємства залежить від сфери його діяльності, матеріальних, фінансових, інтелектуальних ресурсів, професійної культури співробітників, готовності до змін, тенденції економічного та інноваційного розвитку з боку держави;

по-четверте, інноваційний потенціал туристичного підприємства є похідною від організаційної культури, що склалася на туристичному підприємстві;

по-п'яте, основною рушійною силою, виробником і провідником інноваційних змін у бізнес-процесі туристичного підприємства є менеджер туристичного підприємства.

На сучасному етапі в національних та міждержавних системах управління туристичною діяльністю почали відбуватися інноваційні процеси, настав час освоєння і застосування нових технологій (електронна торгівля), створення віртуальних туристичних фірм, удосконалення форм маркетингу та створення затребуваного туристичного продукту.

За Севастьяною С. А. [8] основними напрямками інноваційної діяльності туристичних підприємств є:

- випуск нових видів туристичного продукту, готельних послуг, та ін.;
- застосування нової технології і техніки у виробництві традиційних туристичних продуктів;
- залучення у сферу туристичного попиту раніше не використовуваних туристичних ресурсів;
- організаційні зміни у виробництві і споживанні традиційного туристичного продукту, готельних послуг тощо;
- новий менеджмент, новий маркетинг.

Відповідно до положень Світової організації торгівлі в туристській сфері інноваційна діяльність розвивається за трьома напрямками [7]:

1) впровадження нововведень, пов'язаних з розвитком підприємства і туристського бізнесу, у систему і структуру управління, включаючи реорганізацію, укрупнення, поглинання конкурентів; кадрова політика (оновлення кадрів, підвищення кваліфікації); раціональна економічна і фінансова діяльність (впровадження сучасних форм обліку звітності);

2) маркетингові інновації, що дозволяють охопити потреби цільових споживачів і залучити не охоплений сегмент покупців на даний момент часу;

3) періодичні нововведення, спрямовані на зміну споживчих властивостей туристичного продукту, його позиціонування на ринку як ексклюзиву, які передбачають збільшення конкурентних переваг.

Під інноваційною діяльністю туристичного підприємства будемо розуміти комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових

заходів, які приводять до інновацій. Таким чином, діяльність туристичного підприємства буде вважатися інноваційною, якщо в неї привносяться новітні теоретичні знання, прийоми, технології, підходи для отримання результату, потрібного суспільству. Інноваційну діяльність туристичного підприємства можна визначити як спільну, наполегливу працю всіх співробітників, спрямовану на створення і впровадження нововведень у туристичний бізнес. Варто пам'ятати, що інноваційна діяльність повинна мати системний характер. Означену системність мають забезпечувати суспільство і власне ті суб'єкти діяльності, що впроваджують новітні інноваційні продукти або технології.

Висновки. На туристичному підприємстві ключовими складниками інноваційної діяльності є:

- заходи, сконцентровані на пошук або створення нових туристичних продуктів, нових методів обслуговування споживача, політики ціноутворення тощо;

- роботи, спрямовані на завершення заходів, реалізованих раніше, до рівня інноваційних проектів (послуг, продуктів, технологій), орієнтованих на потреби туристичного ринку;

- діяльність, спрямована на освоєння інноваційних проектів, технологій виробництва послуги тощо.

Таким чином, інноваційна діяльність туристичного підприємства здебільшого спрямована на створення нового або зміну існуючого туристичного продукту, освоєння нових ринків збуту, впровадження передових ІТ-технологій у бізнес-процес і сучасних форм організаційно-управлінської діяльності на підприємстві. Управління нововведеннями та їх впровадження для розвитку туристичного підприємства – основне і найбільш вагоме питання, вирішення якого забезпечить конкурентну перевагу і, як результат, виживання туристичного підприємства.

Науковою новизною роботи є те, що вперше запропоновано розглядати «інноваційний потенціал туристичного підприємства» як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, а «інноваційну діяльність туристичного підприємства» – як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що приводять до інновацій.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання досліджених дефініцій «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал» у практичній роботі у галузі туристичного бізнесу.

Основою подальших наукових досліджень може стати вивчення впливу інноваційних змін на організаційну культуру туристичних підприємств.

Бібліографічні посилання

1. **Гринько, Т. В.** Теоретичні засади управління інноваційним потенціалом промислового підприємства [Текст] / Т. В. Гринько, С. А. Єфімова // Вісн. Нац. ун-ту водного господарства та природокористування. Сер. Економіка. – 2013. – №3(63). – С. 75-83.

2. **Гуржий, Н. Н.** Инновационные технологии в туристической индустрии [Текст] / Н. Н. Гуржий, А. В. Третинко // Устойчивое развитие экономики. – 2013. – №3. – С. 221-224.

3. **Зиновьев, Ф. В.** Инновационный подход к развитию туристической отрасли Украины [Текст] / Ф. В. Зиновьев, А. В. Бартошук // Инновац. экономика.

– 2012. – №4 (30). – С. 161-164.

4. **Квартальнов, В. А.** Туризм [Текст] / В. А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.

5. **Крупський, О. П.** Організаційна культура туристичного підприємства як індикатор його інноваційного потенціалу [Текст] / О. П. Крупський // Бізнес-Інформ. – 2014. – №9– С. 200-204.

6. **Мірошник, Р. О.** Розвиток туристичної галузі України: особливості та проблеми [Текст] / Р. О. Мірошник, І. В. Щир // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2013. – №754. – С. 41-46.

7. **Романова, М. М.** Інновації в індустрії туризму [Електронний ресурс] / М. М. Романова // Інновації в науці: Сб. ст. по матеріалам ХХІХ міжнарод. науч.-практ. конф. № 1 (26). – Новосибірськ: Изд. СибАК, 2014. – Режим доступу: – <http://sibac.info/13053>.

8. **Севастьянова, С. А.** Региональное планирование развития туризма и гостиничного хозяйства [Текст]: учеб. пособие / С. А. Севастьянова. – М.: КНО-РУС, 2007. – 256 с.

9. **Михайліченко, Г. І.** Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток [Електронний ресурс] / Г. І. Михайліченко // Проблеми економіки – 2013. – № 1. – Режим доступу: – <http://cyberleninka.ru/article/n/turisticheskiy-potentsial-metody-otsenki-i-innovatsionnoe-razvitiye> – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 11.03.15

УДК 330.341.1 (477)

Н. П. Мешко, М. К. Костюченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІТ ЯК ПРОВІДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

На основі статистичних даних проведено аналіз ринку ІТ України, який показав, що існує великий потенціал для розвитку цієї інноваційної сфери діяльності в Україні. Здійснено прогнозування обсягів ринку ІТ України на 2014-2016 р. за допомогою лінії тренда та штучної нейронної мережі. Для визначення факторів, що впливають на обсяг ринку ІТ та характеру цього впливу проведено кореляційно-регресійний аналіз та виявлено чотири фактори, що найбільше впливають на ринок. Спрогнозовано позитивну тенденцію обсягів ринку ІТ в Україні у 2014-2016 рр.

Ключові слова: інновації, сфера ІТ, ринок ІТ, перспективи розвитку сфери ІТ.

На основе статистических данных проведен анализ рынка ИТ Украины, который показал, что существует большой потенциал для развития этой инновационной сферы деятельности в Украине. Выполнено прогнозирование объемов рынка ИТ Украины на 2014-2016 г. с помощью линии тренда и искусственной нейронной сети. Для определения факторов, влияющих на объем рынка ИТ и характера этого влияния проведен корреляционно-регрессионный анализ и выявлены четыре фактора, которые наиболее влияют на рынок. Спрогнозировано положительную тенденцию объемов рынка ИТ в Украине в 2014-2016 гг.

Ключевые слова: инновации, сфера ИТ, рынок ИТ, перспективы развития сферы ИТ.

An analysis of Ukrainian IT market was made based on statistical data. This analysis showed that there is great potential for development of innovations sector in Ukraine. A forecast of IT market volumes in 2014-2016 years was made using trend lines and artificial neural network. A correlation and regression analysis determined four factors that influence the Ukrainian IT market the most. A positive trend was foreseen for the Ukrainian IT market volumes in 2014-2016 years.

Key words: innovation, IT sector, IT market, outlook for the IT sector.

Вступ. Інноваційна діяльність стає невід'ємною, важливою частиною сучасного світу, що динамічно розвивається. Кожна лідируюча країна визначила пріоритетні інноваційні сфери діяльності та зосереджує свої зусилля на їх розвитку. В Україні серед інноваційних сфер діяльності найкращу динаміку розвитку демонструє сфера інформаційних технологій, тому вивчення її перспектив є актуальним.

Питанням інноваційної діяльності сьогодні присвячені дослідження широкого кола як окремих науковців, так і наукових установ. Серед них слід відзначити роботи таких науковців, як-от: Н. Мешко, О. Дериколенко, Т. Бабенко, Т. Хрипун, С. Кваш, С. Ілляшенко, П. Харів, Є. Єгоров, С. Саталкіна, Т. Форостин, І. Карпунь та ін. Розвиток інноваційної діяльності України також широко досліджується засобами масової інформації України та світу. Крім того, особливу увагу звертають на розвиток сфери ІТ України. Основою для досліджень слугують нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших органів влади. Український уряд разом з представниками ІТ-компаній розробили стратегією динамічного розвитку економіки. План передбачає створення 100 тис. нових робочих місць в ІТ-сфері до 2020 року[1]. Питання розвитку ІТ сфери в Україні широко досліджується.

Постановка завдання. Метою даної роботи є розробка прогнозу розвитку ІТ ринку України в умовах невизначеності на основі наявних статистичних даних, тенденцій та прогнозів експертів із застосуванням методів прогнозування, таких як лінія тренда та штучні нейронні мережі; виокремлення на основі прогнозу заходів для розвитку сфери ІТ.

Результати. В Україні налічується 66,5 тис. суб'єктів господарювання різних форм власності, діяльність яких сконцентрована переважно на сфері зв'язку та інформатизації. Про це йдеться у річному звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері інформатизації та зв'язку.

Водночас 280 тис. 400 осіб працюють у сфері зв'язку та інформатизації. Загалом працівники сфери ІКТ становлять 13% від середньої кількості працівників сфери послуг. Крім того, за результатами 2013 року українці надали ІТ-послуг на 20 млрд грн [2].

У 2013-2014 рр., крім підтримки та інсталяції ПЗ і обладнання, особливо затребувані ІТ-консалтинг і ІТ-аутсорсинг для великих і середніх підприємств. Сьогодні на ринку України відбувається процес консолідації великих підприємств, а отже, з'являється необхідність впровадження нових ІТ-рішень, а це завжди супроводжується великим обсягом ІТ-послуг. Крім того, ринок «підхоплює» загальносвітовий тренд - хмарні послуги.

Резерви зростання ринку ІТ в 2013-2014 рр. [3]:

- державні проекти (великий відкладений попит) – контролюючі органи, національні бази даних (реєстр, кадастр);
- модернізація великих підприємств (консолідація і приватизація, облгази, хімпром, енергетика) - ERP з усіма наслідками;
- засоби міжнародних фінансових інститутів (МВФ, ЄБРР);
- ІТ-послуги, зокрема оптимізація ІТ (в т.ч. хмари);

– мобільний Інтернет (3G / 4G) [4]

ІТ-ринок суттєво залежить від зовнішніх сировинних ринків: у 2009 р. після кризи в Україні обвал ринку ІТ (-56%) перевершив обвал економіки (-14%) у 2,5 разу. Самим захищеним від економічних потрясінь сегментом є ІТ-послуги, проте їх частка в Україні становить менше 10%. Для порівняння, у розвинених країнах вона становить 40-50%, в регіонах Центральної і Східної Європи (Чехія, Польща та ін.) - 20-30% і є тенденції до зростання. Тому саме в цей сегмент варто сьогодні інвестувати, щоб стимулювати зростання економіки [5].

Весь ІТ-ринок фактично залежить від сегмента продажу обладнання, який в останні роки не зростає. Якщо виключити частку ІТ-послуг (9,3%), то практично 90% ринку - імпортований товар. Відтак будь-які валютні коливання вдарять практично по всіх учасниках ринку, тому ті компанії, які роблять ставку на ринок ІТ-послуг, перебувають у більш вигідній становищі за будь-яких економічних катаклізмів [4].

Forbes виділив п'ять ключових напрямків на ІТ-ринку і надав провідним гравцям можливість зробити прогнози щодо кожного з них. Експерти обіцяють технічні інновації, але на зростання внутрішнього споживання не розраховують. Зростуть обсяги експорту ІТ-послуг [6].

Відносно невеликі обсяги ІТ-інвестицій, але хорошу динаміку зростання, ймовірно, продемонструє ритейл, транспорт та енергетика.

Сфера ІТ-послуг (а особливо ІТ-аутсорсинг) залишатиметься основним чинником позитивних змін у найближчі 5-6 років. Тут є великий потенціал для створення власних інтелектуальних продуктів на основі розробок українських компаній. Також значний внесок з боку ІТ може бути зроблений у сфері розробки державних проектів, таких, як, скажімо, електронний уряд [1].

Для прогнозу обсягів ринку можна скористатися двома методами:

1. Побудова лінії тренда на основі статистичних даних про обсяг ринку ІТ за минулий проміжок часу. Цей метод дає можливість спрогнозувати тенденцію розвитку ринку, але в умовах невизначеності та у середовищі, що швидко змінюється, ця тенденція може різко змінитися і прогнози завдяки лінії тренда можуть не справдитися.

2. Побудова прогнозу з використанням штучної нейронної мережі, що являє собою математичну модель, а також її програмну та апаратну реалізацію, побудовану за принципом функціонування біологічних нейронних мереж — мереж нервових клітин живого організму [7].

Прикладом успішного застосування нейронних обчислень у галузі економіки, зокрема фінансовій сфері, є системи управління кредитними ризиками, що успішно застосовуються у деяких відомих банках США. Нейромережеві технології дають змогу точно встановити потенційних неплатників [8].

Іншими важливими сферами застосування нейронних обчислень у галузі економіки є прогноз ситуації на фондовому ринку, оцінка вартості нерухомості, прогнозування динаміки біржових курсів, оптимізація товарних і грошових потоків, автоматичне зчитування чеків і форм тощо [9].

Для початку спробуємо спрогнозувати обсяги ринку ІТ за допомогою лінії тренда. Такі прогнози не можна будувати на довгострокову перспективу через можливі зміни середовища. Але принаймні на 2014-2015 рр. зробити прогноз цілком можливо (рис. 1).

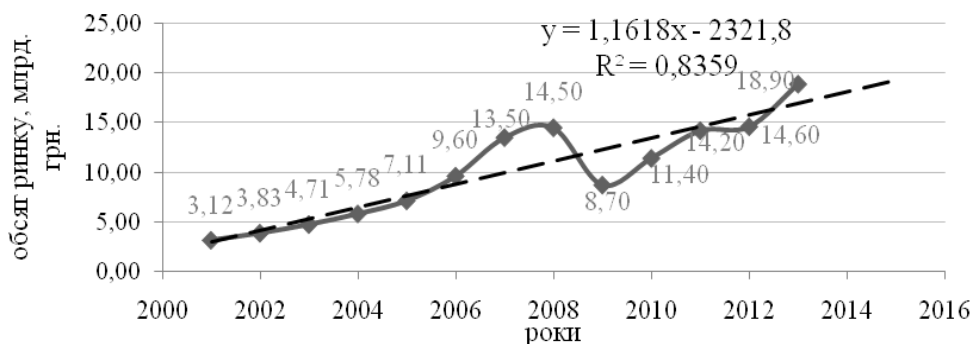


Рис. 1. Прогноз обсягу ринку ІТ України за допомогою лінії тренда

Побудова лінії тренда була здійснена у програмі Microsoft Office Excel. Програма автоматично генерує майбутні значення на основі наявних або екстрапольовані значення на основі обчислень лінійного чи експоненціального наближення.

Програма згенерувала лінійне рівняння лінії тренда, яким можна скористатися для прогнозування майбутніх значень шляхом підстановки. Рівняння лінії тренда має вигляд $y = 1,1618x - 2321,8$ (1), де y – прогнозна величина; x – роки.

Показник R^2 – це коефіцієнт детермінації, що вказує, наскільки отримані спостереження підтверджують модель.

Методом підстановки даних у рівняння (1) було знайдено прогнозні значення обсягу ринку на 2014 та 2015 рр.: 18,0652 млрд грн та 19,227 млрд грн відповідно.

За допомогою першого методу було прогнозовано ріст обсягу ринку ІТ в Україні в 2014-2015 рр., але через ряд причин цей прогноз може виявитися недостовірним, тому треба також зробити прогнозування за допомогою методу побудови штучної нейронної мережі. Серед причин використання цього методу основними є:

1. Наявність великої кількості факторів, що впливають на ринок ІТ та високу невизначеність політичної та економічної ситуації в країні;
2. Відсутність великого масиву даних щодо динаміки змін обсягу ринку ІТ, що робить прогноз менш точним. Наявна інформація про обсяг ринку ІТ обмежена 2000-2013 рр. з огляду на те, що ринок ІТ відносно новий. При цьому основні фактори, що можуть впливати на ринок ІТ, можна дослідити у набагато тривалішій історичній перспективі, що робить їх прогнозування точнішим.

Крім того, виявлено фактори, що можуть потенційно впливати на ринок ІТ, та за допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначено ступінь їх впливу на ринок ІТ.

Таблиця 1

Фактори, що можуть впливати на обсяг ринку ІТ України

Показник	Вартість 100 доларів США, грн	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млрд грн	Експорт послуг, млрд грн	ВВП, млрд грн	Індекс інфляції, %	Середня заробітна плата, грн	Імпорт послуг, млрд грн
Коефіцієнт кореляції	0.54	0.90	0.89	0.95	0.13	0.95	0.72
Коефіцієнт детермінації	0.29	0.81	0.79	0.91	0.02	0.90	0.52
Стандартна похибка	0.50	0.26	0.27	0.18	0.59	0.19	0.42

Значення коефіцієнта детермінації показує, наскільки відсотків варіація досліджуваного фактора зумовлюється варіацією фактора впливу. У нашому прикладі коефіцієнт детермінації 0,91 для фактора впливу ВВП означає, що варіація обсягу ринку ІТ зумовлюється варіацією ВВП на 91% [10].

З коефіцієнтів кореляції та детермінації можна побачити, що суттєвий вплив мають такі фактори, як прямі іноземні інвестиції, експорт послуг, ВВП та середня заробітна плата. За допомогою множинної регресії ми проаналізували, наскільки тісний взаємозв'язок між цими чотирма факторами та результативним фактором – обсягом ринку ІТ в Україні. Оцінку параметрів рівняння множинної регресії здійснювали методом найменших квадратів за допомогою Microsoft Office Excel. Коефіцієнт множинної регресії склав 0,9865 за коефіцієнта детермінації 0,9732 та стандартної похибки 0,115, що свідчить про те, що існує близька лінійна залежність між досліджуваними факторами та що обсяг ринку ІТ на 97% залежить від ВВП країни, експорту послуг, іноземних інвестицій та середньої заробітної плати [10].

Таблиця 2

Прогнозні значення показників обсягу ринку ІТ України на основі прогнозів впливових показників

Показник	2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	мін.	макс.	мін.	макс.	мін.	макс.
ВВП, млрд грн	1382	1462	1350	1535	1383	1612
Експорт, млрд грн	116.81	117.16	120.90	122.44	125.13	127.95
Прямі іноземні інвестиції, млрд грн	414.61	438.55	486.09	552.57	483.93	564.08
Середня заробітна плата, грн	3379	3521	3731	4012	3917	4212
Обсяг ринку ІТ, млрд грн	19.84	27.58	20.34	30.41	22.18	34.29

Спираючись на фактори впливу (табл.2), зроблено прогнози зміни обсягу ринку ІТ на основі прогнозів змін факторів, що на нього впливають за допомогою штучної нейронної мережі.

Отже, за допомогою штучної нейронної мережі нами розроблена модель залежності обсягу ринку валют від чотирьох показників, що мають на нього вплив (доведений регресійним аналізом). Знаючи прогнозні величини цих чотирьох показників, можна визначити приблизну варіацію обсягу ринку ІТ з імовірністю 95,4%.

Як бачимо, прогнозні значення показників за допомогою лінії тренда та значення показників, розрахованих з використанням штучної нейронної мережі, дещо відрізняються. Можна виокремити загальну тенденцію до росту обсягу ринку ІТ у 2014-2016 рр. навіть в умовах кризи 2014 р. та невизначеності.

На основі аналізу фактичного стану ринку ІТ та прогнозів його динаміки нами зроблено SWOT-аналіз ринку ІТ України (табл. 3).

Виходячи із результатів SWOT-аналізу, тенденцій ринку та його прогнозних значень, ми розробили загальні рекомендації для розвитку сфери ІТ в Україні:

- розширення контактів з іноземними партнерами та замовниками;
- розширення асортименту ІТ-послуг;
- розробка стратегії інноваційного розвитку на підприємствах;
- концентрація уваги на ІТ-аутсорсингу;
- залучення іноземних інвестицій;
- керування ризиками.

Таблиця 3

SWOT-аналіз ринку ІТ України*

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - висока якість ІТ таланту - репутація українських програмістів - зростання кількості талановитої молоді - сертифіковані спеціалісти - непорушне прагнення успіху - велика пропозиція відносно дешевих ІКТ ресурсів - підхід, орієнтований на результат - зручне географічне розташування - швидке зростання ІТ сектору 	<ul style="list-style-type: none"> - висока фрагментарність ІТ ринку - низький рівень іноземних інвестицій - вплив висококваліфікованих кадрів - несприятливе законодавче поле - низький рівень витрат на ІТ на внутрішньому ринку - тимчасова втрата Криму та частини Донбасу - високий рівень корупції - негарантовані права інвесторів та власності
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень плинності кадрів - консолідація ринку - потенціальне приєднання до Європейського Союзу - трансформація індустрії з ІТ у High-Tech - розвиток ІТ-аутсорсингу та партнерства у сфері 	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення політико-економічної ситуації в Україні - збільшення відтоку висококваліфікованих кадрів - економічна рецесія - поява конкурентів на потенційних ринках - низький розвиток інноваційних галузей в Україні та низький попит на ІТ-послуги

*Складено на основі [11]

Висновки. У роботі проаналізовано стан та динаміку розвитку сфери ІТ України та виявлено, що існують перспективи розвитку цієї сфери в Україні незалежно від нестабільної ситуації та ризикового середовища. Нами розроблена модель прогнозування обсягу ринку ІТ України залежно від факторів, що на нього впливають, з використанням кореляційно-регресійного аналізу, прогнозування за допомогою лінії тренда та штучної нейронної мережі. Прогнозні значення обсягів ринку ІТ розраховано, зважаючи на загальну тенденцію ринку та прогнозних значень основних чотирьох факторів, що впливають на нього: обсяг ВВП, експорт послуг, середня заробітна плата та обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну. На основі прогнозних значень можна зробити висновок про подальший розвиток ІТ сфери в Україні, а отже, і про її привабливість для потенційних інвесторів та підприємств.

Наукова новизна роботи полягає:

– у проведенні прогнозування обсягів ринку ІТ України за допомогою лінії тренда та штучної нейронної мережі;

– використанні кореляційно-регресійного аналізу для пошуку факторів впливу на ринок ІТ України для побудови штучної нейронної мережі.

Результати роботи можна використовувати як основу для розробки стратегій інноваційного розвитку підприємств в умовах невизначеності.

Одержані результати можуть стати основою для подальших досліджень розвитку інноваційної діяльності підприємств України та виявлення можливостей розвитку ІТ сфери нашої країни як найбільш перспективної інноваційної галузі діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Уряд спільно з представникам ІТ-індустрії планує зробити Україну лідером в ІТ-аутсорсингу Європи Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua>. – Заголовок з екрана.
2. **Бабанін, О. С.** Статистика розвитку ІТ-ринку в США, Україні й світі / О. С. Бабанін // Статистика України. – 2013. – № 1. – С. 22–27
3. Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення : [парламент. слухання] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1412111.htm. – Заголовок з екрана.
4. **Поздняков, В.** IDC Україна: «В Украине нет ресурсов для роста рынка ИТ» [Электронный ресурс] / В. Поздняков. – Режим доступа: <http://ain.ua/2013/08/15/136156>. – Загл. с экрана.
5. **Гребень, И.** Обзор рынка ИТ-услуг Украины за январь 2014 [Электронный ресурс] / И. Гребень. – Режим доступа: <http://www.marketing-ua.com/articles.php?articleId=4129> – Загл. с экрана.
6. Прогнози розвитку ІТ-галузі. Журнал Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business>. – Заголовок з екрана.
7. **Руденко, О. Г.** Штучні нейронні мережі [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Г. Руденко, Є. В. Бодянський. – Х. : Компанія СМІТ, 2006. – 404 с.
8. **Хайкин, С.** Нейронные сети [Текст] / Саймон Хайкин. – М.: Вильямс, 2006. – 1103 с.
9. **Brief, A.** Introduction to Neural Networks [Text] / A. Brief – D.: Kriesel, 2007. – 244с.
10. Кореляційно-регресійний аналіз засобами MS Excel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.org/1-53264.html> – Заголовок з екрана.
11. Конференція ІТ Weekend 2014 «Наслідки кризи в Україні для ринку ІТ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ignitejobs.com.ua/weekend-ukrainska-kriza-naslidki-dlya-galuzi/>. – Заголовок з екрана.

Надійшла до редколегії 24.02.15

УДК 065.012

І. Л. Сазонець

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЗНАНЬ У НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ

Досліджено методологічні підходи до оцінки знань у сучасному інформаційному середовищі, визначено наукометричні бази як основні інструменти реалізації економіки знань, проаналізовано головні наукометричні бази та індекси.

Ключові слова: підходи, оцінка, наукометричні бази, інструменти, економіка, знання, індекси.

Исследованы методологические подходы к оценке знаний в современном информационном пространстве, определены наукометрические базы как основные инструменты реализации экономики знаний, проанализированы главные наукометрические базы и индексы.

Ключевые слова: подходы, оценка, наукометрические базы, инструменты, экономика, знания, индексы.

Methodological approaches to the assessment of knowledge in modern information space are investigated, scientometric bases as the main tools for implementation of the knowledge economy are defined, the main scientometric databases and indexes that are used are analyzes.

Key words: approaches, assessment, scientometric bases, tools, economy, knowledge, indexes.

Вступ. Розвиток економіки знань сьогодні потребує поширення та реалізації конкретних інструментів досягнення наукової ефективності. Наукометрія – це кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу [7]. Відповідно наукометричну базу можна визначити як платформу, що депонує наукові праці, у якій обробляють списки процитованої літератури, обчислюють певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності того чи іншого видання, організації, науковця і т.д. Необхідно наголосити, що зазначені «впливовість і авторитетність» можуть лише побічно характеризувати якість, тому не слід ототожнювати функції наукометричних показників з апаратом рецензування, який визначає якість безпосередньо.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 318 від 05.04.2012 р., у 2013–2014 рр. заплановано здійснити «перехід на міжнародні критерії оцінювання праці вчених», а розпорядження Кабінету Міністрів № 780-р від 08.10.2012 р. передбачає протягом 2013–2017 рр. «удосконалення механізму наукометричного оцінювання діяльності наукових працівників». Можна впевнено стверджувати, що наступним кроком буде врахування позиції науковця в рейтингу наукометричних систем під час обрання на посаду керівника підрозділу або наукової установи, присвоєння вчених звань, вирішення питань щодо фінансування тощо.

Наукометричні показники активно застосовуватимуть і в процесі оцінювання діяльності бюджетних наукових установ (наказ МОН України № 399 від 03.04.2012 р.). Пункт 7.5 згаданого наказу передбачає на основі проведеного оцінювання (атестації) розробити рекомендації щодо оптимізації їх діяльності, зокрема «реорганізації, перепрофілювання чи ліквідації окремих наукових установ». Атестацію згідно з порядком, затвердженим наказом №399, було заплановано на 2013–2014 рр.

Питання, що стосуються створення наукометричних баз знань, вивчали дослідники різних галузей науки, оскільки ці питання мультидисциплінарні. Серед учених-економістів, які найповніше висвітлювали питання створення баз знань та основ функціонування економіки знань на основі інформаційних технологій, слід виділити Ю. В. Діденко [3], М. В. Ляхович [4], М. В. Полякова [8;9], О. І. Пушкаря [5], О. М. Сазонець [6], І. Г. Ханіна [8;9], Ю. С. Яцківа [10] та ін. У сучасних умовах уже недостатньо дослідження тільки загальних принципів функціонування економіки знань, тому потрібен аналіз її конкретних інструментів. Одним із таких інструментів є наукометричні бази знань.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є систематизація методологічних підходів до оцінки знань, акумульованих у наукометричних базах, та визначення перспектив розвитку оцінки знань українських авторів у світовій системі наукометричного оцінювання.

У ході виконання поставлених завдань застосовано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: аналіз, синтез, порівняльних характеристик, теоретичного узагальнення, системний підхід.

Інформаційною основою роботи є законодавча база України, дані Державної служби статистики України, праці вітчизняних і закордонних економістів, матеріали авторських досліджень, інформація з Інтернету про існуючі наукометричні бази.

Результати. Ефективність наукової діяльності можна оцінювати із застосуванням як якісних, так і кількісних показників. В основу якісних оцінок покладено висновки експертів. Суб'єктивність подібних оцінок знижує достовірність результатів. Кількісні оцінки засновані на опублікованих даних і патентній інформації: кількості публікацій, аналізі частоти їх цитування (індекс цитування), індексі Хірша, імпаکت-факторі наукового журналу, у якому праці опубліковані, кількості одержаних вітчизняних і міжнародних грантів, стипендій, вітчизняних та іноземних премій, участі в міжнародному науковому співробітництві, складі редколегій наукових журналів. Серед перерахованих вище показників останнім часом найбільший інтерес викликають індекс цитування, індекс Хірша та імпакт-фактор.

Оцінити внесок ученого або організації у світову науку, визначити якість проведених наукових досліджень можна за допомогою статистичних даних показників Science Citation Index (SCI) та Journal Citation Reports (JCR), які випускає Institute for Scientific Information (ISI) (Філадельфія, США). У міжнародній практиці наукометричних досліджень сьогодні застосовують наукометричні бази даних.

Наукометрична база даних (НМБД) – це бібліографічна і реферативна база із інструментами кількісного виміру ефективності творчої праці вченого для відстеження цитування статей, опублікованих у наукових виданнях. Наукометричну базу можна визначити як платформу, що депонує (акумулює) в електронному вигляді наукові праці вчених різних галузей знань і обробляє списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можливо проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності того чи іншого видання, організації, науковця і т.д.

Одним із таких показників є індекс економіки знань – комплексний показник, що характеризує рівень розвитку економіки, заснованої на знаннях, у країнах і регіонах світу. Розроблений у 2004 р. групою Світового банку (The World Bank) у межах спеціальної програми «Знання для розвитку» (Knowledge for Development) для оцінки здатності країн створювати, приймати і поширювати знання, індекс випускають щорічно. Передбачається, що його мають застосовувати держави для аналізу проблемних моментів у їх політиці та вимірювання готовності країни до переходу на модель розвитку, засновану на знаннях.

В основу розрахунку індексу покладено запропоновану Світовим банком «Методологію оцінки знань» (The Knowledge Assessment Methodology – КАМ), яка містить комплекс із 109 структурних і якісних показників, об'єднаних у чотири основні групи:

1) індекс економічного та інституційного режиму (The Economic Incentive and Institutional Regime) – умови, у яких розвиваються економіка і суспільство в цілому, економічне і правове середовище, якість регулювання, розвиток бізнесу та приватної ініціативи, здатність суспільства і його інститутів до ефективного використання існуючих та продукування нових знань;

2) індекс освіти (Education and Human Resources) – рівень освіченості населення та наявність у нього ґрунтовних навичок створення, поширення та застосування знань. Характеризується показниками грамотності дорослого населення, співвідношенням зареєстрованих учнів (студентів і школярів) до кількості осіб відповідного віку, а також деякими іншими показниками;

3) індекс інновацій (The Innovation System) – рівень розвитку національної інноваційної системи, яка включає компанії, дослідні центри, університети, професійні об'єднання та інші організації, що сприймають і адаптують глобальне знання для місцевих потреб, а також створюють нові знання і засновані на них нові технології. Характеризується кількістю наукових працівників, зайнятих у сфері НДДКР; кількістю зареєстрованих патентів, числом і тиражем наукових журналів і т.д.;

4) індекс інформаційних і комунікаційних технологій-ІКТ (Information and Communication Technology) – рівень розвитку інформаційної та комунікаційної інфраструктури, яка сприяє ефективному поширенню і переробці інформації.

За кожною групою показників країнам виставляють оцінку в балах – від 1 до 10. Чим вищий бал, тим вище оцінена країна за даним критерієм. Під час розрахунку враховують і загальні економічні та соціальні індикатори, що включають показники щорічного зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) і значення індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП) країни.

Методологія оцінки знань передбачає також два зведені індекси – індекс економіки знань (The Knowledge Economy Index) та індекс знань (The Knowledge Index).

Індекс економіки знань – комплексний показник оцінки ефективності використання країною знань для її економічного та суспільного розвитку. Характеризує рівень розвитку тієї чи іншої країни або регіону щодо економіки знань.

Індекс знань – комплексний економічний показник для оцінки здатності країни створювати, приймати і поширювати знання. Характеризує потенціал країни або регіону стосовно економіки знань.

Індекс економіки знань – це середнє значення за чотирма індексами: індексом економічного та інституційного режиму, індексом освіти, індексом інновацій та індексом інформаційних технологій і комунікацій. Індекс знань – середнє значення індексу освіти, індексу інновацій та індексу інформаційних технологій і комунікацій. Ці індекси розраховують для кожної країни, групи країн і всього світу в цілому. Зіставлення значень індексів дозволяє порівнювати окремі показники різних країн, а також середні показники, що характеризують групу країн. Порівнювати можна як за окремими показниками, так і за зведеними індикаторами.

Розглянемо найбільші наукометричні бази та кількісні показники за часом їх створення. У 1960 р. в Інституті наукової інформації (Institute for Scientific Information, ISI), очолюваному Юджином Гарфілдом (Eugene Garfield), започаткували систему розрахунку індексу наукових посилань – Science Citation Index (SCI) – бібліографічний ресурс, за допомогою якого щорічно обробляють списки літератури 2500 провідних наукових журналів і публікують результати в кількох розділах, зокрема Citation Index (індекс посилань), Source Index (індекс джерел) та Permuterm Subject Index (покажчик ключових слів) [1]. Слід зазначити, що вітчизняні науковці інколи перекладають SCI як «індекс наукового цитування», тому деякі автори вважають його кількісним показником. Насправді ж у цьому випадку «Index» означає «алфавітний покажчик», а не «коефіцієнт», і його не

можна застосовувати для рейтингового оцінювання наукових робіт.

Застосування системи розрахунку SCI дозволяє шукати інформацію не лише за автором чи тематичним рубрикатом, а й за списком цитованої літератури. Наприклад, знаючи прізвище провідного фахівця в певній галузі, можна знайти праці, в яких є посилання на нього, але які, можливо, були віднесені рубрикаторами до суміжних галузей. До того ж створена інформаційна база доступна для статистичної обробки. Проте в SCI аналізують лише обмежену кількість наукової періодики, яку на перший погляд не можна розглядати в сукупності. Водночас у результаті спеціальних розрахунків було виявлено, що видання, які входять до бази SCI, хоча і становлять лише 2–3% загальної кількості журналів у всьому світі, дозволяють відшукати близько 50 % необхідної інформації (тобто на них припадає 50 % усіх цитувань у світі) [7].

Таким чином, стратегія SCI полягала у включенні до бази лише тих видань, які входили до так званого «інформаційного ядра» в кожній галузі науки, що потребувало створення критеріїв оцінювання наукової значущості журналів. Добираючи нові видання до SCI, Ю. Гарфілд звернув увагу на те, що рейтинг журналів, складений на основі загальної кількості посилань на них, суттєво відрізняється від рейтингу, в якому порівнюють середню кількість посилань на одну статтю [11]. Він почав застосовувати розрахунковий показник, який, на його думку, об'єктивний для оцінювання впливовості видання. Для порівняння журналів було запропоновано спочатку застосовувати розрахунковий показник усередині бази SCI, а згодом фактор «впливовості», або імпакт-фактор.

Отже, незважаючи на те, що SCI – лише бібліографічна база даних, призначена для полегшення пошуку наукової інформації, у 1974 р. на її основі було розпочато публікацію Journal Citation Reports (JCR) – періодичного видання, у якому критично оцінюють провідні світові видання за допомогою кількісної статистичної інформації, заснованої на даних літературних посилань.

На завершення історичного екскурсу слід зазначити, що з 1992 р. ISI з його продуктами стали частиною Thomson Reuters; SCI і тепер доступний для дослідників, адміністраторів як пошуковий інструмент, що охоплює близько 3700 провідних світових наукових журналів; JCR публікує низку наукометричних показників понад 10100 наукових видань, які входять до бази Web of Science, створеної на основі SCI, Social Sciences Citation Index та Arts and Humanities Citation Index.

Web of Science, або Web of Knowledge, – пошукова платформа, яка об'єднує реферативні бази даних публікацій у наукових журналах і патентів, у тому числі бази, що враховують взаємне цитування публікацій, які розробляє і надає компанія Thomson Reuters. Web of Science охоплює матеріали із природничих, технічних, біологічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва. Платформа має вбудовані можливості пошуку, аналізу та керування бібліографічною інформацією.

Web of Science включає понад 3700 провідних журналів і 10100 наукових видань у світі, у тому числі журнали відкритого доступу і понад 110000 матеріалів конференцій. Вона охоплює період із 1900 р. у 256 дисциплінах. У 2012 р. до рейтингу Web of Science занесено 18 українських видань, 17 із яких видають наукові установи НАН України.

Отже, першою і однією з найавторитетніших світових наукометричних баз є Web of Science, яка, у свою чергу, є частиною платформи Web of Knowledge. Проаналізуємо кількісні показники, які розраховують у цій базі й публікують у Journal Citation Reports.

Серед кількісних показників Web of Science слід згадати Immediacy Index (індекс оперативності) – співвідношення кількості цитувань певного журналу протягом визначеного року до загальної кількості статей, опублікованих у тому ж році. Цей індекс застосовують для оцінювання швидкості й ефективності подання опублікованої в журналі інформації.

У 2004 р. видавництво «Elsevier» ввело в дію наукометричну базу Scopus, основним призначенням якої є охоплення більшості наукових журналів світу.

Scopus – бібліографічна і реферативна база даних й інструмент для відстеження цитування статей, опублікованих у наукових виданнях. Є одним зі складників інтегрованого науково-інформаційного середовища Sci Verse. Індексує 19000 назв наукових видань із технічних, медичних і гуманітарних наук 5000 видавців. База даних індексує наукові журнали, матеріали конференцій та серійні видання. Розробники і власники Sci Verse Scopus – видавнича корпорація «Elsevier». База даних доступна на умовах передплати через веб-інтерфейс. Пошуковий апарат Scopus інтегрований із системою Scirus для пошуку веб-сторінок і патентною базою даних.

Видавнича корпорація «Elsevier» позиціонує Scopus як найбільшу у світі універсальну реферативну базу даних із можливістю відстеження частоти цитування публікацій. Згідно з оголошеною стратегією ця база даних має стати найбільш повним і вичерпним ресурсом для пошуку наукової літератури. Станом на середину 2009 р. Scopus містила 38 млн записів наукових публікацій, у тому числі 19 млн записів ресурсів, опублікованих після 1996 р., зі списками бібліографічних посилань до статей.

Sci Verse Scopus індексує наукові джерела на різних мовах за умови наявності версій рефератів англійською мовою. Видавців за регіонами світу можна розподілити так:

- Європа, Середній Схід та Африка (52 %);
- Північна Америка (36 %);
- Азійсько-Тихоокеанський регіон (9 %);
- Південна Америка (3 %).

Рішення про індексування нової назви видання базою даних Scopus приймають за результатами розгляду запитів на включення нових назв видань Консультативним комітетом Scopus із відбирання змісту (CSAB). До цього комітету входять галузеві фахівці (приблизно 20 учених і 10 бібліотекарів), які репрезентують різні галузі знання та регіони світу. Запит на включення нової назви видання до бази даних може подати будь-який науковець за визначеним на веб-сайті ScopusInfo зразком. Крім того, члени CSAB можуть самостійно обирати видання для включення до бази даних. Рішення про включення нових видань до Scopus (та виключення видань, які перестали задовольняти вимоги Scopus) приймають щорічно. Кінцевий термін подачі науковцями запитів на включення нової назви видання до Scopus для індексації у наступному році – 1 вересня. Видання, прийняті до включення у базу даних, розміщують у Scopus на початку року, наступного після прийняття запиту на їх включення.

Основні критерії відбору видань для включення до бази даних Scopus:

- видання повинно мати назву англійською мовою та версії рефератів усіх наукових статей також англійською мовою для оцінки їх якості; повні тексти статей можна публікувати будь-якою мовою;
- періодичне видання повинно публікувати нові випуски щонайменше 1 раз на рік;

- загальна якість видання повинна бути високою. Її оцінюють за такими критеріями:

а) авторитетність: репутація комерційного видавця або наукового товариства; різні місця роботи авторів; міжнародний науковий авторитет провідних членів редколегії та різні місця їх роботи (серед іншого враховують цитованість членів редколегії і авторів журналів у виданнях, що вже індексуються Scopus);

б) популярність і доступність: кількість посилань на видання у базі даних Scopus; кількість установ, що передплачують видання; бази даних інформаційних агрегаторів, у яких вже індексують видання; кількість запитів на включення видання до Scopus;

- політика видання повинна передбачати певну форму контролю за якістю публікацій (наприклад, наукове рецензування);

- видання повинно мати власний веб-сайт із версіями сторінок англійською мовою для оцінки якості головної сторінки видання; наявність на веб-сайті повних текстів статей – не обов'язкова, але це бажано для забезпечення можливостей безшовного переходу зі сторінок у Scopus до сторінок повних текстів статей («View at Publisher»).

Експертна рада CSAB обробляє всі запити на включення нових назв видань до Scopus і практично завжди автоматично відхиляє запити на включення видань, які не мають:

- ISSN;
- стабільної регулярності виходу нових випусків;
- списків бібліографічних посилань до статей;
- рефератів англійською мовою до кожної статті;
- апарату рецензування;
- власного веб-сайту.

Проекти щодо використання наукометричної бази даних Scopus для оцінки наукового потенціалу країни в цілому та окремих суб'єктів наукової діяльності на рівні вищих органів державної влади почали реалізовувати в Україні із 2009 р. Протягом року Міністерство освіти і науки України та Національна академія наук України провели низку консультацій із вищим керівництвом компанії «Elsevier» стосовно збільшення номенклатури українських видань, індексованих Scopus (до показника 100–200 журналів; на рівні 40–80 % аналогічного показника в Польщі). Стратегічні домовленості з цього питання було досягнуто. Органи державної влади та профільні відомства розпочали роботу з видавцями щодо цільової підготовки наукових фахових видань України до включення у Scopus і паралельно почали застосовувати методи кількісної та напівкількісної оцінки наукового потенціалу (наукометрії) на основі даних Scopus.

10 червня 2009 р. Президія НАН України ухвалила рішення стосовно розгортання системи постійного моніторингу наукового потенціалу суб'єктів наукової діяльності України за показниками бази даних Scopus. Виконання цього завдання було покладено на Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського.

26 жовтня 2009 р. Комітет із державних премій України в галузі науки і техніки затвердив нові редакції інструкцій про порядок висунення, оформлення та подання робіт на здобуття державних премій і на здобуття щорічних премій Президента України для молодих учених. Згідно з новими редакціями цих інструкцій претенденти на здобуття премій в анотаціях робіт зобов'язані вказувати, зокрема, загальну кількість статей, опублікованих у міжнародних журналах,

уміщених у базі даних Scopus, загальний ідентифікатор SJR (SCImago Journal Rank) і загальний індекс цитування робіт претендентів.

24 грудня 2009 р. рішенням колегії Міністерства освіти і науки України показник «кількість публікацій у наукометричній міжнародній базі даних Scopus» був ухвалений як один із показників оцінки результативності наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів. «Положення про дослідницький університет», затверджене Постановою КМУ № 17 від 17 лютого 2010 р., зокрема, регламентує мінімальну кількість наукових робіт (150), яку співробітники університету повинні публікувати щорічно у виданнях, індексованих базами даних Web of Science та/або Scopus, для надання (підтвердження) статусу дослідного університету. У квітні 2013 р. Міністерство освіти і науки України наказом №1/9-188 від 04 квітня 2014 р. вирішило враховувати кількість публікацій викладачів і кількість цитувань їх праць під час розподілу державного замовлення бюджетних місць зарахування абітурієнтів.

У 2005 р. на замовлення Міністерства освіти і науки Наукова електронна бібліотека Російської Федерації розробила систему національного індексу наукового цитування (РІНЦ). Оскільки лише невелика частка фахових видань країни інтегрована в Scopus та Web of Science, об'єктивно проаналізувати стан розвитку науки всередині країни за їх допомогою неможливо. До того ж відомо, що кожного року обидві бази поповнюють свої списки новими виданнями, проте з кількох тисяч журналів Web of Science обирає близько 10–12, Scopus ~ 50%. Процедура рецензування триває майже рік, а в разі відхилення повторний запит на реєстрацію можна надсилати лише через 2 роки. Можна не пояснювати, чому мине ще чимало часу, поки більшість видань пострадянського простору буде занесено в ці наукові репозиторії-лідери і з'явиться можливість об'єктивної оцінки за їх допомогою. На сьогодні в базі РІНЦ перебуває приблизно 300 українських журналів, що майже в 15 разів більше, ніж у MasterJournalListWebofScience або Scopus, і саме ця база більш перспективна для застосування в оцінці знань в Україні.

Висновки. Основна ідея економіки знань ґрунтується на стрімкому розвитку інформаційної бази світової науки. Інформатизація світової науки відкрила нові можливості щодо вимірювання та оцінювання праці вченого в кількісному вимірі. Почали функціонувати наукометричні бази знань, які акумулюють наукові праці вчених різних галузей знань в електронному вигляді. Вони мають у своєму арсеналі інструменти кількісного виміру ефективності творчої праці вченого. На теперішній час у світовій практиці як основний інструмент кількісного виміру ефективності праці вченого застосовують 4 індекси наукового цитування. Застосування таких індексів є подальшою перспективою досліджень у розвитку економіки знань.

Наукова новизна статті полягає у систематизації методичних підходів до аналізу і оцінки знань у світовій системі наукометричного оцінювання та визначенні перспектив розвитку цієї сфери в Україні. Практичне значення одержаних результатів – використання вітчизняними вченими матеріалів статі для визначення наукометричних баз та індексів, які є найбільш прийнятні для розміщення публікацій і співробітництва з провідними журналами світу за галузями знань.

Бібліографічні посилання

1. Друкер, П. Управление в обществе будущего [Текст] / П. Друкер. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 320 с.

2. **Гапоненко, А. Л.** Управление знаниями. Как превратить знания в капитал [Текст] / А. Л. Гапоненко, Т. М. Орлова. – М.: Эксмо, 2008. – 400 с.
3. **Діденко, Ю. В.** Динаміка відображення української академічної періодики в електронному просторі [Текст] / Ю. В. Діденко, М. В. Язвинська // Вісн. НАН України. – 2012. – № 12. – С. 66–71.
4. **Ляхович, М. В.** Вплив інформаційної інфраструктури на розвиток економіки [Текст] / М. В. Ляхович // Зб. наук. пр. ЧДТУ. Сер.: Екон. науки. – 2006. – № 16. – С. 75–79.
5. **Пушкар, А. И.** Концепция моделирования развития электронного бизнеса [Текст] / А. И. Пушкар, Е. Н. Грабовский // Економіка розвитку. – 2004. – № 3. – С. 21–28.
6. **Сазонець, О. М.** Керування знаннями та інформаційне суспільство [Текст] / О. М. Сазонець // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2005. – Т. 8, № 9. – С. 203–211.
7. **Сидорский, С. С.** Формировать экономику знаний [Текст] / С. С. Сидорский // Экономика Беларуси. – 2007. – № 4. – С. 6–14.
8. **Ханин, И. Г.** Развитие логических и правовых основ инновационных процессов в сфере информационных технологий как инновационная задача национального значения [Текст] / И. Г. Ханин, М. В. Поляков, Н. В. Борматенко // Економіка: проблеми теорії та практики: [зб. наук. пр. ДНУ]. – 2006. – Вип. 217, Т. 2. – С. 115–119.
9. **Ханин, И. Г.** Системно-семиотическая парадигма для информатики и интеллектуальных технологий [Текст] / И. Г. Ханин, М. В. Поляков, Н. В. Борматенко // Математичне та програмне забезпечення інтелектуальних систем. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1 – 19 листоп., 2004 р. – Д., 2005. – С. 119–120.
10. **Яцків, Я. С.** Про ефективність видання наукових журналів в Україні [Текст] / Я. С. Яцків, А. І. Радченко // Вісн. НАН України. – 2012. – № 6. – С. 62–64.
11. **Drucker, P. F.** Management Challenges for the 21 st Century [Text] / P. F. Drucker. – Oxford: Elsevier, 1999. — 205 p.

Надійшла до редколегії 12.04.15

УДК 379.85

В. А. Сливенко, О. В. Сливенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ІННОВАЦІЇ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ У ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ

Проаналізовано процеси, пов'язані з посиленням захисту прав та свобод громадянина в Україні, які потребують прискорення реорганізації структури правоохоронної системи, уточнення сутності правового статусу правоохоронних органів, визначення шляхів і напрямків удосконалення їх діяльності. Досліджено інновації у стратегічному управлінні процесом реформування правоохоронної сфери. Виявлено, що основним змістом реформ повинно стати поступове переформатування карального та контролюючого державного органу (міліції) на нову поліцейську структуру, яка буде надавати суспільству послуги з охорони громадського порядку. Визначено джерела фінансового забезпечення стратегічного управління процесом

реформ. Розглянуто механізм створення структури місцевої поліції та нові принципи кадрової політики відомства. Досліджено правовий порядок розгортання Консультативної місії ЄС із реформування сектора цивільної безпеки, яка допоможе застосувати європейський досвід у сфері стратегічного управління правоохоронною системою.

Ключові слова: інновації, стратегічне управління, реформування, правоохоронна сфера, поліція, кадрова політика, фінансування, міжнародний досвід, європейські стандарти, громадський контроль.

Проанализированы процессы усиления защиты прав и свобод гражданина в Украине, требующие ускорения реорганизации структуры правоохранительной системы, уточнения статуса правового статуса правоохранительных органов, определения путей и направлений совершенствования их деятельности. Исследованы инновации в стратегическом управлении процессом реформирования правоохранительной сферы. Выявлено, что основным содержанием реформ должно стать постепенное реформирование карательного и контролирующего государственного органа (милиции) в новую полицейскую структуру, которая будет предоставлять обществу услуги по охране общественного порядка. Определены источники финансового обеспечения стратегического управления процессом реформ. Рассмотрен механизм создания структуры местной полиции и новые принципы кадровой политики ведомства. Исследован правовой порядок создания Консультативной миссии ЕС по реформированию сектора гражданской безопасности, которая поможет воплотить европейский опыт в области стратегического управления правоохранительной системой.

Ключевые слова: инновации, стратегическое управление, реформирование, правоохранительная сфера, полиция, кадровая политика, финансирование, международный опыт, европейские стандарты, общественный контроль.

The process of strengthening the protection of rights and freedoms in Ukraine analyzed by the author. The need to accelerate the restructuring of law enforcement. Going to establish a new legal status of law enforcement agencies and identifying ways of improving their performance. In this paper a study of innovative features of strategic management reform law enforcement. The content of the reforms the gradual transformation of the punitive state body in the new police structure that will provide the public services for the protection of public order. The sources of financial support and strategic management of reforms. The mechanism of creating the structure of the city police and the new principles of personnel policy department. Investigated the legal order of the EU mission deployment Advisory sector reform civil security. The mission will implement European experience in the strategic management of the law enforcement system.

Key words: innovation, strategic management, reform, law enforcement sphere, the police, personnel, finance, international experience, European standards, public control.

Вступ. Здобуття української незалежності стало результатом утілення багатовікових прагнень українського народу. Але її подальша розбудова пов'язана з вирішенням складних політичних, економічних, соціальних і правових проблем. Однією з них є реорганізація державної влади, удосконалення системи і структури органів, які її репрезентують. Система правоохоронних органів України, що є частиною державної виконавчої влади, на сьогодні за своєю організацією та діяльністю не повною мірою відповідає соціально-політичній, економічній і криміногенній ситуації в країні. На необхідності реформування правоохоронної системи відповідно до суспільних потреб і можливостей держави було наголошено ще в перші роки незалежності України й досить широко задекларовано. Розроблено декілька концепцій реформування, які так і не реалізували, оскільки вони не містили чітких положень щодо реалізації згаданих пріоритетних засад у правоохоронній сфері. Дані концепції недостатньо відповідали концептуальним завданням, визначеним у програмних документах проведення адміністративної реформи, корекції правоохоронної політики країни, а також не враховували особливостей поточного стану економіки, державного управління, розвитку громадянського суспільства.

Питанням інновацій у стратегічному управлінні в правоохоронній сфері держави присвячені праці відомих вчених: О. М. Клименюка, О. І. Ющика, А. М. Куліша, М. І. Мельника, М. І. Хавронюка та ін. Однак особливості інноваційного управління правоохоронною діяльністю в період проведення кардинальних реформ в суспільстві вивчено недостатньо.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати ефективність процесів, пов'язаних із інноваційним стратегічним управлінням під час реформування правоохоронної системи держави; дослідити основні аспекти і фактори переформатування, а також динаміку подальших змін правоохоронних структур. Для цього було застосовано комплекс методів: порівняльний, структурного аналізу, синтезу, індукції та дедукції.

У процесі підготовки й проведення дослідження було використано такі інформаційні джерела: навчальні та наукові матеріали, нормативні документи, науково-популярні публікації, офіційна інформація в електронних базах даних мережі Інтернет.

Результати. Останнім часом постає питання про необхідність прискорення реформування правоохоронної системи нашої держави. Демократизація суспільних відносин, активізація процесів євроінтеграції, удосконалення законодавства у напрямку посилення захисту прав та свобод громадянина потребують прискорення зміни структури правоохоронної системи, уточнення статусу органів правопорядку, визначення шляхів і напрямків удосконалення їх діяльності.

Кардинальне реформування органів внутрішніх справ – одна із найважливіших вимог українського суспільства, тому, що після Революції гідності саме неправомірні дії правоохоронців призвели до багатьох трагічних подій. Протягом усього ХХ ст. і на початку ХХІ ст. у демократичних суспільствах було чимало реформаторських проєктів, у зв'язку з чим французький професор Ролан Драго зазначав: «У певному сенсі адміністративна реформа – це міф. Адміністрація знаходиться в стані постійної реформи, що є ознакою її здоров'я» (тут і далі переклад наш. – *авт.*) [1, с. 72].

Основним змістом реформування правоохоронної системи України на сучасному етапі є інноваційне стратегічне управління процесом послідовного виконання завдань реформи. Стратегічне управління – це систематизовані зусилля всього суспільства, спрямовані на розробку та організацію виконання стратегічних планів, проєктів і програм [2, с. 18].

Як базові положення побудови системи стратегічного управління можна визначити:

- формування основної для всієї правоохоронної системи державної стратегії;
- розробка та реалізація гнучкої стратегії боротьби з правопорушеннями, розрахованої на тривалу перспективу;
- застосування єдиних принципів і технологій управління для соціальних суб'єктів, що входять у систему стратегічного управління правоохоронною сферою;
- орієнтація системи на забезпечення захисту особистості та суспільства як у цілому по країні, так і в окремо взятому регіоні;
- зміна стилю роботи всіх правоохоронних суб'єктів системи й персоналу, спрямоване на підвищення їх особистої відповідальності у справі боротьби зі злочинністю;
- упровадження системи мотивації, яка буде стимулювати творче мислення і відповідальність [3, с. 72].

Суттю стратегічного управління в правоохоронній сфері повинно стати забезпечення безпеки громадян України. Відповідно до цього необхідно комплексно та узгоджено змінювати структури, процеси та кадри в системі всього державного управління України. Національна програма формування демократичної моделі ефективного публічного адміністрування ґрунтується на таких засадах: децентралізація влади та ефективне самоврядування; запобігання та боротьба з корупцією; ефективна й результативна система державного адміністрування. Результатом виконання програми має стати впровадження інноваційної політики у правоохоронній сфері суспільства: дерегуляція та зменшення контактів бізнесу й правоохоронців; децентралізація і регіональний розвиток; скорочення кількості правоохоронців і збільшення заробітної плати; повне оновлення кадрів; забезпечення виконання Закону України «Про очищення влади»; оновлення законодавства в правоохоронній сфері; конкурсний відбір на новій основі; запровадження персональної відповідальності керівників; введення електронного документообігу [4].

Стратегічне управління процесом перебудови правоохоронної сфери – це встановлення певного порядку дій для підготовки ефективного функціонування системи та організація їх виконання [5, с. 47]. Для того щоб реформа черговий раз не перетворилася на політично привабливі, але порожні гасла, необхідно докорінно змінити саму суть правоохоронної діяльності. Нова модель правоохоронної сфери, яка буде орієнтована на створення позитивного іміджу, має відповідати концепції соціальної відповідальності перед суспільством. Тому застосування інноваційної стратегії реформування правоохоронної системи обов'язково повинно передбачати такі заходи:

- створення системи органів, які мають чітку і зрозумілу структуру та повноваження;
- відсутність політичного впливу на діяльність правоохоронців;
- запровадження конкурсного і прозорого механізму відбору кандидатів на вакантні посади, включаючи керівні;
- введення об'єктивного і незалежного механізму розгляду справ про притягнення співробітників до дисциплінарної відповідальності, у тому числі їх звільнення;
- позбавлення функцій, невластивих правоохоронній системі в демократичному суспільстві;
- підвищення рівня заробітної плати;
- захист співробітників від незаконних дій із боку керівництва;
- детальна регламентація порядку застосування заходів примусу і зброї [6, с. 231; 7, с. 28; 8].

Для того щоб нова правоохоронна система відповідала всім переліченим критеріям, необхідно врахувати міжнародні, у тому числі європейські, стандарти поліцейської діяльності. Вивчення досвіду законодавчого регулювання поліцейської діяльності в державах розвиненої демократії – членах Європейського Союзу – допоможе визначити основні завдання стратегічного управління у сфері правоохоронної системи України в період реформування. Стратегічним планом реформ у 2015 р. передбачені такі інноваційні заходи:

1. Створення нової системи правоохоронних органів: національної (адміністративної та кримінальної), фінансової, прикордонної і місцевої поліцій.

2. Поступове перетворення карального та контрольного державного органу (міліції) на структуру, яка надає суспільству послуги з охорони громадського порядку (поліцію).

3. Переформатування в нові поліцейські структури: органів внутрішніх справ, податкової міліції, оперативних підрозділів прикордонної служби, митної служби, органів боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

4. Визначення граничної чисельності поліцейських згідно зі світовими стандартами [9].

5. Організація структури місцевої поліції, яку буде утворено в кожній громаді (або в декількох громадах) та яку фінансуватимуть із місцевих бюджетів. До її компетенції входить виявлення правопорушень на території відповідної громади, здійснення проваджень у справах про адміністративні проступки. Цей етап реформи заплановано реалізувати лише після проведення адміністративно-територіальної реформи та отримання громадами відповідних фінансових ресурсів.

6. Визначення керівної вертикалі й механізму взаємодії поліцейських структур. Повноваження міністерства не повинні бути пов'язані з безпосереднім керівництвом поліцією. Міністра буде позбавлено права призначати керівника відповідної поліцейської структури та його заступників. Указані посадові особи призначатиме уряд після розгляду кандидатур, внесених після подання незалежної від нього конкурсної поліцейської комісії. До комісії входить 7 членів, яких призначатимуть або обиратимуть на один рік із обов'язковою щорічною ротацією. Своїх представників до комісії будуть обирати: Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради України із захисту прав людини; Міністерство внутрішніх справ; центральний орган виконавчої влади; Рада адвокатів України. Таким чином, у складі комісії працюватимуть досвідчені й відомі правозахисники, а не чиновники зі структур поліції.

7. Розробка прозорого конкурсного механізму розподілу вакантних посад у поліції, включаючи керівні посади підрозділів. Процедура відбирання кандидатів на посаду поліцейського включатиме проведення конкурсу із використанням поліграфа й спеціальну підготовку кандидата в поліцейській школі. Рішення про призначення на посаду прийматимуть за поданням відповідної поліцейської комісії, незалежної у своїй діяльності від будь-яких державних органів. Для відбору кандидатів у структури місцевої поліції також передбачено створення комісій місцевої поліції (районні та обласні комісії). До складу кожної поліцейської комісії заплановано включати представників Міністерства внутрішніх справ; місцевої ради; Ради адвокатів регіону та Уповноваженого Верховної Ради України із захисту прав людини. Таким чином, поліцейські комісії складатимуться не з чиновників, а з представників місцевих громад й адвокатури.

8. Визначення процедури розгляду справ про притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Зазначене питання запропоновано віднести до компетенції поліцейських комісій. До складу комісії входить поліцейський, обраний на загальних зборах таємним голосуванням.

9. Поступове позбавлення поліції невластивих їй повноважень, зокрема щодо оцінки майна, майнових прав тощо.

10. Підвищення рівня заробітної плати поліцейського. Заробітна плата складатиметься з посадового окладу (6 мінімальних заробітних плат) і доплат за стаж поліцейської діяльності (до 50% розміру посадового окладу) і за кожну годину перебування на чергуванні.

11. Розробка механізму захисту поліцейського від незаконного втручання в його професійну діяльність керівництва. Передбачено право поліцейського на відмову від виконання розпорядження або право вимагати письмове підтвердження наказу, якщо в нього виникає сумнів у законності відданого наказу.

12. Визначення порядку застосування поліцією заходів примусу. Чітке окреслення всіх видів таких заходів і принципів їх застосування (превентивність, винятковість і пропорційність) відповідно до основних принципів Конвенції ООН «Про застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку» [9].

Стратегічне управління в правоохоронній сфері неможливе без належного ресурсного забезпечення. Для фінансування реформ розроблено програму заходів, які суттєво зменшать видатки з державного бюджету:

- скорочення кількості поліцейських, головним чином за рахунок зменшення кількості адміністративних посад, позбавлення поліції невласливих їй функцій, а також за рахунок диференціації поліцейських посад і посад допоміжного персоналу;

- скорочення деяких правоохоронних структур;

- утримання місцевої поліції за рахунок місцевих бюджетів відповідних громад (після проведення реформи адміністративно-територіального устрою) [4].

Інноваційне стратегічне управління – основа для ефективної повноцінної реформи правоохоронної системи України. На етапі виконання запланованих заходів для реформування правоохоронних органів суттєву допомогу Україні може надати Консультативна місія Євросоюзу. Для повноцінної роботи місії Верховною Радою України прийнятий Закон № 0003 від 19.01.2015 р. «Про ратифікацію угоди між Україною та Євросоюзом щодо статусу Консультативної місії Євросоюзу із реформування сектора цивільної безпеки України». Законом визначено, що основне призначення місії – надання допомоги в ході проведення реформи правоохоронних органів. Бюджет місії на два роки складає понад 13 млн євро. Угода про статус консультативної місії Євросоюзу з реформи сектора цивільної безпеки України було підписано в Брюсселі 17 листопада 2014 р. Документ містить 19 статей і визначає правовий порядок розгортання місії, яка запропонує Україні європейський досвід у підтримці влади у сфері управління правоохоронною системою [10].

Новацією функції контролю реформування може стати широке залучення громадськості. Саме для цього 29 травня 2014 р. у Києві було створено нову неурядову правозахисну організацію – Центр сучасних досліджень правоохоронної діяльності. Засновниками Центру стали експерти багатьох громадських організацій України [4].

Ефективність контрольної функції незалежних правозахисних експертних об'єднань громадських активістів у подібних процесах підтвердили події Революції гідності.

Необхідність створення такого Центру була обумовлена досвідом реалізації багатьох суспільно важливих проектів: надання правової допомоги в громадській ініціативі; проведення моніторингу мирних зібрань та судових процесів; організація моніторингових кампаній і здійснення фахових досліджень проблем діяльності МВС.

Центр досліджень правоохоронної діяльності повинен стати своєрідним «клубом фахівців», здатних компетентно й об'єктивно аналізувати весь спектр проблем у правоохоронній сфері, і водночас базовою платформою для подання ідей та захисту інтересів громадськості.

Отже, основна функція Центру – проведення аналітично-експертної роботи. Нижче подано пріоритетні напрями його діяльності:

1. Участь у законодавчій діяльності, підготовка законопроектів та аналітичних звітів, спрямованих на реформування правоохоронної сфери й громадський контроль правоохоронної діяльності, проведення спільних із науковими закладами і державними органами досліджень проблем правопорядку.

2. Здійснення громадської експертизи діяльності правоохоронних структур.

3. Координація роботи інститутів громадянського суспільства у сфері інновацій та реформування правоохоронної системи [11].

Аналітики Центру повинні надавати практичну допомогу таким суб'єктам процесу управління реформами: неурядовим організаціям – у розвитку форм і механізмів громадського контролю за діяльністю правоохоронців; місцевим громадам – у розвитку прозорих і відповідальних відносин між правоохоронцями й населенням; органам виконавчої влади – у координації дій із інститутами громадянського суспільства в реформуванні правоохоронної сфери; депутатам усіх рівнів – у імплементації сучасних стандартів роботи правоохоронних органів.

Висновки. Таким чином, демократизація суспільних відносин, активізація процесів євроінтеграції, удосконалення законодавства в напрямку посилення захисту прав і свобод громадянина потребують прискорення реорганізації структури правоохоронної системи, уточнення сутності юридичного статусу правоохоронних органів, визначення шляхів і напрямків удосконалення їх діяльності.

Наукова новизна статті полягає в дослідженні особливостей інноваційного стратегічного управління правоохоронною діяльністю в період кардинального реформування суспільства. Заплановані реформи розроблено із урахуванням міжнародних, у тому числі європейських, стандартів поліцейської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів – комплексне вивчення механізму поступового переформатування «усесильного» карального державного органу (міліції) на нову поліцейську структуру, яка буде надавати суспільству послуги з охорони громадського порядку.

Після проведення адміністративно-територіальної реформи заплановано створення структури місцевої поліції, яку будуть організовувати та фінансувати громади. Уведено нові принципи кадрової політики відомства: незалежний і прозорий конкурсний механізм розподілу вакантних посад (включаючи керівні) у поліції. Узгоджено правовий порядок розгортання Консультативної місії Євросоюзу, яка допоможе втілити європейський досвід у сфері стратегічного управління правоохоронною системою.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на пошук інноваційних шляхів вирішення проблем реформування правоохоронної сфери України.

Бібліографічні посилання

1. Драго, Р. Административная наука [Текст] / Р. Драго. – М.: Прогресс, 1982. – 183 с.

2. Куліш, А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України [Текст]: монографія / А. М. Куліш. – Х.: Ікар, 2013. – 127 с.

3. Андреев, Н. А. Стратегическое управление в правоохранительной сфере [Текст] / Н. А. Андреев, В. Б. Коробов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 359 с.

4. **Зубко, Г. Г.** Реформа державного управління [Електронний ресурс] / Г. Г. Зубко. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/index.php?pageid=Reform4> (дата звернення 07.03.2015 р.). – Заголовок з екрана.

5. **Клименюк, О. М.** Менеджмент та державне управління правоохоронною діяльністю [Текст] / О. М. Клименюк // Формування ринкової економіки: наук. зб. 2011. – № 24. – С. 170–176.

6. **Клименюк, О. М.** Напрями удосконалення механізму державного управління правоохоронною діяльністю [Текст] / О. М. Клименюк // Наук. вісн. АМУУ. Сер.: Управління. – 2012. – Вип. 1. – С. 231–239.

7. **Мельник, М. І.** Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність [Текст]: навч. посіб. / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – К.: Наука, 2012. – 319 с.

8. **Банчук, О.** Шанс на реформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/2/7057226/?attempt=1> (дата звернення 01.03.2015р.). – Заголовок з екрана.

9. Международные стандарты ООН для органов по поддержанию правопорядка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add1ru.pdf> (дата обращения 08.03.2015 г.). – Загл. с экрана.

10. Соглашение с ЕС по реформированию милиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.liga.net/news/politics/4980379ada_ratifitsirovala_soglashenie_s_es_po_reformirovaniyu_militsii.htm (дата обращения 01.03.2015 г.). – Загл. с экрана.

11. Створена нова неурядова організація правозахисного спрямування – Центр досліджень правоохоронної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ccl.org.ua/news/ctvorena-nova-pravozahisna-go-tsentr-doslidzhen-pravoohoron-pouy-diyalnosti/> (дата звернення 04.03.2015р.). – Заголовок з екрана.

12. **Ющик, О. І.** Правова реформа: загальні поняття, проблеми здійснення в Україні / О. І. Ющик. – К.: Преса, 2012. – 221 с.

Надійшла до редколегії 10.03.15

УДК: 339.1

Є. А. Фалько

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Проаналізовано наукові джерела з питань розвитку туристичного бізнесу в умовах глобалізації. Виявлено вплив інтернаціоналізації, транснаціоналізації, економічної інтеграції та глобалізації ринків на розвиток міжнародного туристичного бізнесу. Доведено, що інформатизація туристичного бізнесу набула глобальних ознак. Уперше теоретично обґрунтовано сутність процесу глобальної інформатизації туристичного бізнесу, завдання, об'єкт і напрями розвитку. Зроблено висновок про тенденцію до монополізації глобального інформаційного середовища туристичного бізнесу.

Ключові слова: глобалізація, глобальний ринок, інтернаціоналізація туристичного бізнесу, інформатизація туристичного бізнесу, наслідки.

© Фалько Є. А., 2015

Проанализированы научные источники по вопросам развития туристического бизнеса в условиях глобализации. Выявлено влияние интернационализации, транснационализации, экономической интеграции и глобализации рынков на развитие международного туристического бизнеса. Доказано, что информатизация туристического бизнеса приобрела глобальные признаки. Впервые теоретически обоснована сущность процесса глобальной информатизации туристического бизнеса, задания, объект и направления развития. Сделан вывод о тенденции к монополизации глобальной информационной среды туристического бизнеса.

Ключевые слова: глобализация, глобальный рынок, интернационализация туристического бизнеса, информатизация туристического бизнеса, последствия.

It was analyzed the scientific sources on tourist business development in the context of globalization. It was revealed the impact of internationalization, transnationalization, economic integration and globalization of markets on international travel industry. Informatization of the travel business proved to have taken global characteristics. The essence of the process of global travel business informatization, the aim, and directions of the development are theoretically proved. The conclusion about the tendency to monopolization of the global information environment of travel business is done.

Key words: globalization, the global market, the internationalization of tourism businesses, the informatization of tourism business, consequences.

Вступ. Глобальна економіка розширяє просторові та часові параметри діяльності туристичного бізнесу як реального сектора національної економіки за рахунок створення нових інформаційних туристичних продуктів. Формується новий сектор економіки – віртуальний, у якому туристичні компанії і споживачі туристичних послуг інтерактивно взаємодіють за допомогою Інтернету, який став своєрідним віртуальним посередником. Глобальна інформатизація, характерна для останніх десятиліть, сприяла розширенню сегментів ринку туристичних послуг і посиленню впливу туристичного бізнесу на макроекономічні показники національних економік. Провідні науковці визнали інформатизацію складником процесу глобалізації, а проблему розвитку і наслідків запровадження інформаційних технологій безпосередньо пов'язують із техноглобалізмом і теоріями інноваційного розвитку світової економіки.

Питання інформатизації суспільства та розвитку інформаційних технологій – окремий напрямок науково-теоретичних досліджень. У сучасних умовах формується нова модель функціонування багатьох видів послуг і туристичних зокрема на основі застосування інформаційних технологій і комп'ютерної техніки, що суттєво змінює продукт туристичних послуг. Дослідження особливостей застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності підприємств туристичної сфери і туризмі в цілому здійснювали багато науковців.

Г. П. Глузинський, С. В. Мельниченко, В. А. Квартальнов акцентують увагу на ролі інформаційних технологій у міжнародному менеджменті та маркетингу [1–3]. В. С. Готинян, А. В. Семенов, О. В. Томченко та інші характеризують можливості застосування сучасних інформаційних технологій у туристичній галузі, їх переваги й недоліки із позиції праксеології [4].

У фаховій літературі глобалізацію розглядають як складний, багатоаспектний, багаторівневий процес із різними наслідками. У наш час відбувається якісне перетворення світу, зокрема, зміна технологічних та економічних засобів виробництва і поглядів людей на цінності цивілізаційного розвитку. Причому, як відзначає О. Л. Гапоненко, «у економіці глобалізація проявляється передусім у тому, що: збільшується абсолютний і відносний рівень світової торгівлі товарами і послугами, а також пересування капіталу і робочої

сили; відбувається злиття ринків, організацій і виробничих ланцюжків; економічні мережі держав стають усе більш прозорими...» (тут і далі переклад наш. – С.Ф.) [5, с. 15].

Л.М. Побоченко виділяє основні глобальні тенденції розвитку міжнародного туризму:

- формування глобального ринку туристичних послуг, загострення конкуренції та інтенсифікація процесів транснаціоналізації, створення стратегічних альянсів і глобальних союзів;
- лібералізація національних туристичних ринків, розширення доступу країн, що розвиваються, на міжнародний туристичний ринок;
- інформатизація, інноватизація та диверсифікація надання міжнародних туристичних послуг;
- загострення регіональних соціокультурних й екологічних проблем у галузі міжнародного туризму, актуалізація впровадження моделі його сталого розвитку [6, с. 18].

Т. В. Черевичко доводить, що глобальна інформаційна економіка створює об'єктивні умови для нових підходів в організації інноваційного процесу в туристичному бізнесі, який зміщується з матеріальної у сферу інтерактивних моделей [7]. На наш погляд, слід урахувати не лише розвиток моделей бізнесу, але й процеси глобалізації у сфері інформаційних систем, що забезпечують комунікації міжнародного туризму.

Проблематично дати єдине, вичерпне, однозначне визначення теоретичних засад розвитку інформатизації туристичного бізнесу в умовах глобалізації, яке б охоплювало всі аспекти цього надзвичайно складного явища, що має загальносвітові масштаби та специфічні регіональні й локальні прояви. Важливою науковою проблемою є визначення характеру глобалізаційних процесів – їх об'єктивності чи суб'єктивності. Окремі дослідники трактують глобалізацію як змову певних політико-фінансових груп, транснаціональних компаній, як соціальне лихо. Проте більшість учених розглядають глобалізацію як об'єктивний і невідворотний процес суспільного розвитку, як об'єктивне явище, що не залежить від волі та рішень окремих людей. Науково-теоретичні засади дослідження сучасних тенденцій інформатизації туристичного бізнесу в координатах глобального процесу потребують подальшого вивчення.

Процес глобалізації – закономірний етап еволюції світового господарства як інтегрованої складної системи, що самоорганізується і суттєво впливає на розвиток міжнародних ринків.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування сутності інформатизації туристичного бізнесу під впливом сукупних процесів, що характеризують глобалізаційний розвиток світової економіки.

Результати. Глобалізація стала одним із основних факторів структурних змін у міжнародному туризмі, які супроводжуються концентрацією частини ринку, а отже, і впливу у великих компаніях. Для процесів глобалізації на туристичному ринку характерні зміна технологій, модернізація транспортної інфраструктури, інтернаціоналізація ділової активності, створення механізму регулювання міжнародного туризму.

У міжнародному туризмі можна спостерігати тенденцію до формування глобального ринку туристичних послуг, на якому інтенсифікуються процеси горизонтальної та вертикальної транснаціоналізації, створення стратегічних альянсів і глобальних союзів через загострення конкурентної боротьби між

основними агентами. Глобалізація головних світогосподарських зв'язків і процесів зумовлює посилення конкуренції між країнами, регіонами та суб'єктами міжнародних ринків. «Глобалізація, тобто загальносвітове посилення відкритості і взаємозалежності країн, регіонів, підприємств і співтовариств людей, є однією з провідних тенденцій сучасного соціально-економічного розвитку. Вона проявляється у різних сферах: в економічній, політичній, екологічній, культурній...» [8, с. 315].

Країни з розвиненими ринками й економікою мають кращі можливості для вдосконалення, а також генерування та імплементації інноваційних технологій і рішень. А країни із трансформаційною економікою чи бідні держави не можуть використовувати усі новітні засоби для модернізації своїх ринків або ж роблять це дуже повільно. Це стосується і ринків інформаційних технологій і туристичного бізнесу. У деяких країнах можемо спостерігати стрімкий розвиток обох цих ринків, інші ж держави мають низький рівень розвитку даних сфер чи однієї з них.

Т. І.Ткаченко на основі компаративного аналізу виділяє характерні ознаки сучасного туристичного бізнесу як об'єкта наукового дослідження: «по-перше, у туризмі тісно взаємопов'язані інтереси розвитку суспільних (економічних, управлінських, соціальних, правових, психологічних), географічних, біологічних, історичних та педагогічних наук; по-друге, специфіка туристичної сфери, а саме її багатоплановість, міжгалузевий характер функціонування обумовлюють дуалістичний характер підприємницької діяльності, оскільки туризм одночасно існує як зовнішня, так і внутрішня соціально-економічна система; по-третє, недостатня аргументованість термінологічної конструкції засадничих понять туризму, які відображають особливості господарської діяльності та визначають ознаки класифікації професійних суб'єктів у туризмі, насамперед, впливає із правової невизначеності» [9, с. 8].

Туризм як специфічний вид діяльності взаємопов'язаний із багатьма галузями економіки, починаючи з будівництва і закінчуючи транспортними перевезеннями. Досить важко дати точну оцінку кількості підприємств, зайнятих у сфері туризму. Крім того, туристичні підприємства підтримують різноманітні зв'язки з підприємствами інших секторів економіки: сільськогосподарськими підприємствами, заводами з виробництва транспортних засобів, меблевими фабриками тощо.

За оцінками науковців, «важливою передумовою розвитку інформаційних технологій у міжнародному туристичному бізнесі є процес міжнародної економічної інтеграції» [10, с. 27]. Представник пізнього неолібералізму американський учений В. Балаш (1928 – 1991), характеризуючи економічну інтеграцію, указує на те, що її результатом «є відсутність деструктивних дій з боку держав, які утискають свободу дій приватного бізнесу, в тому числі свободу монополізації ринку» [Там само, с. 29]. Економічна інтеграція, яка сприяє зближенню і взаємодії національних господарств і формуванню регіональних економічних груп, розвивається там, де для цього склалися необхідні умови.

Французький економіст А. Маршалл по-іншому трактує поняття інтеграції: «Інтеграція, яку тлумачать як відсутність дискримінації у міжнародній торгівлі й переміщенні факторів виробництва, – це ще не інтеграція. Сучасна інтеграція – це інтеграція національних економік, а не інтеграція ринків» [Там само, с. 32]. На прикладі Європейського Союзу доведено ефективність інтеграційної моделі, у якій застосовано нові принципи міждержавних відносин, згідно з якими національний суверенітет кожної з держав органічно пов'язаний із колективними зобов'язаннями

та спільними діями. Європейська інтеграція – стратегічна мета України, «яка прагне розбудови цивілізованої правової держави, створення демократичного суспільства, обумовлене сучасними реаліями та вимогами об'єктивних суспільно-економічних і політичних законів розвитку» [11, с. 12].

У дослідженнях науковців немає однозначності в оцінках існуючих теорій щодо ролі та сутності економічної інтеграції. Л. С. Сардарян доводить, що інтегруючою силою в рамках того чи іншого простору можуть бути не тільки державні структури, які утворюють мережу формальних угод та інститутів, але й недержавні гравці; корпорації, неформальні торговельні мережі й недержавні джерела норм і правил.

Формування глобального ринку відбувається за рахунок транснаціоналізації та зростання рівня взаємозалежності країн. Подібні процеси характерні й для туристичного сектора світового господарства, про що свідчать формування глобального ринку туристичних послуг, «розмивання» національно-державних економічних кордонів, транснаціоналізація міжнародних туристичних відносин, формування яскраво виражених регіональних полюсів впливу на фінансові потоки у даній галузі.

Термін «глобальний ринок» означає, що національні кордони та специфіка національного туристичного продукту другорядні в діяльності провідних транснаціональних корпорацій [13, с. 109]. Практично всі складники глобального туристичного ринку мають подібні риси, а туристичні продукти виробляють, просувають та реалізують на ньому за єдиними правилами і принципами. Фактично відбувається поступова конвергенція національних ринків туристичних послуг. У результаті використання переваг світового маркетингу, інтернаціоналізації ринків майже в кожній країні працюють одні й ті самі компанії-конкуренти. Крім того, важливою рисою глобалізації є інтернаціоналізація ділової активності. Ініціатива інтернаціоналізації виробництва в туризмі здебільшого походить від країн-постачальників туристів, яким вона приносить найбільшу вигоду. Більшість транснаціональних корпорацій у туризмі є центрами фокусування міжнародних фінансів, розміщених у країнах так званої тріади: США – Західна Європа (Німеччина, Франція, Велика Британія) – Японія, а з недавнього часу і Гонконг. Географія розміщення штаб-квартир ТНК підтверджує той факт, що інтернаціоналізація туристичного бізнесу починається у країнах, які генерують туристські потоки й здійснюють зарубіжне інвестування. Процеси транснаціоналізації і глобалізації у міжнародному туристичному бізнесі найяскравіше виражені в індустрії гостинності, у якій вони набувають форми готельних ланцюгів і мереж (Bass Hotels and Resorts, Best Western, Marriott), а також у великих ТНК у формі міжнародних туристичних туроператорів та авіакомпаній [Там само, с. 44].

Причиною інтернаціоналізації туристичного бізнесу є своєрідність турпродукту. Турпродукт, як відомо, являє собою комплекс послуг, які надають туристу, і, як правило, споживають за кордоном. Виробник для отримання максимального прибутку прагне поширити свій вплив на інші сфери туризму. Так, авіакомпанії можуть об'єднуватись із туроператорами і готельним сектором. Ініціатива часто йде від фірм, розміщених у країнах-постачальниках туристів, які отримують конкурентні переваги в результаті вивчення туристського попиту і тенденцій розвитку на туристському ринку. У глобальних інтеграційних процесах активну роль відіграють ТНК. Їх утворенню сприяють процеси концентрації виробництва і централізації капіталу.

Останнім часом значно збільшилися кількість і розміри туристичних ТНК. Серед них переважають американські корпорації, які проводять глобальну політику експансії не лише у сфері готельного господарства, а й, зокрема, громадського харчування [14, с. 112].

Глобалізація за своїм змістом є процесом, що визначає збільшення взаємозалежності національних економік, взаємовпливовості соціально-економічних явищ, які відбуваються у різних регіонах світу. Глобалізація – це «економічне, інформаційне, технологічне об'єднання світу» [15, с. 11]; «процес інтеграції людства у всіх сферах життя на основі інформаційних технологій, транснаціональних фінансових і економічних інститутів, синкретизму соціокультурних нововведень» [16, с. 12]; «перетворення людства на єдину структурно-функціональну систему, організовану за універсальними принципами» [17, с. 261].

Економічні реалії сучасного туристичного бізнесу свідчать про становлення нових закономірностей його розвитку, які потребують постійного поглиблення й удосконалення існуючих теорій. Розвиток туристичного бізнесу шляхом поширення сфери послуг неможливий без підприємницької ініціативи і зміни бізнес-моделей. Сучасне туристичне підприємство можна вважати колективним підприємцем, який має достатньо широку самостійність, доступ до ресурсів, здатен до нововведень, може вільно вибирати напрями своєї господарської діяльності залежно від кон'юнктури ринку, власних можливостей, тиску конкурентів, громадськості, державного регулювання. При цьому більшість дослідників проблеми активізації підприємницької діяльності наголошують тільки на отриманні прибутку, розглядаючи це як кінцеву мету підприємництва. Не відкидаючи даних концептуальних положень, зауважимо, що доцільно акцентувати і на максимізації отримання прибутку, і на максимальному задоволенні потреб споживачів послуг на основі впровадження інновацій.

Слід відзначити тенденцію ускладнення туристичних товарів та послуг через інформатизацію середовища, оскільки зараз за індивідуальними замовленнями можна замовити такі послуги і товари, як придбання квитків, бронювання авто та готелів, дистанційний екскурсійний супровід, моніторинг стану рахунку тощо. Глобальні процеси планетарного масштабу змінили усталене уявлення про специфіку ведення туристичного бізнесу: офісом може бути салон автомобіля, вагон потяга, власний дім, борт літака. До світової інформаційної системи можна підключатися цілодобово, використовуючи мобільний телефон, персональний комп'ютер. Економіка стає відкритою у глобальному масштабі, її інформаційну інфраструктуру визначає глобальний телематичний комплекс [18].

Для своєчасної і ефективної реакції на турбулентний характер розвитку ринків туристичних та інформаційних послуг підприємствам туристичного бізнесу необхідні стратегічне передбачення і новітній арсенал управлінських інструментів стратегічного аналізу. Потрібні теоретичне обґрунтування і методологічне переосмислення стратегічного розвитку підприємств туризму за результатами якісних і кількісних змін у системі їх організації та управління [9, с. 5–6].

За допомогою сучасних інформаційно-технологічних комунікацій, із розвитком електронної торгівлі значну кількість трансакцій здійснюють у режимі он-лайн, що фактично зближує територіально віддалені країни. У процесі споживання подібних товарів і послуг, застосування даних технологій формуються подібні інтереси, погляди людей, уніфікуються економічні та соціокультурні процеси. Проте відбувається поглиблення поляризації світової економіки щодо

розподілу прибутків, доступу до сучасних інформаційно-технологічних засобів. Цілі країни та регіони опиняються поза глобальними мережами. Посилюється нерівномірність соціально-економічного розвитку країн, відбуваються деформації в їх спеціалізації у міжнародному поділі праці [6, с. 15].

В умовах інформатизації глобального масштабу змінюються всі складники туристичного бізнесу, який є єдиною економіко-технологічною системою формування й реалізації туристичного продукту для задоволення попиту на туристичні послуги. Він охоплює чотири основні елементи: виробництво туристичних послуг; комплектування туристичного продукту; реалізація туристичного продукту або окремої послуги; споживання туристичного продукту (послуги) [19, с. 13]. Глобалізація світової економіки сприяє розвитку інформатизації, поширенню інформаційних технологій та розширенню доступу до них усе більшої кількості туристичних підприємств і туристів у різних країнах світу і є передумовою змін на всіх рівнях управління туристичною галуззю, тобто спостерігається процес глобальної інформатизації туристичного бізнесу.

Таким чином, глобальна інформатизація туристичного бізнесу – це процес системної інтеграції комп'ютерних засобів, інформаційних і комунікаційних технологій у глобальному інформаційному просторі для отримання нових загальносистемних властивостей, що дозволяють ефективно організувати виробництво туристичних послуг, комплектування, реалізацію і споживання туристичного продукту з його максимальною індивідуалізацією в просторі й часі. При цьому важливою умовою є поступовість, поетапність і еволюційність змін на всіх етапах формування, реалізації і споживання туристичних послуг.

Під об'єктом глобального процесу інформатизації туристичного бізнесу слід розуміти сукупність систем інформаційних ресурсів, технологій, засобів, застосованих для виробництва туристичних послуг, комплектування, реалізації і споживання туристичного продукту. Розвиток інформатизації – передумова зміни виробництва послуг, способу життя населення та системи цінностей: особливу цінність набуває вільний час, інтелект, знання. Змінюються матеріальна і технологічна основи туристичного бізнесу, важливого значення набувають різні керувальні й аналітичні інформаційні системи, створені на основі ІТ-технологій та інтернет-мереж. Інформатизація туристичного бізнесу необхідна для створення високотехнологічних продуктів, здатних підвищувати прибутковість бізнесу за рахунок нової глобальної якості. Це відкриває додаткові можливості для малих і середніх туристичних підприємств позиціонувати себе у світовій інформаційній мережі, пропонуючи унікальні або індивідуально орієнтовані туристичні продукти. А отже, інформаційні технології докорінно змінюють туристичну галузь, особливо в області просування, маркетингу, диференціації і спеціалізації туристичних продуктів.

Глобалізація міжнародного туризму має і негативні прояви, серед яких спалахи захворювань та епідемій у різних регіонах світу, екологічні катастрофи й загрози терористичних актів. І хоча більшість із цих проблем має регіональний характер, глобалізація потребує реагування на них всієї світової туристичної галузі. Крім того, певні ризики містить і сам процес інформатизації суспільства – протиріччя між обмеженими можливостями людини щодо сприйняття й опрацювання інформації та існуючими могутніми потоками й масивами інформації, які інтенсивно зростають.

Висновки. Глобальна інформатизація туристичного бізнесу обумовлює зміну інституціональних основ управління та регулювання міжнародного туризму, є передумовою структурних змін на ринку туристичних послуг. Інформатизація – це не стільки технологічний, скільки соціальний і навіть культурологічний процес, пов'язаний зі значними змінами в способі життя населення. Такі процеси потребують докладання серйозних зусиль не тільки в туристичній сфері, але і всього співтовариства користувачів інформаційно-комунікаційних технологій на багатьох напрямках, включаючи ліквідацію комп'ютерної неграмотності, формування культури застосування нових інформаційних технологій та ін. Основною метою розвитку має стати пошук нових шляхів, які забезпечували б прогрес людства не тільки в окремих регіонах і на короткостроковий період, а у глобальному просторі на тривалу перспективу.

Дослідники виділяють два основні теоретико-методологічні підходи до визначення інформатизації суспільства. Перший – технократичний, сутність якого полягає у визначенні інформаційних технологій як засобу підвищення продуктивності праці і їх застосування обмежене в основному сферами виробництва і управління. Другий підхід – суспільний, який ґрунтується на тому, що інформаційну технологію слід розглядати як важливу частину людського життя, яка має значення не тільки для виробництва, але і соціальної сфери. У процесі дослідження глобальної інформатизації туристичного бізнесу слід урахувати два підходи. Масштаб процесу інформатизації науковці розглядають як у межах глобального розвитку суспільства, так і локально: у межах окремих ринків, територій, корпорацій, галузей економіки. Новизною роботи є те, що під час визначення поняття «глобальна інформатизація туристичного бізнесу» враховано, по-перше, ознаки глобалізації економіки туристичного бізнесу і, по-друге, процеси конвергенції та лібералізації національних туристичних ринків.

Результати проведених досліджень – важливий засіб обґрунтування розвитку туризму та його інформатизації.

Сьогодні можна спостерігати процес монополізації інформаційного простору шляхом створення глобальних розподільчих систем, які концентрують міжнародні грошові потоки від надання туристичних послуг і формують фінансову політику здійснення трансакцій у сфері туристичного бізнесу. Крім того, розвиток міжнародного туристичного бізнесу сьогодні залежить не лише від застосування інформаційних технологій, але й має ознаки дифузії та інтеграції різних видів послуг і виробництв, які безпосередньо чи опосередковано формують глобальні ресурси туристичних послуг. Виявлені тенденції в інформатизації туристичного бізнесу вивчені недостатньо та потребують подальшого дослідження.

Бібліографічні посилання

1. **Квартальнов, В.А.** Туризм [Текст] / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 320 с.
2. **Мельниченко, С.В.** Інформаційні технології в туризмі: теоретичні та практичні аспекти [Текст] / С. В. Мельниченко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. – 2010. – №2(6). – С.129–138.
3. **Пінчук, Н. С.** Інформаційні системи і технології в маркетингу [Текст] / Н. С. Пінчук, Г. П. Галузинський, Н. С. Орленко. – К., 2005. – 352 с.
4. **Готинян, В. С.** Можливості WEB- та ГІС/ДЗЗ-технологій в туризмі / В. С. Готинян, А. В. Семененко, О. В. Томченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/gotyanyan.htm. – Заголовок з екрана.

5. **Гапоненко, А.Л.** Глобализация и информатизация экономики [Текст] / А.Л. Гапоненко // Политико-экономические системы мира. – СПб., 2008. – С. 12–17.
6. **Побоченко, Л.М.** Міжнародний туризм у системі імперативів сталого розвитку [Текст] : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук / Побоченко Л. М.. – К., 2008. – 255 с.
7. **Черевичко, Т.В.** Интерактивность туристских предприятий как условие глобализации туристского рынка [Электронный ресурс] / Т. В. Черевичко – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/cherevichko3.htm – Загл. с экрана.
8. **Трифонова, О.Д.** Глобалізаційно-інформаційні детермінанти розвитку фондових ринків [Текст] / О.Д. Трифонова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. – Донецк, 2011. – Т. 2. – С. 315–320.
9. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу [Текст]: монографія / Т. І. Ткаченко [та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2010. – 596 с.
10. Менеджмент європейської економічної інтеграції [Текст]: підручник / С.М. Писаренко [та ін.]; за ред. С.М. Писаренко. – К. : Знання, 2012. – 373 с.
11. **Мешко, Н. П.** Розвиток аеронавігаційного обслуговування як напрям економічної інтеграції України [Електронний ресурс] / Н. П. Мешко, А. А. Гальченко. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2685> – Заголовок з екрана.
12. **Жолдак, В. І.** Менеджмент спорта и туризма [Текст] / В. И. Жолдак, В. А. Квартальнов. – М. : Сов. спорт, 2001. – 416 с.
13. **Ткаченко, Т. І.** Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу [Текст] : монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
14. **Хільчевська, І. Г.** Діяльність ТНК у сфері туризму в умовах глобалізації світового господарства [Текст] / І.Г. Хільчевська // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети. Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. 9 листоп. 2012 р. – Х., 2012. – 265 с.
15. **Волконский, В. А.** Драма духовной истории : внешнеэкономические основания экономического кризиса [Текст] / В.А. Волконский. – М. : Наука, 2002. – 262 с.
16. **Баранов, Н. А.** Дилеммы глобальной демократизации [Текст] / Н. А. Баранов // Вызовы глобализации в начале XXI века. – М., 2006. – С. 12.
17. Управління людськими ресурсами: філософські засади [Текст]: [навч. посіб.] / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, О. М. Попов, Н. О. Резанова ; під ред. В. Г. Воронкової. – К. : Професіонал, 2006. – 567 с.
18. Тенденції розвитку інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1379091247739/informatika/tendentsiyi_rozvitku_u_informatsiynih_tehnologiy – Заголовок з екрана.
19. **Jones, M. T.** Globalization and organizational restructuring : a strategic perspective [Text] / M. T. Jones // Thunderbird International Business Review. – 2002. – № 44 (3). – P. 325–351.

Надійшла до редколегії 21.04.15

УДК 330.16.167

С. А. Циганов^{*}, В. О. Сизоненко^{}**

^{}Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

*^{**}Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна*

ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Обґрунтовано необхідність формування і розвитку інноваційної економіки як основи досягнення конкурентоспроможності національної системи господарювання в умовах посилення глобальної конкуренції. Запропоновано шляхи узгодження інтересів бізнес-структур із національними економічними інтересами. Розкрито роль держави у визначенні економічних форм і методів управління інноваційною модернізацією національної економіки. Визначено заходи, спрямовані на забезпечення спільних зусиль усіх учасників інноваційної модернізації економіки України.

Ключові слова: інновації, конкурентоспроможність, економічні інтереси, модернізація економіки, глобальна конкуренція.

Обоснована необходимость формирования и развития инновационной экономики как основы достижения конкурентоспособности национальной системы ведения хозяйства в условиях усиления глобальной конкуренции. Предложены пути согласования интересов бизнес-структур с национальными экономическими интересами. Раскрыта роль государства в определении экономических форм и методов управления инновационной модернизацией национальной экономики. Определены мероприятия, направленные на обеспечение совместных усилий всех участников инновационной модернизации экономики Украины.

Ключевые слова: инновации, конкурентоспособность, экономические интересы, модернизация экономики, глобальная конкуренция.

The necessity of formation and development of innovative economy as the foundation of achieving competitiveness of the national economic system in the increasingly global competition. The ways of reconciling the interests of businesses with national economic interests. The role of the state in determining economic forms and methods of innovation modernization of the national economy. The measures aimed at ensuring the joint efforts of all participants in innovative modernization of Ukraine's economy.

Key words: innovation, competitiveness, economic interests, modernization of the economy and global competition.

Вступ. Вирішення складної і суперечливої проблеми у розвитку системи господарювання, що виникла в кризових умовах перманентної політичної та економічної нестабільності, інституціональної невизначеності, потребує розробки системи заходів, спрямованих на задіяння рушійних сил економічної трансформації. Основою для таких суспільних перетворень є впровадження в практику соціально-економічних перетворень ефективних моделей співвідношення економічних інтересів, залучення людського фактора. В умовах перегляду концептуальних уявлень про зміст і механізм реалізації цілей і вимог суспільного розвитку пошук таких моделей потребує теоретико-методологічного обґрунтування механізмів формування і використання економічних інтересів, виявлення можливостей їх впливу на поведінку учасників ринкових відносин.

У науковій літературі економічні інтереси розглядають як найбільш загальну форму вияву структури економічних відносин і відповідних економічних суперечностей [1], рушійну силу ринкової трансформації [2], детермінанту логіки державного регулювання соціально-економічних процесів [3], самовідтворювану

основу для формування інноваційної моделі розвитку національної економіки [4], складник інтеграції країни у світовий економічний простір на взаємовигідних умовах [5]. Актуальність цих та інших аспектів дослідження процесів формування і використання економічних інтересів визначена необхідністю досягнення більш високої ефективності системної трансформації національної економіки, підвищення рівня її конкурентоспроможності. Вирішення проблем узгодження інтересів представників влади і бізнесу різних верств населення країни, регіонів і центру, корекції реформаторських дій значно ускладнюється через тривале громадянське протистояння і військові дії у країні, які призводять до непередбачуваного перерозподілу бюджетного фінансування непродуктивних, але необхідних для забезпечення функціонування країни потреб.

Особливої актуальності набуває зацікавленість науковців, політиків, населення феноменом національного економічного інтересу, формами його впливу в умовах докорінних змін усіх сфер життєдіяльності суспільства. Недостатня методологічна і теоретична розробка проблеми національних економічних інтересів як інтегральної форми виявлення і забезпечення базових потреб і цілей розвитку суспільства визначили вибір даної проблематики.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні ролі інноваційної модернізації економіки у формуванні та реалізації національних економічних інтересів. Адже інноваційний розвиток у літературі слушно розглядають як основу для формування нових моделей економічного зростання [6, с. 91–99], модернізації вітчизняної економіки [7, с. 67–78], полегшення узгодження національних економічних інтересів із інтересами світової спільноти [8, с. 129–135].

Результати. Разом із позитивними змістовними напрацюваннями науковців, зусиллями владних структур активізувати інноваційну діяльність підприємств, сприяти формуванню повноцінної інноваційної інфраструктури за допомогою розробки і впровадження необхідних законодавчих змін слід відзначити певну відірваність теоретичних підходів і заходів державного впливу від існуючих реалій практики господарювання. Недостатньо розроблено проблему синхронізації, формування економічних інтересів різних рівнів, не визначено зміну змісту особистого інтересу в умовах ринкової трансформації економіки.

Особливо гостро відчувається потреба в подальшій розробці проблематики національних економічних інтересів: адже події останнього періоду розвитку України дозволяють стверджувати, що відбуваються суттєві зміни під впливом глобалізаційної трансформації. Світовий досвід показує, що у промислово розвинених країнах на сьогодні інтелектуальне виробництво забезпечує понад 60 % реального збільшення обсягів продукції, а в перспективі буде забезпечувати до 90 %. Питома вага корпоративного патентування у загальній кількості патентів, визнаних у розвинутих країнах, сягає 75–80% [9, с. 63]. Втрата традиційних ринків збуту і одночасне розширення можливостей виходу продукції вітчизняного виробництва на нові ринки потребують урахування перешкод та обмежень для реалізації національних економічних інтересів.

Вирішення цієї проблеми передбачає подолання кризи конкурентоспроможності національної економіки, а отже, і дослідження питань трансформації інноваційного розвитку. Рівень розвитку і динамізм інноваційної модернізації є в сучасних умовах основою стійкого економічного зростання, формою реалізації національних інтересів. Розробка національної маркетингової стратегії потребує зміни співвідношення між експертними й імпортними

операціями, суттєвих зрушень у структурі експорту та здатності вітчизняної продукції та послуг збільшувати імпортозаміщення.

Втрата позитивної динаміки економічного розвитку – це не лише наслідок тривалої інституційно-політичної та світової фінансової кризи, але й насамперед відсутність реалістичної стратегії і політики інноваційного розвитку як складника конкурентоспроможності, форми реалізації національних економічних інтересів. Інноваційні процеси мають екстенсивний характер, орієнтовані на застосування наявного обладнання та технологій, які здебільшого застарілі. Це є наслідком розірваності ланцюжка «інновації – інвестиції», відсутності системності у трансформації задекларованої інноваційної моделі розвитку економіки.

Негативно впливають на економічний розвиток фінансові обмеження інноваційного розвитку, які загострюють питання нестабільності та ризикованості інноваційної діяльності, призводять до зниження попиту на інновації, деформують стійкий інтерес до застосування результатів наукових досліджень. Неефективні й нові форми організації інноваційного процесу – кластери, малі інноваційно-випробувальні підприємства, що розробляють і застосовують новітні зразки продукції та технології. Упровадження протягом тривалого часу політики нарощування конкурентних переваг за рахунок отримання відповідних пільг і преференцій для окремих суб'єктів господарювання, тінізації частини операцій, утвердження так званої «рентної» моделі конкуренції.

На конкурентоспроможність вітчизняних товарів негативно впливає висока енергомісткість ВВП, що в 2,5–4 рази вища від аналогічного показника в розвинутих країнах. Саме це, як слушно наголошує П. С. Єщенко, робить ціну високою, стримує оновлення капіталу, інновації тощо [15, с. 36-50].

Сучасна структура вітчизняної економіки, у якій 5-й технологічний уклад за випуском продукції займає лише 3–5%, за фінансуванням науково-технічних розробок – 23%, за інноваційними витратами – 8,6 %, неефективна [16]. Домінування фінансування науково-технічних розробок 4-го технологічного укладу (70 %) та інноваційних витрат (60 %) свідчить про консервацію неефективної структури промислового виробництва. Повільно і суперечливо відбувається формування і розвиток фінансово-промислових груп (ФПГ), які за своїм потенціалом могли б стати своєрідними локомотивами розгортання підприємництва на інноваційній основі. Великі корпорації в основному зберегли дослідний потенціал, а масштаби концентрації ресурсів, можливості оперативного перерозподілу коштів на пріоритетні напрями здебільшого визначають потенціал інноваційної модернізації економіки. Дотепер такі об'єднання промислового і банківського капіталів створені в галузі кольорової металургії та в машинобудуванні (концерн «Норд», «Стирол», «Новокраматорський машинобудівний завод», «Мотор-Січ» та деякі інші), що перебувають у стадії становлення і знаходяться у зоні військових дій. Винятком є лише окремі структури – корпорація «Укренергомаш», ТНК «Зеніт», та інші, вертикально інтегровані об'єднання, у яких здійснюють НДДКР, створюють інноваційні продукти та технології міжнародного рівня. Процеси інтеграції банківського і промислового капіталу регулюють лише окремі статті Господарського кодексу України та закони України «Про холдингові компанії в Україні», «Про банки і банківську діяльність» [11–13]. Тому проблеми розробки, створення та затвердження законів, що регулюють і упорядковують об'єднання зусиль держави і великого бізнесу, узгоджують їх інтереси у сфері інноваційної модернізації і конкурентоспроможності національної економіки, досить актуальні. Крім того,

успішне функціонування цих та інших ФПГ дозволяє здійснити природний перехід від галузевої до корпоративної структури виробництва, примножити фінансові ресурси для збільшення обсягу інвестицій в інноваційні проекти за рахунок приросту амортизаційних відрахувань, упровадження лізингу або інших перспективних форм підприємницької діяльності, зміцнення зв'язків між технологією і економікою.

Слід зазначити, що інституційна невизначеність діяльності ФПГ в Україні, лобіювання їх діяльності різними державними органами перетворюють їх на різновид політико-економічних груп, своєрідний симбіоз політичних, економічних та адміністративних важелів. У цих умовах виникають протиріччя між суспільними, загальнонаціональними інтересами й інтересами власників ФПГ. Цьому сприяє тривала «непублічність» їх функціонування: так, тільки на початку 2012 р. оприлюднено дані Державної податкової адміністрації про перелік ФПГ і підприємства, які входять до їх складу (таблиця).

Наведений перелік на сьогоднішній день уже не відображає реальної ситуації з огляду на військові дії в Донецькій та Луганській областях і анексію АР Крим. Але навіть за цих умов перелік, складений ДПА, дає змогу оцінити сплату податків кожною групою підприємств, зрозуміти, де формується прибуток, відслідковувати грошовий потік (cash flow) у цілому і за групою. Створення легітимних інтегрованих формувань на основі об'єднання банківського і промислового капіталу з прозорою структурою власності та активів дозволяє оцінити прозорість ведення бізнесу, визначити сфери економічних інтересів.

Перелік діючих в Україні фінансово-промислових груп у 2012 р. *

Назва групи	Кількість підприємств
Group DF	172
Агрохолдинг «Авангард»	302
Донецьксталь «Енерго»	114
Енергетичний стандарт	196
Інтертайп	242
ІСД	442
Континіум	224
Лукойл	28
Приват	1089
СКМ	809
Смарт Груп	105
ТАС	70
УП	136
Укрпідшипник	63
Укрпромінвест	348
Фінанси та Кредит	315

* Джерело [10]

Слід зазначити, що одночасно з ФПГ, які розвиваються в напрямі легалізації свого бізнесу, перетворюючись на аналоги подібних західних компаній, окремі ФПГ намагаються реалізувати свої інтереси щодо максимізації доходів за рахунок тіньових схем, непрозорості ведення бізнесу. Тому узгодження загальнодержавних інтересів із інтересами ФПГ потребує їх активного залучення до виконання великих довгострокових програм інноваційної модернізації економіки, розширення експертного потенціалу вітчизняних підприємств, системної структурної перебудови національного господарства.

Перепоною на шляху узгодження інтересів ФПГ і національних інтересів є недосконала нормативно-правова база, а саме: відсутність фактичних державних гарантій для залучення іноземного капіталу, надання інвестиційних кредитів чи іншої фінансової підтримки тощо. Лише окремі статті Господарського кодексу України та законів України «Про холдингові компанії в Україні», «Про банки і банківську діяльність» регулюють процеси інтеграції банківського і промислового капіталу [11–13]. Тому питання розробки, створення та затвердження законів, що регулюють і упорядковують об'єднання зусиль держави і великого бізнесу, узгоджують їх інтереси у сфері інноваційної модернізації і конкурентоспроможність національної економіки, стають актуальними.

Для ідентифікації діяльності ФПГ в Україні великого значення набуває прийнятий 25 листопада 2014 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів». Згідно з цим законом до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців надходить інформація про речові права на нерухоме майно, а суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки, страхові компанії, біржі, компанії з управління активами та ін.) повинні встановлювати бенефіціарів своїх клієнтів у ході здійснення ідентифікації клієнтів і операцій, які вони здійснюють [14].

Як правило, низький рівень інноваційної активності підприємств пов'язують із негативним впливом макроекономічних чинників, непослідовністю економічної політики, нечіткістю пріоритетів інноваційної модернізації та структурних зрушень в економіці. Недостатньо уваги приділено питанням саморозвитку суб'єктів господарювання, впливу мотиваційних механізмів інноваційного розвитку. А від вирішення проблеми активізації людського чинника, включення в національні економічні пріоритети фактора особистості, інтересів і потреб людини залежить конкурентоспроможність, інноваційний характер економіки.

Економічні інтереси учасників інноваційного процесу визначає відповідна система економічних відносин. Її основа – відносини власності, у яких відображено форми набуття, використання та відчуження прав майнової участі в капіталізації підприємства, розробка інноваційних технологій і продуктів. Головна складність урахування різнопланових інтересів у відносинах полягає у виявленні змісту потреб, мотивацій і стимулів кожної з груп учасників процесу інноваційної модернізації, формуванні механізму узгодження інтересів, перетворенні їх на рушійну силу реалізації національних економічних інтересів, зміцненні інституціональних основ підприємництва.

Стратегія держави щодо формування та реалізації національних економічних інтересів повинна передбачати забезпечення позитивних соціально-економічних структурних зрушень відтворювальних процесів. Інституціональне середовище інноваційної модернізації визначають законодавчі, організаційні та етичні чинники, які формують підприємницьку поведінку, економічні інтереси представників бізнесу. При цьому зусилля держави повинні бути зосереджені на визначенні можливостей переорієнтації зусиль підприємств на інноваційну діяльність, подолання технологічного відставання від розвинених країн. У протилежному випадку перебування української економіки на периферії світових інформаційних і фінансових процесів спричинить «вимивання» національного багатства через механізм нееквівалентного обміну, втрату власних джерел економічного зростання у довгостроковій перспективі. Адже інноваційна модернізація здатна впливати на параметри економічної системи: зростання інтелектуального потенціалу та

науково-технічних інновацій суттєво змінює обсяги, структуру та якість виробництва, ринкового попиту і споживання.

Переорієнтація комерційних, фінансово-посередницьких операцій у підприємницькому секторі на інноваційну діяльність сприятиме досягненню мультиплікаційного ефекту, залученню до неї науковців, інвесторів, винахідників, фінансових посередників, інших зацікавлених юридичних та фізичних осіб. Необхідно створювати ефективні правові й економічні інститути, які б позитивно впливали на становлення і розвиток повноцінного конкурентного середовища. Особливо це стосується венчурного підприємництва, поширення корпоративної форми організації інноваційної діяльності. Невирішеність проблем правового забезпечення діяльності різних інституціональних інвесторів стримує розвиток фінансового ринку, який має стійкі зв'язки та може своєчасно реагувати на потреби реального сектора економіки у фінансових ресурсах.

В умовах посилення кризи дії українського уряду, спрямовані на економію коштів державного бюджету, згорання соціальних та інвестиційних програм, на нашу думку, досить суперечливі. Вони можуть призвести до обмеження попиту, примітивізації структури споживання населення і суб'єктів господарювання, знівелювати роль особистих заощаджень в інвестиційному процесі.

Надзвичайно значний вплив на модернізацію економіки мають сучасні інформаційні технології. Їх застосування змінює взаємодію ринкового середовища з інноваційною діяльністю підприємств, надає останнім суттєві конкурентні переваги в «завоюванні» міцних позицій на ринку. Інформатизація національної інноваційної системи зміцнює зв'язки між новітніми технологіями і потребами економіки, надає процесам розробки і комерціалізації нововведень цілісності й взаємозалежності. Завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій з'являються принципово нові можливості в діловому середовищі, зокрема такі чинники розвитку ділової мережі, як інтерес (можливість працювати в Інтернеті); довготривалість зобов'язань (гарантії), довіра до інновацій як об'єкта взаємних відносин, інтеграція зусиль, інвестицій, готовність вкладати капітал у нововведення.

Головним спонукальним мотивом розробки й упровадження інновацій стає не потенційний прибуток як результат досягнення конкурентних переваг, а можливість формування нового ринку або ніші, тобто нового попиту за рахунок появи принципово нових продуктів або диференціації існуючих. Це можливо завдяки розширенню асортименту продукції, покращенню її якості, зростанню наукомістких виробництв, сфери послуг, інформаційних технологій. У свою чергу названі напрями активізації інноваційної діяльності формують якісно новий ринок праці з вимогами до робочої сили на основі розробки кваліфікаційних і освітніх стандартів, сприяють зростанню попиту на ерудованих працівників, здатних генерувати ідеї. Нарощування обсягів виробництва та зміни в його структурі дозволяють задовольняти як традиційні, так і потенційні потреби, уникати обмеженості кінцевих товарів і послуг. У самій структурі економічного інтересу також відбуваються зміни: від пріоритету поточних потреб індивід переходить до пріоритетів перспективного характеру. Зростає інтерес до формування людського капіталу шляхом отримання освіти, здатності перетворювати інформацію на знання. Але невизначеність прав власності звужує коло осіб, які ініціюють нововведення. Чільне місце серед ініціаторів нововведень займають керівники підприємств (72 %, 15 % із яких власники). Початок інноваційної модернізації передбачає реструктуризацію підприємства, упровадження антикризового управління, запобігання банкрутства. В окремих випадках упровадження

нововведень ініціюють постійні замовники і партнери, поширені випадки ініціювання організованих і управлінських інновацій із боку зовнішніх інвесторів. При цьому формування економічних інтересів в інноваційній модернізації залежить від особливостей національного розвитку, інститутів, які визначають форми задоволення потреб. Наприклад, у США згідно з їх ліберальною економікою надають перевагу індивіду, його особистим інтересам, а індивідуальний успіх становить основу суспільного розвитку. В економіці державно-корпоративної моделі регулювання (Японія, країни Південно-Східної Азії) перевагу надають колективним і національним інтересам. Особистий же інтерес формують і розвивають у межах корпорації. А в країнах Євросоюзу структура економічних інтересів зазнає значного впливу інституціоналізації економіки й суспільного життя в цілому. Для України необхідна принципово нова модель формування розвитку й узгодження економічних інтересів, застосування якої сприятиме забезпеченню реалізації всіх без винятку потреб і інтересів.

Економічні форми і методи управління інноваційною модернізацією економіки визначає держава. Але протягом тривалого часу відсутній моністичний підхід як у теорії, так і на практиці. У різних економічних теоріях і школах втручання держави в інноваційний процес розглядають із полярних позицій. Так, представники неокласичної економічної школи (К. Менгер, Р. Візер, Х. Джевонс) вважають, що держава не повинна втручатися в процеси створення і поширення інновацій, комерціалізації результатів науково-технічної діяльності. Ринковий попит, на їх думку, найкраще стимулює інноваційні процеси, сприяє зростанню пропозиції на ринку науково-технічних нововведень.

На відміну від неокласиків представники неокейнсіанської теорії підтримують розробку довгострокової стратегії регулювання процесів інноваційної модернізації, проведення широких і глибинних структурних реформ шляхом використання впливу держави на макроекономічний розвиток у формі цільового програмування й індикаторного планування.

Висновки. В Україні, з урахуванням обмеження фінансових можливостей держави, політика інноваційної модернізації повинна ґрунтуватися на застосуванні непрямих методів впливу за розвиненої системи узгодження економічних інтересів уряду і бізнесу. Саме держава визначає тип і структуру національної інноваційної системи, форми реалізації національних інтересів, забезпечує можливості концентрації необхідних ресурсів, несе відповідальність за їх ефективне використання. Держава як найбільш потужний інститут здатна впливати на динаміку розвитку ринку науково-технічної продукції, визначати співвідношення між попитом та пропозицією на інновації. Це втручання, на наш погляд, необхідно узгоджувати із механізмами ринкової саморегуляції, доповнювати їх дії в суспільних інтересах. Такий синтез неокласичної та неокейнсіанської доктрин може забезпечити спільність зусиль усіх учасників інноваційної модернізації, сприяти реалізації національних економічних інтересів

Для подальших ґрунтовних досліджень системних перетворень економічних інтересів, збагачення її сутнісних характеристик потрібно розробляти такі проблеми: створення інституційного середовища конкуренції економічних інтересів суб'єктів господарювання, умотивування їх до діяльності у сфері новітніх технологій; трансформація державного інтересу в національний через податкову та кредитну політику на протидію існуючому спрямуванню на задоволення власних потреб; знаходження шляхів, механізмів й інструментів детермінованості суспільної свідомості.

Бібліографічні посилання

1. **Сизоненко, В. О.** Власність. Інтереси, Підприємництво: питання теорії та методології [Текст]: монографія / В. О. Сизоненко, Н. Ф. Колесник. – К.: Знання, 2000. – 236 с.
2. **Сизоненко, В. О.** Економічні інтереси – рушійна сила ринкової трансформації [Текст]: монографія / В. О. Сизоненко, С. С. Ковальчук. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. – 107 с.
3. **Новицький, В.** Національні інтереси України в контексті цивілізаційних детермінантів і економічної глобалізації [Текст] / В. Новицький // Економіка України. – 2007. – №7. – С. 20–29.
4. Національна економіка [Текст]: навч. посіб. / за ред. О. В. Носової. – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
5. **Швайка, М.** Проблеми захисту національних економічних інтересів України в умовах глобалізації [Текст] / М. Швайка // Екон. часопис. – 2002. – №6. – С. 10–19.
6. **Циганов, С.** Закономірності інноваційного розвитку економіки України [Текст] / С. Циганов // Наук. вісн. ЧНУ ім. Ю. Федьковича. Сер. :Економіка. – 2012. – Вип. 592. – С. 91–99.
7. **Будкін, В.** Інноваційна модель розвитку національних економік [Текст] / В. Будкін // Економіка України. – 2010. – №6. – С. 67–78.
8. **Сизоненко, В.** Людський розвиток як передумова інтеграції України у світовій інноваційний простір [Текст] / В. Сизоненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 105, ч. 2. – С. 71–80.
9. **Иванова, Н.** Национальные инновационные системы [Текст] / Н. Иванова // Вопр. економики. – 2008. – №7. – С.15–23.
10. Про організацію роботи з фінансово-промисловими групами [Електронний ресурс]: наказ ДПА України від 08.12.2011 р. № 206. – Режим доступу: rada.gov.ua. – Заголовок з екрана.
11. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 07.12.2000 р. (в ред. від 05.08.2009 р. із змінами від 23.02.2012 р.) № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> – Заголовок з екрана.
12. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> – Заголовок з екрана.
13. Про холдингові компанії в Україні [Електронний ресурс]: закон України від 15.03.2006 р.(із змінами від 13.03.2012 р.) № 3538-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3528-15> – Заголовок з екрана.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів [Електронний ресурс]: закон України від 14.10.2014 р. № 1701-VII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/95> – Заголовок з екрана.
15. **Єщенко, П.** Відновлення соціально-економічного розвитку – пріоритет номер один у світі та в Україні [Текст] / П. Єщенко, А. Арсеєнко // Економіка України. – 2012. – №1. – С. 36–50.
16. **Кірдіна, О.Г.** Обмеження та орієнтири техніко-технологічного розвитку України в умовах глобалізації [Текст] / О. Кірдіна //Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №4, т.1. – С. 179–184.

Надійшла до редколегії 01.05.15

РЕФЕРАТИ

УДК 378.147.88

Е. Н. Гудим*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙ ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ДЮЧОЇ СТРУКТУРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Глобалізація зумовлює дедалі більшу необхідність інтенсифікації генерації інновацій. Найважливіша платформа формування нових ідей – вища школа, де студенти можуть реалізовувати свої ідеї та трансформувати їх із ідей теоретичних у прибуткові бізнес-проекти. Європейський досвід такої трансформації корисний для української системи освіти. Оскільки вивченню засобів адаптації іноземного досвіду підтримки інновацій у вищій школі України достатньої уваги не приділено, виникла потреба відповідного дослідження.

Мета дослідження – аналіз досвіду підтримки та реалізації інновацій студентської молоді в Європі у Лундському університеті та Гданському політехнічному університеті для виявлення інструментів його адаптації у вищій школі України. Методи дослідження – абстрактно-логічний, аналітичний.

У роботі проаналізовано досвід роботи одного із найдавніших університетів у світі – Лундського та виявлено, що на його базі реалізують освіту та дослідження в напрямках інженерії, права, соціології, економіки та менеджменту, медицини, теології, мистецтва, музики та драми. Інноваційний центр «Demola», створений на основі університету, забезпечує співпрацю та відкриття інновацій шляхом міждисциплінарної взаємодії студентських груп, що працюють з реальними покупцями. На базі центру здійснюється комунікація між представниками реального бізнесу, вищою школою та реальними покупцями.

З'ясовано, що в Гданському політехнічному університеті підтримку інновацій реалізують у межах інноваційної програми «Горизонт 2020» – фінансового інструменту, спрямованого на розвиток інновацій з метою забезпечення конкурентоспроможності економіки ЄС в умовах глобалізації.

Виявлено, що розвиток європейської системи освіти шляхом впровадження інновацій триває уже 25 років. Цей досвід, як свідчить практика, досить успішний. Інкубатори, створені на основі університетів, дозволяють втілювати нові економіки. Фінансуючи сьогодні інноваційні процеси на базі вищої школи, європейський уряд формує платформу для розвитку прибуткового бізнесу як гарантованого платника податків у майбутньому. Зроблено висновок, що застосування даної практики в українській вищій школі дозволить активізувати процеси генерації інновацій, що, в свою чергу, спонукатиме підвищення рівня конкурентоспроможності національної вищої освіти.

Наукова новизна роботи полягає у виявленні засобу підтримки інновацій молоді шляхом створення на базі вищої школи (університету) інноваційних інкубаторів, студентських наукових лабораторій, які дозволяють реалізувати нові ідеї молоді, створювати нові робочі місця, підвищувати рівень конкуренції національних економік.

Практичне значення роботи полягає у тому, що використання європейського досвіду упровадження інновацій шляхом розвитку наукових лабораторій дозволить генерувати ідеї та підвищити рівень конкурентоспроможності національної освіти.

Подальшого дослідження потребує вивчення досвіду інших провідних вищих навчальних закладів світу у підтримці інновацій.

Рис. 4. Табл. 1. Бібл. 11.

УДК 339.727.6

В. В. Апалькова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ЄВРОСОЮЗІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Глобальна інформатизація, прояви якої характерні для останніх десятиліть, стала підґрунтям у формуванні нової моделі економіки – цифрової, яка увійшла до стратегії розвитку найбільш розвинених країн світу. В Україні поки немає послідовної тактики розбудови національного цифрового економічного бізнес-простору.

Саме тому мета статті полягала у теоретичному обґрунтуванні сутності цифрової економіки та її концептуального відтворення в економічній політиці ЄС, а також аналізі стану та специфічних рис української економічної системи з погляду інтеграції до міжнародного цифрового середовища. Методи дослідження – системний аналіз.

На основі низки джерел виявлено, що концептуальну основу для розвитку цифрової економіки в Європі складають 5 вимірів програми цифрового підприємництва: а) цифрове знання та ринок ІКТ, б) цифрове бізнес-середовище, в) доступ до фінансів для бізнесу, г) цифрові навички трудової сили та електронне лідерство, в) створення підтримуючої підприємницької культури. У ході дослідження визначено осередки росту цифрових технологій та комунікацій в Україні, які можуть стати фундаментом для подальших позитивних перетворень, водночас ідентифіковано і головні перешкоди, а також відсталі галузі, внаслідок діяльності яких світові рейтинги України падають.

Зроблено висновок про необхідність побудови дієвої національної стратегії розвитку цифрової економіки з урахуванням позитивних і негативних аспектів досвіду країн ЄС.

Наукова новизна роботи – виявлення ознак розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій в Україні, які полягають у нерівномірності «інформатизації» залежно від галузей та секторів економіки, відсутності цифрової стратегії держави, непослідовності регуляторної політики та недовірі населення новітнім фінансовим інструментам.

Висновками, зробленими за результатами дослідження, можна застосовувати для диференціації користувачів цифрової інформації та вироблення стратегії їх залучення до певних сегментів.

У подальшому доцільно вивчити європейський досвід з питань включення завдань щодо розвитку цифрової економіки у глобальний план реформування держави.

Рис. 7. Бібл. 13.

УДК 332.122

Т. А. Бельчик, Д. С. Чуйкова*Федеральна державна бюджетна освітня установа вищої професійної освіти
«Кемеровський державний університет», Російська Федерація***ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ
УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ
(НА ПРИКЛАДІ КЕМЕРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Актуальність дослідження полягає в необхідності в ході оцінювання інноваційного розвитку регіону комплексно розглянути умови, можливості, показники цього розвитку. Системному дослідженню інноваційного розвитку регіону для удосконалення його інноваційної системи заважає відсутність методики оцінки інноваційного розвитку регіону. У вітчизняній літературі інноваційний розвиток переважно проаналізовано на рівні підприємств.

Мета дослідження полягала у виявленні проблем інноваційного розвитку регіону (на прикладі Кемеровської області РФ) шляхом уточнення структури регіональної інноваційної системи та вдосконалення методики його оцінки. Застосовано прийоми наукового пізнання: аналіз, узагальнення, аналогія, класифікація, порівняння.

Розглянуто поняття інноваційного розвитку регіону й уточнено поняття регіональної інноваційної системи, визначено три складники регіональної інноваційної системи: інноваційний потенціал, інноваційний клімат, інноваційна сприйнятливість. Наведено методику оцінки інноваційного розвитку регіону, результати її апробації на прикладі Кемеровської області. На основі отриманих результатів виділено проблеми інноваційного розвитку регіону (неузгодженість дій влади, бізнесу і науки, обмежені попит і пропозиція інновацій, відсутність кваліфікованих кадрів) і сформульовано рекомендації для підвищення ефективності інноваційного розвитку Кемеровської області: необхідність розробки і реалізації форсайт-проекту «Інноваційний розвиток Кемеровської області» із виробленням дорожньої карти, розвиток маркетингу територій і маркетингу інновацій.

Доведено, що розроблену методику оцінки інноваційного розвитку можна застосовувати не лише для кількісного аналізу інноваційної діяльності в регіоні, але і виявлення існуючих проблем у цій діяльності, вирішення яких сприятиме підвищенню ефективності інноваційного розвитку регіону.

Практична значущість роботи полягає в тому, що застосування сформульованих рекомендацій як комплексу дій допоможе Кемеровській області встати на шлях інноваційного розвитку і зайняти стійкі позиції на ринку інновацій.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні поняття регіональної інноваційної системи, розробці методики оцінки інноваційного розвитку регіону, що сприяє не тільки кількісному аналізу інноваційної діяльності, а й якісному аналізу існуючих проблем регіонального розвитку регіону.

Перспективи даного дослідження полягають у застосуванні розробленої методики в інших регіонах РФ для проведення порівняльного аналізу їх інноваційного розвитку, виявлення загальних і приватних закономірностей і тенденцій.

Рис. 1. Табл. 3. Бібл. 9.

УДК 330.341.1

Р. С. Білик

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна***ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ**

Трансформація економіки України зумовлює необхідність всебічного аналізу її впливу на сфери економічної діяльності, оскільки глибина трансформаційних процесів має суттєві відмінності. У зв'язку з цим особливо важливе інноваційне середовище, від розвитку якого значною мірою залежить конкурентоспроможність національної економіки, темпи та якість економічного розвитку. Аналіз особливостей трансформаційних змін середовища, насамперед у інноваційній сфері України, особливо актуальний в умовах глобальної конкуренції.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку глобального інноваційного середовища, розробці та науковому обґрунтуванні напрямів забезпечення національних інноваційних конкурентних переваг, визначенні можливостей використання інтеграційних процесів для активізації міжнародного інноваційно-інвестиційного співробітництва. Для досягнення поставленої мети застосовано такі методи: абстрактно-логічний, структурно-логічний, порівняльний та статистичний.

Досліджено особливості інноваційного розвитку в Україні в умовах посилення глобальної конкуренції. Вивчено трансформаційні зміни у розвитку інвестиційно-інноваційного середовища в Україні, що дало можливість визначити реальний стан її інноваційної привабливості. Інноваційний розвиток розглянуто як самовідтворювальну основу для формування нових моделей економічної динаміки, модернізації національного господарства, технологічної конвергенції України у світовий економічний простір, збереження інтелектуального потенціалу.

Дослідження трансформації інноваційного розвитку та відповідності ринкових перетворень ефективності суспільного виробництва показало, що на інноваційну привабливість України значно впливає не лише загальний стан національної економіки, а й умови ведення бізнесу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що виконання сформульованих стратегічних завдань у інноваційній сфері дозволить національній економіці вирішити питання забезпечення істотного росту валового продукту, підвищити інвестиційну привабливість, створити умови для розвитку сучасних і залучення нових великих компаній, створювати нові сектори економіки в сфері малого та середнього інноваційного бізнесу, сформувати кластери інноваційних підприємств, забезпечити інтеграцію науки, влади та бізнесу.

Подальшого детального вивчення потребують питання трансформації інноваційного розвитку в контексті подолання кризи конкурентоспроможності національної економіки, відповідності ринкових перетворень ефективності суспільного виробництва.

Бібл. 17.

УДК 330.341.1

Ю. М. Голей*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

Для реалізації інтеграції до ЄС зростання інноваційної діяльності – важлива запорука економічного розвитку країни. Проте відсутність дієвих стимулів інноваційної діяльності та державної підтримки високотехнологічних підприємств свідчить про те, що належних умов та середовища для інноваційного підприємництва в Україні так і не створено.

Мета дослідження – висвітлення невирішених проблем інноваційного розвитку, визначення чинників, які гальмують активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема в галузі машинобудування, та формування шляхів їх подолання. Для досягнення мети застосовано загальнонаукові та порівняльно-аналітичні методи.

З'ясовано, що фінансування інноваційних програм потребує значних коштів. На жаль, держава виділяє лише 1-2% від загального обсягу необхідних коштів, внаслідок чого основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств, частка яких у 2013 р. значно зросла та становила 72,9 % від загального обсягу витрат. Виявлено, що стимулюванню інноваційного розвитку буде сприяти запозичення позитивного досвіду в промислово-розвинених країнах. Наголошено, що серед ключових інструментів заохочення прикладних наукових досліджень і розробок, пов'язаних із впровадженням передової технології, у розвинених країнах провідне місце займає наявність пільгового оподаткування.

За результатами дослідження теоретичних положень та проведеного статистичного аналізу інноваційної діяльності підприємств визначено умови, необхідні для впровадження інноваційних продуктів на промислових підприємствах України:

- посилення участі державних і регіональних органів у координації та контролі робіт промислових підприємств з підвищенням обсягів фінансування інноваційних програм;
- збільшення промисловими підприємствами в структурі впровадження інноваційних видів продукції частки нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів;
- активізація впровадження нових форм маркетингової стратегії відносно виходу на зовнішні ринки власних видів інноваційної продукції.

Наукова новизна одержаних результатів ґрунтується на пропозиції щодо нового підходу використання наявних резервів активізації інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема ДП «ВО “Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова”»; в удосконаленні чинного законодавства шляхом врахування позитивного зарубіжного досвіду податкового стимулювання інноваційної діяльності.

У подальших дослідженнях проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України вивчення потребує розробка заходів із удосконалення керування на державному та регіональному рівні з подолання перешкод активізації інноваційної діяльності.

Бібл. 9.

УДК [005.52:004] 336.748

Джусов О.А.

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИКАТОРА
«КОВЗНА СЕРЕДНЯ» ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ**

В останні роки вітчизняні інституційні інвестори виявляють зростаючий інтерес до науки технічного аналізу фінансових активів. Кваліфіковане застосування методів технічного аналізу значно спрощує процес прийняття рішень в умовах формування та керування інвестиційним портфелем. Одним із найпопулярніших інструментів технічного аналізу є так звані «ковзні середні».

Мета статті – дослідження методами технічного аналізу застосування індикатора «ковзна середня» на світових фондових ринках у сучасних умовах з метою підвищення ефективності інвестування в акції міжнародних корпорацій.

Розглянуто основні види ковзних середніх, основний принцип їх розрахунку та принцип використання у системах інвестування. Вивчено особливості інвестування за системою з двома (Р. Дончіана) і трьома (Р. Аллена) ковзними середніми. Доведено перевагу інвестування за системою Р. Аллена, заснованого на застосуванні трьох (4-, 9- і 18- періодних) ковзних середніх, над системою Р. Дончіана та її найвищу ефективність.

Система інвестування Р. Алена може бути рекомендована для практичного послугування інвестиційним менеджерам у керуванні інвестиційним портфелем.

Подальші дослідження з даної проблеми доцільно проводити в напрямі вивчення використання різних періодів розрахунку ковзних середніх, по-перше, залежно від застосовуваної тактики інвестування і, по-друге, для різних груп акцій.

Рис. 2. Бібл. 7.

УДК 331.556

Г. В. Дугінець*, І. Є. Реліна**

Київський національний торговельно-економічний університет, Україна,**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***ДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА КАДРОВИЙ ВИМІР
МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

Сучасна трансформація економічної системи країни призвела до структурних зрушень і у соціальному середовищі. Поширилися внутрішньодержавні та міждержавні переміщення населення та трудових ресурсів. Зростання масштабів міжнародних міграційних процесів, їх неоднозначний вплив на розвиток країн, якісні трансформації вказаного процесу визначають важливість дослідження демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні, яка належить до числа основних донорів населення.

Мета роботи полягає у визначенні демографічного та кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні. Для досягнення мети застосовано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Досліджено сучасний стан міграційних процесів у світовій економіці. Визначено, що у складі світової міграційної системи Україна фігурує як країна походження, транзиту та прибуття мігрантів. Проаналізовано регіональну структуру міграційних потоків у державі. Доведено, що в останні роки країна продовжує втрачати населення в результаті еміграції, і ці втрати не компенсуються імміграцією з-за кордону. Це призводить до стрімкого скорочення населення України. До того ж розглянуто проблему еміграції висококваліфікованої робочої сили з країни та визначено основні канали імміграції в країну. Один з таких каналів – освітня міграція, оскільки Україна увійшла в десятку лідерів на міжнародному ринку освітніх послуг. Обґрунтовано, що цільовим орієнтиром державної міграційної політики України має стати збереження інтелектуального потенціалу країни, для чого необхідно забезпечити виконання таких завдань: забезпечення фінансовими та матеріальними ресурсами розвитку науки та вищої освіти; повне фінансування оплати праці викладачів вищої школи, наукових працівників; розробка програми щодо збереження інтелектуального потенціалу країни; розвиток механізму стимулювання дослідної діяльності та підготовки кваліфікованих фахівців.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку та уточненні теоретико-практичних основ дослідження питань демографічного й кадрового виміру міжнародних міграційних процесів в Україні.

Практичне значення результатів дослідження полягає в визначенні цільового орієнтира державної міграційної політики України, яким має стати збереження інтелектуального потенціалу країни.

Участь України в міжнародній міграції кваліфікованих кадрів має передбачати еволюційний процес зближення з науково-технологічним середовищем, і цей процес потребує скорегованої дії усіх гілок влади та бізнесу, що зумовлює необхідність подальших досліджень у даному напрямку.

Табл. 2. Бібл. 16.

УДК 339.9

О. І. Качан

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

КЕРУВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ ТА КОНСОЛІДАЦІЄЮ КАПІТАЛУ В МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ БІЗНЕСІ

Для останнього десятиліття ХХ ст. і початку ХХІ ст. характерна безпрецедентна активізація процесів злиття і поглинання компаній як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. Зазнали змін компанії, які працюють в інформаційному бізнесі. Постає питання доцільності процесів злиття та поглинання, ефективності консолідації і концентрації капіталу в галузі інформаційного бізнесу.

Мета дослідження – розробка методичного підходу й формування на його основі механізму організаційної та економічної концентрації і консолідації керування в інформаційному бізнесі в сучасній глобальній економіці. Основні

методи дослідження – діалектичний метод наукового пізнання, загальнонаукові методи аналізу і синтезу, порівняльного аналізу й узагальнення даних.

Проведене дослідження обсягів злиття і поглинання в секторі інформаційних технологій, який безпосередньо впливає на становлення інформаційного бізнесу, дозволило виявити, що створення нових бізнес-моделей за рахунок злиття капіталів спричинило банкрутства. Доведено, що 70% вигідних угод не було реалізовано через недостатньо продуману систему інтеграції компаній. Зроблено висновок, що внаслідок відсутності розробленого дієвого механізму злиття та поглинання капіталу після процесів інтеграції багато компаній в інформаційному бізнесі не мали можливості ефективно функціонувати. Виявлено, що для забезпечення керування концентрацією капіталу необхідно визначити та вивчити споріднені процеси; сформувати набір умов і параметрів, що характеризують кожен процес; призначити менеджера, який керував би й проводив моніторинг лише одного простого процесу.

Наукова новизна одержаних результатів – обґрунтування необхідності застосування організаційно-економічного механізму під час консолідації та концентрації капіталу в інформаційному бізнесі на основі аналізу динаміки злиття і поглинання в секторі інформаційних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування організаційно-економічного механізму в ході злиття та поглинання капіталу в інформаційному бізнесі. Застосування цього механізму дозволить удосконалити процес об'єднання та надасть можливість контролювати капітал і здійснювати необхідні зміни на постійній і регулярній основі.

Процеси керування концентрацією та консолідацією капіталу нові для економік світу, тому тенденції їх проходження визначають напрямки подальших досліджень.

Рис. 2. Бібл. 9.

УДК 331:658.115:621

О. П. Крупський

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність роботи полягає в такому. Туризм закономірно вважають однією з найбільш швидкозростаючих галузей світової економіки ХХІ ст. В умовах перманентної економічної кризи і, а отже, жорсткої конкуренції основним завданням туристичних підприємств є завоювання (утримання) лідируючого місця у своєму сегменті ринку туристичних послуг, отримання і збільшення прибутку. Одним із способів звернути увагу споживачів на свої послуги є пропозиція ринку такої послуги, яка б відрізнялася від уже існуючих. Цьому має сприяти впровадження інновацій. Питання управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств залишається відкритим і таким, що потребує подальшого розгляду з боку науковців.

Метою нашого дослідження стало визначення концептуальних засад управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств та обґрунтування

заходів щодо його удосконалення. Поставлені наукові завдання було виконано за допомогою застосування комплексу загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, узагальнення.

Досліджено наповнення дефініцій «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал» стосовно специфіки туристичного бізнесу та діяльності туристичних підприємств України.

Обґрунтовано необхідність залучення менеджерів туристичних підприємств до формування інноваційного потенціалу даних підприємств. Запропоновано трактувати поняття «інноваційний потенціал туристичного підприємства» як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, а поняття «інноваційна діяльність туристичного підприємства» – як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що сприяють інноваціям. Наголошено на тому, що говорити про інноваційний потенціал підприємства можливо тільки в контексті тандема «інноваційна культура підприємства» та «професійна культура менеджера». Виділено три складники інноваційної діяльності туристичного підприємства: заходи, сконцентровані на пошук або створення нових туристичних продуктів, нових методів обслуговування споживача, політики ціноутворення тощо; діяльність, спрямована на завершення заходів, реалізованих раніше, до рівня інноваційних проектів (послуг, продуктів, технологій), орієнтованих на потреби туристичного ринку; заходи з освоєння інноваційних проектів або технологій виробництва та надання послуги.

Наукова новизна роботи – уперше запропоновано розглядати «інноваційний потенціал туристичного підприємства» як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу, а «інноваційну діяльність туристичного підприємства» – як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що приводять до інновацій.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання досліджених дефініцій «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал» у практичній роботі в галузі туристичного бізнесу.

Основою подальших наукових досліджень може стати вивчення впливу інноваційних змін на організаційну культуру туристичних підприємств.

Бібл. 9.

УДК 330.341.1 (477)

Н. П. Мешко, М. К. Костюченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІТ ЯК ПРОВІДНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Інноваційна діяльність стає невід'ємною частиною сучасного світу, що динамічно розвивається. Кожна лідируюча країна визначила пріоритетні інноваційні сфери діяльності та зосереджує свої зусилля на їх розвитку. В Україні серед інноваційних сфер діяльності найкращу динаміку розвитку демонструє сфера

інформаційних технологій. Вона має значний потенціал і тому вивчення перспектив її розвитку актуальне.

Мета дослідження – розробка прогнозу розвитку ІТ ринку України в умовах невизначеності на основі наявних статистичних даних, тенденцій та прогнозів експертів із застосуванням методів прогнозування, таких як лінія тренда та штучні нейронні мережі; виокремлення на основі прогнозу заходів для розвитку сфери ІТ.

Проаналізовано стан ринку ІТ в Україні як однієї з провідних інноваційних галузей країни. У результаті засвідчено наявність значного потенціалу для розвитку цієї інноваційної сфери діяльності в нашій державі. Виявлено, що ринок ІТ має тенденцію до зростання. З'ясовано, що криза 2008–2009 рр. негативно вплинула на даний ринок, але вже у 2010 р. позитивна тенденція відновилася. Із 2000 р. по 2013 р. обсяг ринку ІТ зріс на 505,7 %, що підтверджує перспективність даної сфери.

Доведено, що в сучасних умовах невизначеності дуже ризиковано інвестувати у сферу ІТ, адже вона потребує великих початкових інвестицій. Зроблено висновок, що така ситуація викликала необхідність дослідження впливу політико-економічної ситуації на ринок ІТ в Україні та прогнозування його подальшого розвитку. Із застосуванням кореляційно-регресійного аналізу визначено фактори, що впливають на обсяг ринку ІТ в Україні, та виявлено характер їх впливу. З'ясовано, що найвпливовішими з цих факторів є чотири: обсяг ВВП, середня заробітна плата, прямі іноземні інвестиції та експорт послуг, і виявлено характеру цього впливу. На основі наявних прогнозів динаміки даних факторів за допомогою лінії тренда та штучної нейронної мережі зроблено прогноз позитивної тенденції обсягів ринку ІТ в Україні у 2014–2016 рр.

Наукова новизна роботи полягає: у проведенні прогнозування обсягів ринку ІТ України за допомогою лінії тренду та штучної нейронної мережі; у застосуванні кореляційно-регресійного аналізу для пошуку факторів впливу на ринок ІТ України для побудови штучної нейронної мережі. Результати роботи можна використовувати як основу для розробки стратегій інноваційного розвитку підприємств в умовах невизначеності.

Одержані результати можуть стати основою для подальших досліджень розвитку інноваційної діяльності підприємств України та виявлення можливостей розвитку ІТ сфери нашої країни як найбільш перспективної інноваційної галузі діяльності.

Рис. 1. Табл. 3. Бібл. 11.

УДК 065.012

І. Л. Сазонець

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ЗНАТЬ У НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ

Інформатизація світової науки обумовила появу нових можливостей вимірювання і оцінювання праці вченого в кількісному виразі та створення наукометричних баз знань відповідно. Наявність різних підходів до оцінки знань із

застосуванням світових наукометричних баз підтверджує актуальність цього дослідження.

Мета дослідження – систематизація методологічних підходів до оцінки знань, акумульованих у наукометричних базах, та визначення перспектив розвитку оцінки знань українських авторів у світовій системі наукометричного оцінювання. Застосовано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: аналіз, синтез, порівняльних характеристик, теоретичного узагальнення, системний підхід.

У роботі наукометричну базу визначено як платформу, що депонує (акумулює) в електронному вигляді наукові праці вчених різних галузей знань і обробляє списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можливо проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності того чи іншого видання, організації, науковця і т.д. Наголошено, що основний показник, за допомогою якого надається оцінка знань, – індекс економіки знань.

Зроблено історичний огляд і виявлено, що першою та однією з найавторитетніших наукометричних баз знань світу є Web of Science – частина платформи Web of Knowledge. Найпоширеніший кількісний показник, що розраховують у цій базі, – індекс оперативності. Інша найвідоміша база – Scopus, яку видавнича корпорація «Elsevier» позиціонує як найбільшу універсальну реферативну базу даних, що дозволяє відстежувати наукову цитованість публікацій. Згідно з оголошеною стратегією корпорації ця база даних повинна стати найбільш повним і вичерпним ресурсом для пошуку літератури. З'ясовано, що проекти стосовно використання наукометричної бази даних Scopus для оцінки наукового потенціалу України в цілому та окремих суб'єктів наукової діяльності держави на рівні вищих органів державної влади почали з'являтися у 2009 р.

Наголошено, що оскільки лише невелика частка фахових видань України інтегрована в Scopus та Web of Science, об'єктивно проаналізувати стан розвитку науки всередині країни з їх допомогою неможливо. Зроблено висновок, що, незважаючи на поповнення цих баз новими виданнями, приєднання до них – процес складний і тривалий. Із кількох тисяч журналів Web of Science обирає близько 10–12, Scopus ~ 50%. Процедура рецензування триває майже рік і в разі відхилення повторний запит на реєстрацію можна надсилати лише через 2 роки. Зроблено припущення щодо розвитку оцінки знань за допомогою найвідоміших наукометричних баз світу в Україні: мине ще чимало часу, поки більшість видань пострадянського простору буде занесено до наукових репозиторіїв-лідерів і з'явиться можливість об'єктивної оцінки з їх допомогою.

Наукова новизна статті полягає у систематизації методичних підходів до аналізу і оцінки знань у світовій системі наукометричного оцінювання та визначенні перспектив розвитку цієї сфери в Україні.

Практичне значення одержаних результатів – використання вітчизняними вченими матеріалів статі для визначення наукометричних баз та індексів, які є найбільш прийнятні для розміщення публікацій і співробітництва з провідними журналами світу за галузями знань.

На теперішній час у світовій практиці як основний інструмент кількісного виміру ефективності праці вченого застосовують 4 індекси наукового цитування. Застосування таких індексів – подальша перспектива досліджень у розвитку економіки знань.

Бібл. 11.

УДК 379.85

В. А. Сливенко, О. В. Сливенко*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***ІННОВАЦІЇ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ
В ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ У ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ**

Система правоохоронних органів України, що є частиною виконавчої влади, за своєю організацією та діяльністю не повною мірою відповідає соціально-політичній, економічній і криміногенній ситуації в країні. На необхідності реформування правоохоронної системи відповідно до суспільних потреб і можливостей держави було наголошено ще в перші роки незалежності України й досить широко задекларовано. Оскільки розроблені концепції реформування так і не реалізували, тема статті актуальна і нині.

Мета дослідження – проаналізувати ефективність процесів, пов'язаних із інноваційним стратегічним управлінням під час реформування правоохоронної системи держави; дослідити основні аспекти і фактори переформатування, а також динаміку подальших змін правоохоронних структур. Для досягнення мети застосовано комплекс методів: порівняльний, структурного аналізу, синтезу, індукції та дедукції.

Розглянуто процес створення структури місцевої поліції, яку організовуватимуть та фінансуватимуть громади. Оцінено нововведення кадрової політики відомства: незалежність та прозорість конкурсного механізму зайняття вакантних посад (включаючи керівні) у поліції. Розглянуто правовий порядок розгортання діяльності Консультативної місії ЄС, яка допоможе втілити європейський досвід у сфері стратегічного управління правоохоронною системою.

Наукова новизна статі полягає в дослідженні особливостей інноваційного стратегічного управління правоохоронною діяльністю в період кардинального реформування суспільства. Заплановані реформи розроблено із урахуванням міжнародних, у тому числі європейських, стандартів поліцейської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в комплексному вивченні механізму поступового переформатування «усесильного» карального державного органу (міліції) в нову поліцейську структуру, що надаватиме суспільству послуги з охорони громадського порядку.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на пошук інноваційних шляхів вирішення проблем реформування правоохоронної сфери України.

Бібл. 12.

УДК: 339.1

Є. А. Фалько*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна***НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Глобальна економіка розширює просторові та часові параметри діяльності туристичного бізнесу як реального сектора економіки за рахунок інформаційних туристичних продуктів, тому тема дослідження є актуальна.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування сутності інформатизації туристичного бізнесу під впливом сукупних процесів, що характеризують глобалізаційний розвиток світової економіки.

Методи дослідження – абстрактно-логічний та метод теоретичного узагальнення.

Доведено, що глобальна інформатизація, притаманна в останні десятиліття усім сферам життя, вплинула на розширення сегментів ринку туристичних послуг і посилення впливу туристичного бізнесу на макроекономічні показники національних економік. З'ясовано, що науковці визнали інформатизацію складником процесу глобалізації, а проблему розвитку і наслідків упровадження інформаційних технологій взаємопов'язали з техноглобалізмом і теоріями інноваційного розвитку світової економіки. Тому метою нашого дослідження стало теоретичне обґрунтування сутності інформатизації туристичного бізнесу під впливом сукупних процесів, що характеризують глобалізаційний розвиток світової економіки, із застосуванням аналізу наукових джерел із питань розвитку туристичного бізнесу в умовах глобалізації. У ході дослідження було виявлено вплив інтернаціоналізації, транснаціоналізації, економічної інтеграції та глобалізації ринків на розвиток міжнародного туристичного бізнесу. Доведено, що інформатизація туристичного бізнесу набула глобальних ознак. У роботі теоретично обґрунтовано сутність процесу глобальної інформатизації туристичного бізнесу, завдання, об'єкт та напрями розвитку. Зроблено висновок про тенденцію до монополізації глобального інформаційного середовища туристичного бізнесу.

Новизною роботи є те, що під час визначення поняття «глобальна інформатизація туристичного бізнесу», враховано, по-перше, ознаки глобалізації економіки туристичного бізнесу і, по-друге, процеси конвергенції та лібералізації національних туристичних ринків.

Результати проведених досліджень – важливий засіб обґрунтування розвитку туризму та його інформатизації.

Сьогодні можна спостерігати процес монополізації інформаційного простору шляхом створення глобальних розподільчих систем, які концентрують грошові потоки й формують фінансову політику здійснення трансакцій у сфері туристичного бізнесу. Крім того, розвиток міжнародного туристичного бізнесу сьогодні залежить не лише від застосування інформаційних технологій, оскільки має ознаки дифузії та інтеграції різних видів послуг і виробництв, які безпосередньо чи опосередковано формують глобальні ресурси туристичних послуг. Виявлені тенденції в інформатизації туристичного бізнесу вивчено недостатньо й вони потребують подальшого дослідження.

Бібл. 19.

УДК 330.16.167

С. А. Циганов^{*}, В. О. Сизоненко^{}***^{*}Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна**^{**}Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна***ІННОВАЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ**

Необхідність нашого дослідження можна пояснити тим, що вирішення проблем у розвитку системи господарювання, які виникли в кризових умовах перманентної політичної та економічної нестабільності, інституціональної невизначеності, потребує розробки система заходів, спрямованих на задіяння рушійних сил економічної трансформації. Основою для таких суспільних перетворень є впровадження в практику соціально-економічних перетворень ефективних моделей співвідношення економічних інтересів та інноваційної модернізації економіки як основи їх досягнення.

Мета дослідження – виявлення ролі інноваційної модернізації економіки у формуванні та реалізації національних економічних інтересів. Методи наукового дослідження – абстрактно-логічний, статистичний, індукції та дедукції.

На основі оцінки активізації рушійних сил економічної трансформації визначено необхідність упровадження в практику перетворень ефективних моделей формування економічних інтересів. Обґрунтовано необхідність формування і розвитку інноваційної модернізації економіки як основи досягнення рівня конкурентоспроможності національної системи господарювання, адекватного цілям і потребам трансформаційного періоду в умовах посилення глобальної конкуренції. Запропоновано шляхи узгодження економічних інтересів представників бізнес-структур із національними економічними інтересами України.

Розкрито роль держави у формуванні інституційного середовища, визначенні найбільш ефективних економічних форм і методів управління інноваційною модернізацією національної економіки. Запропоновано заходи консолідації зусиль усіх учасників інноваційної модернізації економіки, які передбачають синтез положень неокласичної та неокейнсіанської доктрини з діями держави, адаптованими до сучасних реалій України, механізмами ринкової саморегуляції.

У подальших дослідженнях запропоновано здійснити розробку інституційного середовища конкуренції економічних інтересів суб'єктів господарювання, умотивування їх до діяльності у сфері новітніх технологій.

Табл. 1. Бібл. 16.

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Апалькова В. В. – аспірант кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Бельчик Т. А. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Федеральної державної бюджетної освітньої установи вищої професійної освіти «Кемеровський державний університет», Російська Федерація.

Білик Р.С. – канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна.

Голей Ю. М. – асистент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Гудим Є. М. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Джусов О. А. – д-р екон. наук, доцент, професор кафедри менеджменту і туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Дугінець Г. В. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Київського національного торговельно-економічного університету, Україна.

Качан О. І. – аспірант кафедри міжнародної економіки Національного університету водного господарства та природокористування, Україна.

Костюченко М. К. – студентка спеціальності «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Крупський О. П. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Мешко Н. П. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Реліна І. Є. – канд. екон. наук, доцент кафедри міжнародної економіки та світових фінансів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Сазонець І. Л. – д-р екон. наук, професор, професор кафедри трудових ресурсів і підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування, Україна.

Сизоненко В. О. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна.

Сливенко В. А. – канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Сливенко О. В. – аспірант кафедри економіки та управління національним господарством Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Фалько Є. А. – асистент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна.

Циганов С. А. – д-р екон. наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна.

Чуйкова Д. С. – асистент кафедри менеджменту Федеральної державної бюджетної освітньої установи вищої професійної освіти «Кемеровський державний університет», Російська Федерація.

ДО ВІДОМА АВТОРІВ

«Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій» – наукове видання, у якому розміщено результати науково-практичних досліджень фахівців, науковців, здобувачів наукових ступенів і звань із питань сучасного розвитку та формування теоретико-методологічних положень менеджменту інновацій, інноваційного розвитку країн світової економіки в умовах глобалізації, розвитку міжнародної інноваційної діяльності й науково-технологічного обміну.

До друку приймають наукові статті, які відповідають вимогам ВАК України (постанова Президії ВАК України №7-05/1 від 15.01.2003 р.) і мають такі обов'язкові елементи.

1) вступ (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із останніми дослідженнями, публікаціями, важливими науково-практичними завданнями із посиланнями на першоджерела);

2) постановка завдання (формулювання мети, визначення методів та інформаційних джерел дослідження);

3) результати (виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів);

4) висновки (наукова новизна й практичне значення отриманих результатів, перспективи подальших досліджень);

6) бібліографічні посилання (літературні та інші джерела інформації, не менше 6).

Основні вимоги до підготовки та оформлення авторських рукописів

Редакційна колегія приймає оригінальні, раніше не публіковані статті українською, російською або англійською мовами обсягом 7–12 сторінок у форматі А4, кегль – 11, шрифт – Times New Roman, інтервал – 1,5, поля: верхнє – 20 мм; нижнє – 57 мм; ліве – 15 мм; праве – 55 мм.

На першій сторінці вказують УДК (зліва, кегль 10), на наступному рядку – прізвище, ім'я та по батькові автора (по центру, кегль 11), нижче – місце роботи, країну (по центру, кегль 10), потім – назву статті (великими буквами (кегль 12), через пустий рядок – анотації (кегль 9). Анотації (до 6 рядків тексту) та ключові слова (до 10 слів) подають українською, російською та англійською мовами; далі – текст статті (кегль 11).

Після статті розміщують бібліографічні посилання (кегль 11), оформлені в алфавітному порядку або в порядку згадування відповідно до встановлених вимог ВАК України. Посилання на літературу в тексті подають у квадратних дужках. Табличний і графічний матеріал (у чорно-білому оформленні) повинен мати номер та назву. Номер і назву таблиці (кегль 9, напівжирний) розміщують по центру над таблицею, номер і назву рисунка (кегль 9, напівжирний) – по центру під рисунком.

У відомостях про авторів необхідно вказати прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь та вчене звання, місце роботи, посаду, адресу,

телефон, електронну адресу; ім'я, прізвище та назву статті англійською мовою.

До статті слід додати рецензію, підписану доктором наук за напрямом наукової діяльності та завірену належним чином печаткою установи, де працює рецензент.

На окремій сторінці потрібно подати реферат (розширену анотацію) українською та англійською мовами обсягом 25–40 рядків. Реферат віддзеркалює структуру рукопису за обов'язковими елементами та має містити УДК, ПІБ автора, місце роботи, країну, назву статті, вступ, мету, методологію, результати дослідження, формулювання наукової новизни, опис практичної цінності роботи, перспективи подальших досліджень.

Авторські рукописи і відомості про авторів (одним файлом), реферат українською та англійською мовами, рецензію, файл графічних об'єктів необхідно надсилати на електронну адресу журналу **visnik-mi@mail.ru**.

Авторські рукописи обов'язково проходять процедуру внутрішнього і зовнішнього рецензування. Рукописи, що не відповідають профілю видання або вимогам, наведеним вище, редакційна колегія може відхилити. Після рецензування і прийняття рукопису до друку автору надсилають інформацію стосовно вартості публікації.

Відповідальність за зміст рукопису і достовірність наукової інформації несуть автори.

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати статті в ході підготовки до друку випуску журналу.

Телефон для довідок: +38 056 373 12 16.

*Сподіваємось на плідну співпрацю.
Редколегія «Вісника Дніпропетровського університету».
Серія: Менеджмент інновацій».*

ЗМІСТ

Hudym E. N. Support of innovations through improvement of regulatory framework for higher education in Ukraine	3
Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України	9
Бельчик Т. А., Чуйкова Д. С. Оценка инновационного развития региона как инструмент совершенствования региональной инновационной системы (на примере Кемеровской области)	19
Білик Р. С. Особливості розвитку інноваційного середовища в Україні в умовах глобальної конкуренції	27
Голей Ю. М. Стан та проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств України	35
Джусов О. А. Особенности применения индикатора «скользящая средняя» для повышения эффективности инвестирования	42
Дугінець Г. В., Рєліна І. Є. Демографічний та кадровий вимір міжнародних міграційних процесів в Україні	49
Качан О. І. Керування концентрацією та консолідацією капіталу в міжнародному інформаційному бізнесі	57
Крупський О. П. Концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств	64
Мешко Н. П., Костюченко М. К. Перспективи розвитку сфери ІТ як провідної інноваційної галузі України	71
Сазонець І. Л. Реалізація методологічних підходів до оцінки знань у наукометричних базах	77
Сливенко В. А., Сливенко О. В. Інновації у стратегічному управлінні в правоохоронній сфері у період реформування	85
Фалько Є. А. Науково-теоретичні засади розвитку глобальної інформатизації туристичного бізнесу	92
Циганов С.А., Сизоненко В.О. Інноваційна модернізація економіки як основа реалізації національних економічних інтересів	101
РЕФЕРАТИ	109
ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ	123
ДО ВІДОМА АВТОРІВ	125

Наукове видання

ВІСНИК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙ

Випуск 4

Заснований у 1993 р.

Українською, російською, англійською мовами

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 21411-11211 Р від 25.06.2015 р.

Редактори: В. О. Насекан, М. О. Литовченко
Технічний редактор Л. П. Замятіна
Коректор О. А. Хрущова

Підписано до друку 30.09.15. Формат 70×108¹/₁₆. Папір друкарський. Друк плоский.
Ум. друк. арк. 11,2. Ум. фарбовідб. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,4. Тираж 100 пр. Зам. № .

РВВ ДНУ, просп. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49010.
ПП «Ліра ЛТД», вул. Погребняка, 25, м. Дніпропетровськ, 49010.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 188 від 19.09.2000 р. Фактична адреса: вул. Наукова, 5